

TÜRK İDARE DERGİSİ

Yıl : 46

Sayı : 355

Temimiz - Ağustos 1975

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

Sayfa

- 3 Kuzey Anadolu'da Rum ÇeteleriHüseyin IŞIK
- 22 Köy Kanunu Tasarısının Düşündürdükleri Mehmet ÖZGÜN
- 29 Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye
AmirleriSadrettin SÜRBAHAN

ÇEVİRİLER

- 61 Bir Halkla İlişkiler Danışmanının
Anıları.....Yücel ERTEKİN

İDARİ COĞRAFYA

- 68 Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik
YapısıİbrahimÖzdenKABOGLU

KUZEY ANADOLU'DA RUM ÇETELERİ

Yazan :
HÜSEYİN İŞİK
Em. Tümgeneral

GİRİŞ :

Fatih Sultan Mehmet. İstanbul'u aldıktan kısa bir süre sonra Trabzon bölgesini ele geçirerek Pontus Rum Devletine son vermiştir

Osmanlı İmparatorluğu eski Türk geleneklerine bağlı kalarak ülkede huzur ve sükûnun sağlanmasına, azınlıkların insan haklarından büyük ölçüde yararlanmalarına önem veriyordu. Bunun sonucu olarak Osmanlı ülkesindeki Rumlar ve Ermeniler ana dillerini rahatça konuşuyor, kiliselerinde dinlerinin gerektirdiği törenleri serbestçe yapıyorlardı. Devletin sınırlarını korumak, savaflara katılmak, müslümanların görevi sayılıyor. Müslüman olmayanlar sadece nimetlere ortak oluyor, fedakârlıklara katılmıyorlardı. Azınlıklar, askere alınmalarına karşılık cizye adında ufak bir vergi ödüyorlardı. Bunun sonucu olarak nüfusları gittikçe artıyor, köylerinde ve kasabalarında, aileleri ile birlikte Türk'lerden ve diğer müslümanlardan daha rahat bir yaşam sürdürmek olanağını buluyorlardı.

Birçok yabancılar, zaman zaman bu gerçeği açıklamışlardır. Venizelos kabinesinde Dışişleri Bakanlığı yapan Mösyö Politis, 1 OCAK 1914 de Cenova'da yayınlanan uluslararası siyasal dergide özet olarak şunları söylemiştir : «İstanbul ve interlandmda 300.000 Osmanlı uyruklu, 50.000 Yunan uyruklu Rum vardır. Patrikliğin merkezi, çeşitli kurumlar, çok sayıda kiliseler, okullar, hayır kurumları buradadır. Türk egemenliğinin sağladığı korumayı ve çıkarları, başka hiçbir idare Rumlara sağlayamaz. Yunanlılar, Türk'lerden gördükleri himayenin benzerini başka hiçbir yabancı devlet idaresinde kavuşmayı umamazlar.»

Rusya, Avusturya - Macaristan ve İngiltere Osmanlı idaresindeki Hıristiyanlara egemenlik vad ederek isyan çıkartmışlar, böylece İmparatorluğu parçalamak istemişlerdir. Mora isyanında tüm Avrupa devletleri, meşhur şairler ve yazarlar Yunanlıları tutmuşlardır. Yunanlılar bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da Osmanlı ülkesindeki Sırp'ları, Ermeni'leri, Bulgar'ları kışkırtmaya devam etmişlerdir.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

1867 - 1879 yılları arasında İstanbul'da İngiliz Büyük Elçiliği görevini yapan Hauri Ayot Daiyl telgrafta yayınlanan anılarında şöyle demektedir. «Bulgaristan olaylarında saldırgan durumda bulunan Hıristiyanlar birçok Türk Zaptiyelerini kahpece öldürmüşler, Türk köylerini yakmışlardır. Türk'lerin suçluyu suçsuzu ayırmadan karşılık verdiği duyulmamıştır.»

Con Mil 1876'da yayınladığı Avrupa'da Türk'ler adlı kitabında bu konuda şunları yazmaktadır : «Pan Slavistlerin çetelerle faaliyete başladıkları zamana kadar Osmanlı ülkelerinde barış, hoşnutluk ve refah hüküm sürüyordu. Hıristiyan halk, Rusyanın en zengin bölgelerindekinden daha iyi besleniyorlar, giyiyorlardı. Çok daha zengindiler. Daha iyi idare ediliyorlar, daha az vergi veriyorlar, Rusyadakilerce meçhul olan mezhep hürriyetine, siyasî hürriyete sahip bulunuyorlardı. Yardım etmek istedikleri Hıristiyanların ölümüne ve rahatlarının bozulmasına sebep olan Ruslardır.»

FENER PATRİKHANESİ VE YUNANİSTAN :

Patrikhane, yüzyıllar boyunca ülkemiz zararına çalışmıştır. Yunanistan 1822 de egemenliğini kazandıktan sonra, Avrupa devletlerinin yardımıyla Teselya, Girit, Sisam, Makedonya ve Akdeniz'deki birçok adaları ele geçirdi. Fakat Yunanlıların büyük ideali «MEGALO İDEA», İstanbul'u ve Anadolu'nun batı kıyılarını ele geçirmek, eski Pontus devletini yeniden kurmaktır.

ATATÜRK'ün 19 MAYIS 1919'da Samsun'a çıkışının başlıca nedeni, Karadeniz kıyılarında yaşayan Hıristiyanlara Müslümanlar tarafından yapıldığı iddia edilen baskıları incelemek ve önlemektir.

Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi 1908 Meşrutiyetinden, hele Mondros Mütarekesinden sonra çabalarını çok artırmıştı. Venizelos bu çabaları daha yoğun hale getirdi. Patrikhane kadrosunu genişletti ve diğer Rum kumrularıyla daha koordineli çalışmasını sağladı. 1918 Senesinde aşağıdaki kurumlar faaliyette idiler :

1. Rum Basın Derneği, 2 İzci Teşkilâtı, 3 Millî Savunma Derneği, 4. Trakya Derneği, 5. Göçmen Derneği, 6. Tüccarlar Kurumu, 7. Küçük Asya Derneği, 8. Pontus Derneği.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Bu kurumlar ve dernekler patrikhaneye veya siyasi, askerî temsilciliğe bağlandılar Atina'dan yönetilen Yunan Kızılhaç Derneği ile Atina ve Selânik Bankalarını da eklersek, Patrikhanenin Yunanistan ile birlikte Osmanlı'lar aleyhinde hazırladığı komploların önemi anlaşılır.

Patrikhane İstanbul'daki Rumca ve Ermenice gazetelerde Hıristiyanlara zulüm ve işkence yapıldığını yazarak, uydurma olaylar yayınlarak Avrupa kamu efkârını heyecanlandırıyordu. Diğer taraftan da, müttefiklerin yanında bulundurduğu tercümanlar aracılığıyla Türk'ler aleyhinde telkinlerde bulunuyorlardı. İstanbul'a gelen yabancı basın mensuplarını kadın, para, içki, eğlence gibi her çareye başvurarak avlıyorlar ,onlara uydurma yazılar ve röportajlar hazırlatıp Avrupalıların merhametini çekiyorlardı.

Patrik Meletyos, 9 MART 1921'de Londra'da Sen Mars Kilisesinde Fener Patrikhanesinin Hıristiyanlık adına yaptığı dinî savaşı anlattı. 12 MART 1921'de Patrikhane meclisleri Kırıstıyanlığı kurtarılması için Londra'ya telgraf çektiler. 14 MART 1921'de Patrikhaneden itilâf devletleri başbakanlarına telgraf çekilerek Sevr Barış Anlaşması değiştirilecek olursa Rumların uğrayacağı zararlar anlatılıyordu. 20 MART 1921'de Patrik Meletyos, A.B.D. ne giderken Yunan ordusuna da Patrikhanenin selâmlarını ve hediyelerini götürüyordu.

15 MART 1921'de Yunan Mebuslar Meclisinde Patrikhane aleyhinde konuşan Milletvekili Kampanis'e Dışişleri Bakanı şu cevabı verdi : «Yunan milletini Fener Patrikhanesine şükran borcu vardır. Onun geçmişteki mücadelesi Yunan Milletinin fetihler yapmasını sağladı. Sözlerinizi geri alınız.»

Eski bir şaki olan Yunan Askerî Temsilcisi Katakis Patrikhanenin korunması için getirdiği 80 Astsubayı İstanbul yakınlarındaki Rum köylerine göndererek çeteler kurdurup, köylülere eğittirdi. İstanbul'daki 14 - 22 yaşları arasındaki Rum gençlerinden 3 izci bölüğü kuruldu. Bu bölüklerin başına Yunan subayları getirildi. Bunların giyecek, donatım ve gereçlerini Yunan hükümeti sağlıyordu.

İstanbul cezaevlerinde hükümlü ve tutuklu bulunan 500 Rum ve Ermeni, KASIM 1918'de tahliye edildiler. İpten, kazıktan kurtulmuş olan bu serseriler 100'den fazla cinayet işleyerek İstanbul'un altını üstüne getirmişlerdir.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Mondros Mütarekesinden sonra, dünyanın çeşitli yerlerinden getirilen 200.000 Rum İstanbul'a yerleştirildi. Patrikhane uzun süreden beri dini bir kurum olduğunu unutarak bir ihtilâl yuvası olmuştur. Yunanistan, sapık emellerini gerçekleştirebilmek için ener atrikhanesini her zaman yanında bulmuştur. Heybeliada'daki Papas okulu din adamı yerine ihtilâlciler yetiştiriyor, memleketin en uzak köşelerine Elenizm propagandası yapmak, Türk düşmanlığını yaymak için büyük çabalar harcanıyordu.

Rum propagandası, Avrupa ve Amerika'ya olayları hep ters açıdan duyuruyordu. Rumlar, Türk köylerini yakıp, genç kız ve kadınları dağlara kaldırarak tecavüz ederek öldürüp, parça parça ettikleri, beşikteki yavrulardan ak sakallı ihtiyarlara kadar herkesi öldürdükleri halde, Türk'lerin saldırılarına uğradıklarını bildirerek Avrupa ve Amerikalılara yalvarıp yakarıyorlar, korunmalarını istiyorlardı. Mondros mütarekesinin 7 nci madesi müttefik devletlere asayiş bozuk olan yerleri işgal etme hakkını verdiğinden Rumlar bunu sağlamak için herşeyi yapıyorlardı.

PONTUS DEVLETİNİ KURMA ÇABALARI :

Eski Yunanlılar Karadeniz'e Pont-Okzen derlerdi. Karadeniz kıyısındaki Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun illeri ile Amasya ve Tokat illerinin bir parçasını kaplayan bölgeye de aynı adı vermişlerdi.

Pontus devletine ait faaliyetlerin büyük kısmı Merzifon Amerikan Kolejinde hazırlanmıştır. Hükümetimiz Pontus devleti kurulması hak- kmdaki Rum çabalarına karşı tedbirler alınca, Merzifon Amerikan Kolejindeki Pontus'cular paniğe kapılmışlar ve kendileri hakkında çok şey bildiğini sandıkları kolej Türkçe öğretmeni Mehmet Zeki'yi 14 ŞUBAT 1337 «14 ŞUBAT 1921» de öldürmüşlerdir. Bunun üzerine Merkez Ordusu K. Nurettin Paşanın emriyle 5 nci Tümen K. ve Amasya Mutasarrıfı tarafından kolejde yapılan aramada çok önemli belgeler ele geçirilmiştir. Aşağıdaki bilgilerin çoğu bu belgelerden öğrenilmiştir.

Tasarlanan Pontus devletinin sınırları şöyle olacaktı : Batum kuzeyinden inebolu'nun Batısına kadar bütün Karadeniz kıyılarıyla Rize, Trabzon, Ordu, Samsun, Sinop, Kastamonu, Yozgat, Sivas, Gümüşhane, Tokat, Amasya, Çorum ve Erzincan illerinin bir kısmı.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

2 MAYIS 1919'da Paris Barış Konferansına bir muhtıra veren Trabzon Metropolitisi Hrisantos, Pontus Rum Devletine şimdilik Trabzon ili ile Samsun, Sinop, Amasya ve Şebinkarahisar'ın verilmesini istemiş ve bu bölgede 100.000 Rumun yaşadığını iddia etmiştir. Yeni devletin başkenti Samsun olacaktır.

Hrisantos, yukarıda adı geçen muhtirasında : Pontus bölgesinde 600.000'den fazla Rum bulunduğunu, 1880'den beri Türk'lerin baskısından kurtulmak için 250.000 Rumun Rusya'ya göçtüğünü, geri dönmek için anavatanlarının hüririyete kavuşmasını beklediklerini iddia etmekte idi.

Aynı belgede, bu bölgede çeşitli ırklardan 836.000 Müslümanın yaşadığı, bunlardan 340.000 Türk, 200.000 Sürmeneli, 50.000 Kafkasyalı 200.000 Of'lu, 5.000 Satiryum bulunduğu belirtilmektedir. Ofluların aslen Rum olduğu, Satriyumların zorla müslümanlıkta tutulduğu da belirtilmektedir. Hrisantos'a göre 50.000'i Trabzon'da, geri kalanı Amasya ve Şebinkarahisar'da olmak üzere bölgede 78.00 Ermeni vardır.

Yukarıdaki iddialar hakikate aykırı idi. Amaçları Rum sayısını çok göstererek kuracakları devletin haklı olduğuna yabancıları inandırmak, Samsun'daki Rumları çoğaltmak için Rusya'dan göçmen getirmek çabalarının haklı olduğunu göstermekti. Bizim elimizdeki doğruluğu şüphe götürmeyen belgelere göre bu bölgede 250.000 Hristiyanaya karşı 2.350.000 Müslüman yaşıyordu.

İLK TEŞKİLAT :

Ele geçirilen belgelere göre, ilk Pontus teşkilâtı 1904 senesinde Amerikan Kolejjinde kurulmuştur. O tarihte Rumlar tarafından «Rum Bilgiseverler Klübü» ve «Pontus Klübü» adı ile iki dernek kurulmuş, sonradan buna bir de «Müzik Bölümü» eklenmiştir. 1908 de ayrıca «Müdafaa yı Meşruta» adında bütün Anadoluyu kaplayan silâhlı bir teşkilât kuruldu. Samsun Metropolithanesinde ele geçirilen tüzüğe göre bu derneğin birçok şehir ve kasabalarda teşkilâtı vardı. Sonradan köylere de teşkilât yapılmıştır. Tüzüğün 20 nci maddesine göre 20 yaşından büyük olanlara silâh dağıtılmıştı. Para yardımı yapmayanları ve derneğe katılmayanları cezalandırmak için ayrıca «Kutsal Anadolu Rum Derneği» adıyla bir dernek kuruldu.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Samsun ve Trabzon metropolitleri halkı silâhlandırmışlar, çeteler kurmuşlar, dış ülkelerden ve Osmanlı sınırları içinde yaşayan Hıristi-yanlardan yardım toplamışlar, yabancıların iç işlerimize karışması için çağrıda bulunmuşlardır. Samsun metropolithanesinde ele geçirilen bir çok belgeler metropolite çeteler arasındaki sıkı ilişkileri göstermektedir.

Fener Patrikhanesinde onbinlerce kişiyi donatacak kadar silâh vardı. Her dinî törenden sonra para topluyorlardı. Dış ülkelerdeki zengin Rumlardan ve Rum dostlarından aralıksız yardım geliyordu. Yunan hükümeti de bu faaliyetleri destekliyordu. Etniki Eteryâ derneğinin şubeleri olan küçük Asya ve Pontus Derneklerinin yardımıyla silâhlar gönderiliyordu. Kapitulasyonlardan yararlanan Rum gemileri ve tüccarları bu silâhları kolaylıkla yurdumuza sokuyorlar. Konsolosluklar bunları saklamak ve dağıtmakta yardımlarını esirgemiyorlardı. Müdafaa yı Meşrute Derneğinin 15 maddelik tüzüğü ele geçirilmiştir. Bu dernekler Ortodoksların hayat, namus ve servetlerini korumakla görevli idiler. Dernek, bir başkan, iki üye tarafından yönetiliyordu. Şehir ve kasabalarda, köylerde teşkilât kurulacak, 20 yaşından büyük her erkeğe silâh verilecekti. Silâhlar, fakirlere parasız, zenginlere para ile verilecekti. Derneğe almanlar İncil'e el basarak yemin ediyorlardı. Sırları açıklayanlar, itaatsizlik edenler, amaca ihanet edenler özel mahkemelerde yargılanarak cezalandırılacaklardı. Merzifon Amerikan Kolejinde yapılan aramada Pontus Derneği tüzüğünden başka, para kasası, defterler, resmî mühür, Pontus Arması ve bayraklar, silâhlar, eski Pontus madalyaları, Pontus Dergisi, Marşlar, derneğin kurduğu çete mensuplarının fotoğrafları ele geçirilmiştir. Romlar, Batum'da kurdukları komite aracılığıyla Samsun ve Trabzon bölgelerine gizlice silâh ve cephane gönderilmişlerdir.

PONTUS ÇETELERİNİN FAALİYETLERİ :

Birinci Dünya Savaşı başlayınca Rumlar seferberlik emrine uymayarak, dağlara, sık ormanlara sığınıp, çeteler kurmuşlardır. Bölgedeki Rum köylerinden her çeşit yardımı gören çetelerin sayısı gittikçe artmıştır. Bu çeteler 10 ilâ 100 kişilik gruplar halinde olup, özel surette eğitilmiş kişilerin veya Yunan subaylarının komutası altında idiler. Rum çeteleri bazen 800 - 1000 kişilik gruplar halinde faaliyete geçerek Müslüman köylerini yakmış, köylüleri öldürmüş, mallarını gaspetmişlerdir. Jandarmalarla ve takip müfrezeleriyle

amansız çatışmalara girişmişler gerek bölge halkına, gerekse askerî birliklerimize ve j an darlarımıza bü-

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

yük kayıplar verdirmişlerdir. Pontus'çular 1920 senesi sonlarına doğru faaliyetlerini daha artırmışlardır. ATATÜRK'ün Büyük Nutkunda anlattığına göre çetelerin sayısı 25.000 kişiyi bulmuştur. Rum çetelerinin bir amacı da Türk Silâhlı Kuvvetlerini arkadan vurmaktı. Yunanlılarla girişilen savaşın en kritik döneminde devletimiz Rumlarla savaşmak için büyük çabalar göstermek, fedakârlık yapmak, çok sayıda askerî cepheden ayırmak zorunda kalmıştır.

BAFRA İLÇESİNDEKİ NEBİYAN ÇETELERİNİN FAALİYETLERİ :

Nebiyan bölgesi çok engebeli ve ormanlıktı. Dağlık bölgede oturan Rumlar iyi silâh kullanırlar, geçimlerini kaçakçılıkla ve şekavetle sağlardı. Nebiyan bölgesindeki 17 rum köyünde 8.612 rum yaşıyordu. Bunlar gerektiğinde 2.000 silâhlı çıkarabiliyorlardı. Bunlar, devletin çağrısına uymadıkları gibi askerden kaçan Rumları da barındırarak birçok çeteler meydana getirdiler.

Nebiyan çeteleri çok merhametsiz, kan dökücü ve cesurdular. Bazıları çok meşhur reislerin yönetiminde olmak üzere yüze vakm çete vardı.

Rumlar, yeteri kadar kuvvetlendiklerini anlayınca evvelâ Nebiyan bölgesindeki 6 Müslüman köyünü ortadan kaldırmaya karar verdiler. Rum saldırılarının ilk kurbanları Kazakçı Mermer Köyünden sırt sırta bağlanıp, diri diri yakılan iki köylü oldu. Bundan sonra, önceden tasarlayıp planladıkları sadırlara başladılar. Rum çeteleri, 5 KASIM 1916'da 150 haneli Çakşır Köyünü basarak bütün köy evlerini yaktılar, bulabildikleri herkesi öldürdüler. Beşikteki yavrulardan, ak sakallı dedelere kadar herkes Rumların kurbanı oldu. Baskın sırasında köyde bulunmayanlar canlarını kurtarabildiler.

İkinci baskın aynı gün Kuşçakayası köyüne yapıldı. Burada da bütün evler yakıldı, ele geçirilenler öldürüldü. Bu iki köyde 367 kişi öldürülmüştür.

Rum çeteleri bundan sonra Boyalı Türkmenler, Kazakçı, Kaşıkay, Çiniler köylerine de saldırarak evlerin bir kısmını yaktılar, yakaladıkları Müslümanları öldürdüler. Mondros Mütarekesinden sonra işi daha da azıtarak Nebiyan bölgesi dışına baskınlar, saldırılar tertiplədiler.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Rum çeteleri etrafa korku, dehşet ve ölüm saçıyorlardı. Rumlar, Nebi-yan bölgesi dışında 22 çiftlik ve han yaktılar. 27 Köyü kısmen ateşe verip, yağmaladılar. 10 Genç kıza tecavüz ettiler.

Kalu, Ada, Ağlar köylerinin tüm hayvanlarını ve taşınabilir mallarını alıp götürdüler. İnce ve Kurumyu köylerinin de tüm hayvanlarını gas- pettiler. Alaçam köyünden 51 koyun ve 1.320 liralık eşya götürdüler. Ne- biyan dışında yaptıkları saldırılarda Almaza, Çalköy, Çarın, Terzili, En- giz ve İngazi köylerinden 192 ev yaktılar.

Nebiyan Güneyindeki 13 Müslüman köyü, kendi aralarında silâhlan- narak, Rum çetelerini köylerine sokmadılar ve böylece kısmen de olsa korunma olanağını elde ettiler.

Nebiyan bölgesindeki Rum çeteleri 1914-1915 senelerinde 110 suç işlediler. 1916-1920 seneleri arasında işledikleri suç sayısı 83'tü. Bu bölgedeki Rumlar 1914 ilâ 1920 seneleri arasında 600'den fazla Müslüman öldürmüşlerdir.

Rum çeteleri birçok kereler jandarmaları pusuya düşürerek şehit etmişler, silâh ve donatılarını almışlardır.

21 EKİM 1915'de Yarbay Zühtü, Eytam Müdürü Kadri, Hafız Ömer pusuya düşürülerek öldürülmüşlerdir. Askerî birliklerle jandarma komutanlıklarının birlikte yaptıkları incelemeler sonunda adli kayıtlara geçmeyen 83 suç daha saptanmıştır. Rum çeteleri, bu sürede 80 at, 223 inek, 104 öküz, 25 eşek, 630 koyun ve 5805 lira değerinde para, süs eşyası ve ev eşyası gaspetmişlerdir.

Gökalan köyünden Seyit, derisi yüzülerek öldürülmüştür. Ahurcuk köyünden Sivas'lı Ahmet Ağa, Gerne köyünden Oruç Oğlu Salih, karısı ve beş çocuğu Rumlar tarafından yakılarak öldürülmüşlerdir.

Çelikalın köyünden içlerinde küçük çocuklar, genç kızlar ve kadınlar bulunan 32 kişi öldürülmüştür.

Rumlar tarafından tamamen veya kısmen yakılan köylerin isimlerini yazıyorum :

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

TAMAMEN YAKILAN KÖYLER

KISMEN YAKILAN

Çakşır — Kuşçakaya — Fosaca —
Dağşur — Kocahüseyinnderesi —
Meli kalan — Tükmenler —
Ko- nakçımermer — Konikas —
Ka- racayıirek — Alaylıçpmar.

Düz köyü Orak Mahallesi —
Ağı- alan — Yeğinalan —
Terziler — Köseler — Almaza
— Çalköy —• Çarın — Engiz-
ingazi.

SAMSUN MERKEZ İLÇESİNDE ÇETELERİN FAALİYETLERİ :

Rum çeteleri, Samsun'dan yönetildikleri halde, daha çok komşu ilçelerde faaliyet göstermişlerdir. Bununla beraber, 1920 senesi sonuna kadar 500 ev yakmışlar, ara sıra Samsun yakınlarına kadar saldırılar düzenlemişlerdir. Bunlardan ikisi önemlidir :

1. Günney ve Yılarca köyelerine baskın yaparak 24 kişiyi öldürmüşlerdir. Bunların arasında beşikteki küçük çocuklar ve 80 yaşında ihtiyarlar vardır.

2. Rum çeteleri 7 EKİM 1921'de Samsun'un çok yakımdaki Dua yerinde pusu kurarak o bölgeden geçmekte olan ve ellerinde hiçbir savunma aracı bulunmayan 50 kadar Müslümana saldırarak 20 kişiyi öldürdüler. 14 kişiyi yaraladılar. 1919-1920 senelerinde Rumlar Samsun içinde 7 Müslüman öldürdüler.

ÇARŞAMBA VE TERME İLÇELERİNDE ÇETELERİN FAALİYETLERİ :

Bu ilçelerde Rum ve Ermen iler birlikte saldırılarda bulunmuşlardır. 1920 Senesi sonuna kadar Çarşamba ilçesinde 335 ev, 2 cami, 2 okul, 3 çiftlik, 24 samanlık yakmışlardır. 2 Kişiyi öldürmüşler, 2 kadına tecavüz etmişler, 100 hırsızlık ve gasp suçu işlemişlerdir.

Çeteler, Terme'de Koçan köyünü basarak bütün taşınabilir malları ve hayvanları gasp etmişlerdir. 1 TEMMUZ 1920'de çeteler Töngel ve Kır- çalı mevkilerinde pusu kurarak 80 kişiyi soymuşlardır.

HAVZA İLÇESİNDEKİ ÇETE FAALİYETLERİ :

Havza ilçesinde önemli 5 çete vardı. Meşhur Şaki Sokrat'm adamlarından 12 kişi Bayırılı köyünü iki defa basarak 9 kişi öldürmüşler ve*köy-

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Kilerden 2000 lira almışlardır. Dere köyünden geçmekte olan, bir yolcuyu yakalayıp mezarını kendisine kazdırdıktan sonra öldürmüşlerdir. Çeteler bir jandarma karakol komutanı ile bir jandarma erini pusuya düşürüp öldürmüşler, memleketlerine dönmekte olan hasta; yaralı, zayıf, hava değişimli birçok erleri ıssız yerlerde yakalayıp öldürmüşlerdir.

VEZİRKÖPRÜ İLÇESİNDEKİ ÇETE FAALİYETLERİ :

Rum çetelerinin bu ilçede işledikleri en önemli iki suçu kısaca özetliyorum :

1. ORTAKLAR KÖYÜ BASKINI : 890 kişilik bir grup 2 EKİM 1921'de Ortaklar köyünü basmışlardır. Ortaklar 150 hanelik, oldukça bakımlı bir Müslüman köyüdür. Rumlar önce köyü kuşatıp, çevre ile irtibatını kestikten sonra evlere girerek buldukları kadın, çocuk ve erkekleri kurşunlayarak veya sürgüleyerek öldürdüler. Evlerdeki işe yarar eşyayı, tahılı ve hayvanları aldıktan sonra, evleri ateşlediler. 34 ev, 29 samanlık ve 20 tahıl ambarı yanıp kül oldu. 22 ev kısmen yandı. Geriye kalar 40 kadar ev o kadar fakir ve perişandı ki, çeteler bunları yakmak zahmetine katlanmadılar. 12 Erkek, 14 kadın öldürüldü. 5 erkek ve 3 kadın yaralandı. Çeteler 59 hayvanı alıp götürdüler. 3550 ölçek tahıl yaktilar.

2. EŞENKÖYÜ BASKINI : Aynı çete, aynı günde 30 haneli Eşen köyünü de basarak 9 kişiyi öldürdüler, 6 kişiyi ağır yaraladılar. 23 Ev, 20 samanlık ve 20 tahıl ambarını tamamen yaktilar. 63 hayvanı ve 6150 ölçek tahılı gaspettiler.

Çeteler bu ilçede 72 kişi öldürüp, 200 ev> samanlık ve anbar yaktilar.

LADİK İLÇESİNDEKİ ÇETE FAALİYETLERİ :

1918 - 1920 Seneleri arasında çeteler bu ilçede 43 suç işlediler. Kü- peçik köyüne yapılan Rum baskını, Yunanlıları Batı uygarlığının öncüsü sayan Avrupa

ve Amerikalıların yüzünü kızartacak bir olaydır.

1 AĞUSTOS 1921 Çarşamba günü gece yarısına doğru 80 silâhlı ve 100 kadar silâhsız kadın ve erkekten kurulu bir Rum çetesi Küpecik köyünü kuşattılar. Silâhsız kadın ve erkekler hemen köy evlerini ateş- lediler. 150 evden oluşan köy birden cehennemi alevler içinde kaldı.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Canlarını kurtarmak için dışarı fırlayan 7 erkek ve 3 kadın Rum kurşunlarıyla can verdier. 5 Erkek ve 1 kadın evlerinde diri diri yandılar. 2 erkek ölüm derecesinde yaralandı. Hafız Kâmil karısı Fatma ve Ruşen karısı Hanife çetelerin hayvani hislerini tatmin etmek için dağa kaldırıldı. Baskın sonunda 81 ev, 73 samanlık, 50 aubar, 21.920 ölçek tahıl yanmıştır. 49 Hayvan ahırlarında yanmış, 159 hayvan çeteler tarafından götürülmüştür. Köyün uğradığı zarar 47.400 liradır. «Bu günkü rayice göre yaklaşık olarak on mliyon lira)

Rumlar fırsat buldukça askerî müfrezelere ve jandarmalara da saldırmışlardır. 47 nci P. Alayının ağırlıklarını Kavak ilçesine götürüp, geri dönen taşıt kolu Destek'e bir saat uzaklıktaki boğazda çetelerin pususuna düşerek 4 arabacı öldürülmüş 6 arabacı ve bir er yaralanmıştır. Yüzbaşı Aziz Efendi ile Lâdik jandarma erlerinden Ali Osman Rumlar tarafından öldürülmüştür. 6 kişilik bir jandarma müfrezesi Şeydi Pelit'i denen yerde 25 kişilik bir çetenin saldırısına uğrayarak silâhlarını, mermilerini ve donatımını kaybetmiştir. Kara Aptal bucağı jandarmaları yetişerek erleri kesin bir ölümden kurtarmışlardır.

Lâdik Kaymakamı Ahmet Niyazi, İlçe J. K. Hilmi ve Polis Komiseri Mehmet Kâmil tarafından düzenlenen 27 ŞUBAT 1921 tarihli raporda 18 olay yazılı olup, Rumlar 8 kişiyi öldürmüş ve 3 kişiyi yaralamışlardır.

Lâdik askerî mıntika komutanı Fahri'nin 28 EKİM 1921 tarihli raporunda Rumların çeteler kurarak önemli yerlerde bekleyip, gelip geçen yolcuları, hava değişimli erleri hayvan boğazlar gibi boğazlayıp, işkencelerle ödürdükleri belirtilmektedir. Bu raporda çetelerin 58 kişiyi öldürdüğü ve 10 kişiyi yaradıkları bildirilmektedir.

AMASYA BÖLGESİNDE ÇETELERİN FAALİYETLERİ :

Eski Pontus Hükümeti Amasya'da olduğundan Rumlar buraya büyük önem veriyorlardı. Mondros Mütarekesinin ilânından 1920 senesi sonuna kadar çeteler 25 kişi öldürdü, 4 kişi yaraladı, 17 köyün hayvanlarını, tahıllarını ve eşyalarını aldılar. 100 kişilik bir çete 22 NİSAN 1919'da Zikre Mahallesini bastılar. Rumlar, önceden hazırladıkları listede yazılı olan zenginlerin evlerini arıyaark para, eşya, hayvan ellerine ne geçtiyse aldılar. Mahalledeki bütün kadınları sopalarla dövdüler. 2 kişiyi öldürüp, 1 kişiyi yaraladılar.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Dimit Çetesi AĞUSTOS 1919'da Mahmutlar köyünden geçerek göreve gitmekte olan 6 Er'e saldırıp öldürerek, cesetlerini ayrı ayrı tarlalara gömdükten sonra üzerlerine mısır ekmişlerdir.

Kosti Çetesi, memleketlerine dönmekte olan, hasta, yaralı veya hava değişimli birçok erleri yakalayarak öldürmüştür.

40 - 50 Kişilik çeteler Müslüman köylerine saldırmışlar, yollarda pusu kurarak gelip, geçenleri soymuşlardır. Merzifon ilçesindeki Rum çeteleri 1920 senesi sonuna kadar pekçok suç işlediler. 19 kişiyi öldürdüler.

13 KASIM 1918 gecesi yapılan baskını Pekmezci köyü muhtarı Osman ve İmam Ömer ilgililere şu şekilde anlatmışlardır : «20 Kişilik Rum çetesi köyü kuşatarak soyguna başladılar. Molla Halil Oğlu Osman Ağayı adam akıllı dövdükten sonra yere yatırarak bıçağı boğazına dayayıp, kesmeye teşebbüs ettiler. Osmn Ağa, yaşamadan umudunu kesince varını yoğunu vereceğine söz verdi. Bunun üzerine bıçağın altından kaldırdılar. Topal oğlu Ömer Ağa; çete köye varınca korkusundan kaçtığından oğlu Mehmet'i yakalayıp iyice dövdükten sonra yere yatırıp bıçağı boğazına dayadılar. Mehmet, canını kurtarmak için babasının nesi var nesi yoksa vermeye razı oldu Ömer Ağanın 200 kırmızı altınını, 15 liralık gümüş kemerini, 25 lira değerinde bir çift altın bileziğini, 100 lira değerinde dizi altınını ve daha birçok eşyalarını aldılar.»

20 Kişilik başka bir çete de 23 KASIM 1918'de Çakal mezrasını basarak soyup soğana çevirmişlerdir. Mağdurlar olayı ilgililere şöyle anlatmışlardır :

«Rumlar köyümüzü basarak, dördümüzü yakalayıp, bayıltmaya kadar dövdüler. Sonra, bizi köyün dışına götürüp, yüzümüzü kibleye döndürerek yere

yatırdılar. Bıçakları boğazımıza dayayarak önce bıçağın ters yüzünü boğazımıza sürmeye başladılar. Bizi öldüreceklerini anlayınca, bütün paralarımızı vereceğimize yemin edip, canımızı kurtardık. Muttalıp karısı Şehzadeyi, Kurban karısı Yahşiyi ve Haşan Onbaşı karısı Şahlık'ı da köyün içinde yere yatırıp bıçakları boğazlarına dayadılar. Onlarda herşeylerini vereceklerine yemin ederek canlarını kurtardılar. Rumlar, evlerimizdeki Kuran Kerim'leri zorla getirtip, köy meydanında yaktılar. Bundan sonra da evleri arayarak yatak çarşaflarından genç kızların çeyizlerine saklı paralara kadar neyimiz varsa, hepsini aldılar.»

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Gümüşhacı köyü ilçesi ile Gümüş bucağı en azılı Rum çetelerinin barındığı bölge idi. Gümüşhacıköy Kavmakamı Mustafa Ahmet ve Jandarma K. Üsteğmen Ahmet Şevki tarafından 24 NİSAN 1921'de düzenlenen raporda çetelerin 18 kişiyi öldürdükleri ? 702 hayvan ve 6000 liralık eşya gaslettikleri belirtilmektedir.

Gümüş madeni Bucak Müdürü ve Jandarma Komutanının düzenledikleri 12 EKİM 1921, tarihli raporda, çetelerin bucak sınırları içinde 83 suç işledikleri, 33 kişiyi öldürdükleri, 556 ha3?van gaspettileri belirtilmiştir.

Rumlar, 3 EKİM 1918'de Hamit köyünü, 23 ARALIK 1918'de Sarıav- şar köyünü, 6 OCAK 1919'da Bademli köyünü(25 MART ve 1 NİSAN 1919'da Cüce köyünü, 25 MART 1919'da Elfeli köyünü, 5 NİSAN 1919'da Karaaptal bucak merkezini basarak, bazı evleri yakmışlar, halka işkence ederek, eşyalarını ve paralarını gaspetmişler, hayvanlarını alıp, götürmüşlerdir. Gümüş bucağının Çobanoğlu ve Terzioğlu kışlaları Rumlar tarafından yakıldığından, halk başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır

Rumlar, 24 EYLÜL 1919'da Belenoğlu kışlasına saldırarak asker ailelerine ve nişanlılarına tecavüz etmişlerdir. 10 OCAK 1919.da J. Üsteğmen Mahir komutasındaki J. müfrezesi ile Rum çeteleri arasında yapılan müsademede iki Jandarma eri feci şekilde öldürülmüştür. 6 OCAK 1919'da Osmancık ilçesinin Gökdere köyünü basarak 12 kişiyi öldürmüşlerdir. 6 OCAK 1919'da Saarycık bucağı Bademli köyünü gece basarak, erkeklerin el ve ayaklarını kızgın demirle dağlamışlar, kızlara ve kadınlara tecavüz etmişler, köyün eşya ve hayvanlarını alıp götürmüşlerdir.

TOKAT BÖLGESİNDE ÇETELERİN FAALİYETLERİ :

Turhal ve Erbaa ilçeleri Rum çetelerinin amansız saldırıları karşısında senelerce tam bir tedhiş havası içinde yaşamıştır. Tokat Milletvekilleri B.M. de bu durumu birçok kereler dile getirerek Rum barbar- Iğna son verilmesini istemişlerdir.

Bu bölgedeki en önemli olayları kısaca özetliyorum :

1. Tokat Mutasarrıflığının 2 MART 1921 tarihli telgrafından anlaşıldığına göre Rumlar Erbaa pazarından dönen köylülerin önüne çıka-

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

rak 20 öküz, 7 merkep, 250 liralık tahıl ve eşya gaspetmişlerdir. Genç bir kızla kardeşini öldürmüşlerdir, anasım ağır yaralamışlardır. Köy bekçisinin kulaklarını kesip, işkence ederek öldürmüşlerdir.

2. Tokat Mutasarrıflığının 8 MART 1921 tarihli telgrafına göre, 80 kişilik Rum çetesi Turhal'ın Serpim ve Bağlı alan köylerinden üç kişiyi öldürüp, bir kişiyi yaralamışlar, bir kadını dağa kaldırmışlar ve köylülerin 2585 hayvanını gaspetmişlerdir.

3. Halilbey Köyü çeşitli tarihlerde Rum çeteleri tarafından beş kere basılıp yağma edilmiştir.

4. Dimit ve Yani çeteleri MAYIS 1919'da Turhal'dan dönmekte olan Serpim köyünden Hüseyin Onbaşıyı parça parça ederek öldürmüşler ve karısı Afifeyi beraberlerinde götürüp, günlerce ırzına geçtikten sonra feci şekilde öldürmüşlerdir. Çeteler daha sonraları Hüseyin Onbaşının 304 koyun ve keçisini almışlardır.

5. Çetelerin en azılılarından 91 kişi Erbaa ilce sınırları içinde şekavet yapmışlardır. Silâhlı Rum çeteleri boğazlarda, önemli geçitlerde, ormanlarda pusu kurarak pazardan veya komşu köylerden dönen köylülere saldırarak onları kurşunlayarak, bıçakla boğazından keserek, kulaklarını veya burunlarını kesip, gözlerini oyarak, kafalarını vücutlarından ayırarak yahut ateşe atarak yakmak suretiyle öldürmüşlerdir. Rum- lar, 275 kişiyi öldürmüşlerdir. Köylerdeki genç ve güzel kadınları dağa kaldırıp uzun süre hayvani hislerini tatmin ettikten sonra, bu zavallıların memelerini keserek işkence ederek korkunç bir şekilde öldürmüşlerdir.

6. Erbaa ilçesindeki önemli olaylardan bazılarını özetliyorum :

a. EKİM 1921'de Rum çeteleri Niksar'dan gelen bir konvoyu basarak, ticaret eşyası yüklü 14 atı gaspetmişlerdir. Jandarma eri Reşadi'- yeli Kalnil'i de feci şekilde öldürerek silâh ve cephanelerini almışlardır.

b. MAYIS 1921'de 3 kişiyi dağa kaldırıp öldürmüşlerdir.

c. 8 OCAK 1922'de 70 haneli Buldan köyünü basarak bütün evleri yakmışlardır. 11 kişi evleriyle birlikte yanmışlardır. Rumlar köyün bütün hayvanlarını, tarım araçlarını alıp götürmüşlerdir.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

d. 31 OCAK 1922'de 40 haneli Bornes köyünü ateşliyerek, evlerin tümünü yakmışlardır. Bu arada 2 köylüyü de ateşe atarak diri diri yakmışlardır.

e. Yüzlerce kişiden oluşan bir Rum çetesi 1921 senesi EYLÜL'ün- de 500 hanelik Şihli köyüne saldırarak evlerin tümünü yakmışlardır. 20 köylü evleriyle birlikte yanmışlardır. Yangından kurtulmak için dışarı fırlayanlardan 31 erkek ve 29 kadın Rum kurşunlarıyla can vermişlerdir. Köylüye ait 1300 hayvan gaspedilmiştir.

f. Karlak köyü 1 EYLÜL 1921'de Rumların baskınına uğramıştır. Çeteler 12 evi yakmışlar, 6 kişiyi öldürmüşlerdir. Ayrıca, 3 erkekle 2 kadını beraberlerinde götürerek parçalayarak öldürmüşlerdir. 100'den fazla sığır ve manda gaspetmişlerdir.

g. Rumlar Destek Bucak Müdürüyle Jandarma Karakol Komutanım öldürmüşlerdir.

h. 14 EYLÜL 1921'de Dere köyünü basarak 6 genç kadınla 4 bakire kızı dağa kaldırıp, günlerce tecavüz ettikten sonra hepsinin memelerini kesip, işkencelerle öldürerek cesetlerini yolların kıvıllarına bırakmışlardır. 30 kadın bu şekilde dağa kaldırılıp tecavüz edildikten sonra öldürülmüşlerdir.

RUM ÇETELERİNİN TENKİLİ

Merzifon Koleji öğretmenlerinden Mehmet Zeki'nin 14 ŞUBAT 1921 de öldürülmesi üzerine Merzifon Amerikan Kolejinde, Samsun ve Trabzon Metropolithanelerinde yapılan aramalarda ele geçen belgeler Pon- tus devleti

kurma çabalarının senelerden beri büyük bir dikkatle hazırlandığı ortaya koymuştur. Yüzyıllardan beri vatandaşlık haklarından en geniş şekilde yararlanan Rumlar, anavatanımızı istilâ etmek isteyen Yunanlılarla işbirliği yaparak senelerce Kuzey Anadolu'yu kasıp kavurmuşlar ^yukarda bazılarını kısaca özetlediğim cinayetleri işlemişlerdir. Yapılan incelemelerden ele geçen belgelerden Rumların asayışı bozarak, mütarekenin 7 nci maddesi gereğince bölgeyi müttfiklere işgal ettirmek, daha sonra da genel bir isyanla Osmanlı devletinden ayrılarak Pontus devletini kurmak amacıyla oldukları anlaşılmıştır. Bunu sağlayamayınca Yunan taarruzu ile koordineli olarak saldırılarını artırıp, kuvvet-

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

lerimizin önemli bir kısmını cepheden ayrılarak kendileriyle uğraşmak zorunda bırakmışlardır.

Yunan donanmasının 9 HAZİRAN 1921'de İnebolu'yu bombalaması, kıyılarına kuvvet çıkarması olasılığının artması üzerine Karadeniz kıyıları savaş bölgesi ilân edilmiştir. Yunanlıların kıyıya asker çıkarmaları halinde silâhlı Rum çetelerinin savunma birliklerimize geriden yapacakları saldırının tehlikeleri düşünülerek bu durum önlenmek istenmiştir.

Bunun üzerine 26 HAZİRAN 1921'de hükümetçe alınan bir kararla evvelce Rusya'dan veya Türkiye'nin çeşitli yerlerinden getirilerek Samsun bölgesine yerleştirilen Rumlarla, bu bölgede oturan ve Yunan ordusuna yardım edebilecek olan 15 - 50 yaşları arasındaki Rum erkeklerinin Anadolu'nun içi kesimlerine götürülmeleri emredilmiştir Yurtiçine nakledilecek Rumların gerekli hazırlıkları yapmaları ve işlerini çözümlenmeleri için kendilerine uzun bir süre tanınmış, istedikleri mal, eşya ve taşıt araçlarını yanlarına almalarına izin verilmiştir. Konvoyların korunması ve saldırıların önlenmesi için muhafız kuvvetler gönderilmiş, konaklama yerleri hazırlanmıştır. Bu nakil sırasında muhafızlar yol boyundaki Rum köylerinin ve çetelerin saldırısına uğrayarak kayıplar verdiklerinden, yol boylarındaki Rum köyleri de boşaltılmıştır. Birçok Rumlar hükümetin bu isteğine uymayarak, aileleri ve silâhları ile birlikte dağa çıkıp, oradaki Rum çetelerine katılmışlardır.

Rum çeteleri 1921 senesi başından 17 KASIM 1921'e kadar 326 olay çıkarmışlar, takip müfrezelerimizden ve halktan 326 kişi öldürmüşler 57 kişiyi esir almışlar, 176 kişiyi yaralamışlardır Aynı süre içinde 409 ev, 11 okul yakmışlardır. Rumlar OCAK 1922'den 22 HAZİRAN 1922'e kadar 5 subay, 1

astsubay ve 136 erimizi şehit etmişler, 5 subay ve 150 eri yaralamışlardır. Köylülerden 177 kişiyi şehit etmişler, 64 kişiyi yaralamışlar, 4931 hayvan gaspetmişler, 328 ev, 10 samanlık yakmışlardır.

ASKERİ HAREKAT

Şakilerin barışçı tedbirlerle yola getirilmesi olanağı bulunamayınca, üzerlerine askerî birlikler gönderilmiştir. Askerî birliklerimizle, çeteler arasında birçok kanlı çatışmalar olmuştur. Nurettin Paşa komutasında kurulan Merkez Ordusu ve jandarma birlikleri, uzun süre çetelerle uğraşmışlardır. İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey «Fethi Okyar» bölgeye gelerek, 3 ilin vali ve mutaasrıflarını koordineli olarak harekete geçirmiş-

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

tir. Buna rağmen savaş uzun ve kanlı olmuştur. Rumlar büyük bir hınçla karşı koymuşlar, Rum kadınları da çatışmalara katılmışlardır. Rum çeteleri çok iyi eğitilmişlerdi. İçlerinde çok sayıda subay ve astsubay vardı. Çok kuvvetli emir ve komuta kademesi mevcuttu, engellerden yararlanıyorlar, tahkimat yapıyorlar, baskına ve pusuya önem veriyorlardı.

Rum çetelerinin faaliyeti Hiyaneti Vataniye Kanununda yazılı suçlar kapsamına girdiğinden; yakalanan çetelerin ve Pontus teşkilâtı ileri gelenlerinin yargılanması için B.M.M. üyelerinden seçilen Amasya İstiklâl mahkemesi 1921 AĞUSTOS'unda göreve başlamıştır.

İstiklâl Mahkemesi kararlarından bazılarını örnek olarak özetliyorum

:

1. Mütarekeden sonra Rum nüfusunu arttırmak için Rusyadan ve diğer yerlerden birçok Rum getirip yerleştirmek, silâh ve cephane sağlayarak çeteler kurup, bir başkan iki üyeden mürekkep heyet tarafından yönetilen, her köy ve kasabanın nüfusuna göre bölük ve taburlar kurup, Rum çıkarları için çalışmak, hükümetin zayıf olduğu zamanlarda derhal faaliyete geçerek Zonguldak'tan Batum'a kadar olan kıyıyı ve birçok illeri ayırıp Pontus adında bir cumhuriyet kurmak aamcıyla senelerden beri durmadan çalıştıkları yapılan soruşturmada, metropolithane, ev ve işyerlerinde yapılan aramalarda ele geçen belgelerden anlaşılan.....

2. Devletin bir parçasını ayırarak bir hükümet teşkiline teşebbüs eden Karayani çetesine katılarak faaliyette buldukları, bu arada halktan birçoklarına işkence yapıp evlerini yaktıklarından ve..... öldürdükleri kendi

ifadeleri ve tanıkların beyanı ile sabit olan.....

3. Eşkiya çetesine katılarak müslüman halkın emval ve eşyasını gasp, takiplerine giden müfrezeden Hüseyin Çavuşu yaralayan, ikinci kez üzerlerine giden müfrezeden Üsteğmen Bekir Efendi ile birçok askerleri şehit ettikleri tanıkların ifadeleriyle sabit olan.....

SONUÇ

Kuzey Anadolu Bölgesinde yaşayan Rumlar anavatana ihanet ederek düşmanlarımızla işbirliği yapmışlar, yabancı devletlerin müdahalesini sağlamak için her çabaya başvurmuşlardır. Bunları barışçı yöntemlerle yola getirmek mümkün olmayınca bu bölgedeki Rumlar başka yer-

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

lere gönderilmiş çetelerin üzerlerine takip kuvvetleri yollanmıştır. İçişleri Bakanı Ali Etili Bey B.M.M. nin 29.12.1921 tarihli oturumunda Pontus olayı hakkında yaptığı açıklamada özetle şunları söyledi :

«Mütarekeden sonra Yunan Subayları teftiş bahanesiyle Samsun'a gelerek oradaki Rumları isyana teşvik ettiler. Rum heyetlerini kendi gemileriyle Atina'ya ve Avrupa ülkelerine götürerek propagandaya devam ettiler. İngilizleş Rumlara 10.000 silâh dağıttılar. Pontus hükümetinin kurulması için, her türlü desteği yaptılar. Mütarekeden sonra, çetelerin sayısı çok arttı. Bütün metropolitler, papazlar, öğretmenler, tüccarlar bu amacın tahakkuku için her türlü yardımı yaptılar. Kiliselere, okullara, özel binalara Pontus armaları taktılar. Dağlardaki çeteler etraftaki müslüman köylerine saldırıyorlar, bu sırada Rum köylerinden büyük yardım görüyorlardı. Ordumuz düşmanlarla uğraştığından bu çetelere karşı kuvvet gönderme olanağı bulunamadı. Yunan ordusu ileri harekete başlayınca, bu çeteler de genel isyanı başlatmak için teşebbüslere giriştiler. İslâm ahaliyi tehdit ettiler, korkuttular, hatta para topladılar. Yunanlılar bazı kıyılara asker çıkarmaya teşebbüs ettiler. Bunu önlemek için kıyılara gözetleme müfrezeleri koymuştuk. Bu müfrezelerimiz çetelerin baskınlarına hedef oluyorlardı. Bu durumda varlığımızı korumak için bazı tedbirler aldık. Samsun'da silâh toplanması için askerî ve idari makamlara emir verildi. Hıristiyanlar hükümetin bu isteğine uymadılar, bir tek silâh bile teslim etmediler. Pontusçuların bazıları tevkif edilince, hepsi aileleriyle, çocuklarıyla dağa çıkarak açıkça isyan ettiler, Nebiyan dağlarında her birinin mevcudu 180 - 200 kişi olan 50 - 60 çete vardı. Bu çetelerin çoğunun reisleri yabancı veya Yunan subayları idiler. İçerinde 4 - 5 dil bilen seçkin subaylar vardı. Uzun süren askerî harekât sırasında bu çetelerden bir kısmı imha edildi. Tenkil edilenlerin hepsi Yunan

üniformasını ve silâhını, donatımını taşıyorlardı. Yapılan askeri harekât sırasında Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Amasya ve Tokat metropolithanelerinde ve okullarında Pontuşçuluğa Rum ve Yunan orduları ile birlikte hareket ettiklerine dair birçok belgeler ele geçti. Bu çetelerin İslâm köylerine yaptıkları fenalık tüyler ürperticidir. Birçok köyler vahşiyane bir surette yakılmış, ahali katliam edilmiş, kadın çoluk ve çocuklara feci saldırılar vaki olmuştur. Rum çeteleri tarafından 1303 kişi şehit edilmiş, 147 kişi yaralanmıştır. Eşkiyalar tarafından 3303 ev yakılmıştır.»

Hükümetin karan üzerine Rumlar 10 ncu Tümen, 47 nci ve 48 nci P. Alayları, yıldırım taburları ve jandarma birliklerinin muhafazası altında Malatya, Maraş, Ergani Madeni, Darende ve Gürün'e nakledildiler.

Kuzey Anadolu'nun Rum Çeteleri

Elimizdeki istatistiklere göre Rumlar, 1341 kişi öldürmüşler, 323 kişi yaralamışlardır. 3723 ev yakmışlar, 1800 gasp, soygun ve hırsızlık suçu işlemişlerdir. 2 milyon lira değerinde hayvan çalmışlardır. Yakılan, yıkılan gayrimenkullerle, çalman taşınabilir malların toplam değeri 15 milyon liradır. Can kaybı hariç Rumlar Kuzey Anadolu Bölgesine bugünkü değere göre yaklaşık olarak 4 milyar liralık zarar verdirmişlerdir.

Rumlar, Mora isyanında, Girit savaşında, 1893 seferinde, Balkan savaşında ve İstiklâl savaşında oynadıkları dramı 1963 senesinden beri de Kıbrıs'da sahnelemiştir. En adi cinayetleri işledikten sonra, en aşağılık iftiraları yapmak, dünya kamu oyunu yanıltmak için her türlü tedbiri almak, onların millî ve değışmez politikasıdır. Yunanlı kadınlar çocuklarına Türk düşmanığı aşulamakta ve Türkler aleyhine olan besteleri ninni şeklinde kulaklarına fısıldamaktadırlar.

Civanmert Türk Ulusu düşmanlarını affetmek ve kötülükleri çabuk unutmak eğilimindedir. Bundan 54 sene evvel işlenen yukarda özetlemeye çalıştığım Rum barbarlığını gelecek kuşaklara hatırlatacak en ufak bir anıt ve plaket bile o bölgede mevcut değildir. Ne yazıkki oralarda görev yapan yüksek rütbeli memurlar dahi geçmiş senelerde işlenmiş olan bu facialardan habersizdirler. Bu yazımla geçmişte oynanan korkunç dramın perdelarını biraz aralayabildimse kendimi mutlu sayacağım.

FAYDALANILAN ESERLER :

ATATÜRK Büyük Nutuk
B.M.M. 1 nci Dönem Zabıt Cerideleri
ve Fethi OKYAR'ın konuşması
İstiklâl Mahkemesi kararı özetleri
Matbua Umum Müdürlüğünce 1338'de
yayınlanan kitap.

KÖY KANUNU TASARISININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Hazırlayan :
MEHMET ÖZGÜN
İçişleri Bakanlığı
Mah. İd. Gn. Md. Şb. Md.

442 sayılı Köy Kanunu gerçekten iyi hazırlanmış, iyi kanunlaşmış ve yürürlüğe girdiği 1924 yılından bu yana köylerimizin yönetimindeki etkisini ve önemini iyi korumuştur. Geçirdiği birkaç önemsiz değişiklikle günümüze kadar köylerin her türlü sorununa büyük ölçüde cevap verebilmiştir. Gerek dili, gerekse kurduğu teşkilât ve koyduğu esaslar bakımından zamanında yapılmış en iyi kanunlardan biridir. Bunu 50 yıldır uygulanabilirliğini en az kaybeden kanunların içinde yer alması ile kanıtlamıştır.

Ne varki değişen zamanın yarattığı gelişmiş köy toplumunun, yeni ihraçlarını karşılamak bakımından 442 sayılı Kanun artık yetersiz sayılmaktadır. Hemen belirtelimki; bu yetersizlik bugün için köylerimizin genel olarak yönetilemez durumuna gelişi demek değildir. Bu nedenle birkaç yıldanberi hazır bekleyen yeni tasarımı biran önce kanunlaştırmak ihtiyacını duyuramamıştır.

442 sayılı Kanunun günümüzde, köylerimizin paraya dayanan ihtiyaçlarını karşılamadığı hakkındaki görüşleri ağırlık ve kesinlik kazanmıştır. Ayrıca köyün ,teşkilât olarak işletilmesini kolaylaştıracak yeni yetkilere ve etkinliğini sağlayacak müeyyidelere ihtiyaç duyulmaktadır.

1972 yılında hazırlanmasına başlanan ve bugün Bakanlıkların görüşünden geçen yeni Köy Kanunu Tasarısının varmak istediği bir çok amaç vardır. Bu amaçlar başlıca 3 ana başlıkta toplanabilir :

I — Köylerin ve yerleşim alanlarının sayıları : Dağınık durumdaki köy yerleşim yerlerini toplulaştırmak veya daha fazla dağılmasını engellemek ve köy idaresi ile ilgili ve değişik mevzuatta yer alan bazı konuları tek metin haline getirmek.

II — Teşkilât, görev ve yetkiler : Köyleri teşkilât olarak yenilemek, yeni organların görev ve yetkilerini belirlemek, açık ve kesin müeyyidelerle köy idarelerinin teşkilât olarak etkinliğini artırmak.

Köy Kanunu Tasarısının Düşündürdükleri

III — Köy mâliyesi : Köy idarelerinin parasal sorunlarını çözümlemek amacı güdülmektedir. Bilindiği gibi bu gün için köylerimizin en önemli sorunu cılız köy bütçesi yani parasal kaynak yetersizliğidir. En zengin köylerimizin bütçesi bile salmanın her haneye 20 TL. uygulanması ve buna diğer normal gelirlerin eklenmesi şartı ile 5000 TL. yi geçmemektedir. Olağanüstü gelire sahip ve sayıları çok fazla olmayan köylerin bütçesi 5000 TL. nm üstündedir.

Bu para köy muhtarının, beğçisinin, imamının ve kâtibinin ücretleri ile mecburi olan giderlere ayrılmaktadır. Köy bütçesinden köylerin asıl sorunları için para ayrılmadığı gibi, mevcut parayı ücret olarak alanların durumları da herhangi bir ücret almış olmanın vereceği sonucu sağlamaktan uzak kalmaktadır. Yani belirtilen görevliler köy işlerini fahri olarak yapmakta oldukları düşüncesinden kendilerini kurtara- mamakta ve görevlerine bu oranda önem vermektedirler.

Yeni Tasarı 7 kısımdan ve 212 maddeden oluşmaktadır.

Bu şekli ile :

I. Kısım : Tanımlar, kuruluşlar, sınır işlemleri ve yerleşim alanı olmak üzere 4 bölümü 26 maddeden,

II. Kısım : Köyün görevleri; yetkileri, hakları, imtiyazları, bağışıklıkları; tarımsal varlığının korunması olmak üzere 3 bölüm, (27-44) 18 maddeden,

III. Kısım : Köyün organları ve seçilme başlığını taşıyan 3 bölüm, (45-98) 54 maddeden,

IV. Kısım : Köy personeli başlığını taşıyan 3 bölüm, (99-111) 13 maddeden,

V. Kısım : Köy mâliyesi başlığını taşıyan 5 bölüm, (112-196) 85 maddeden

VI. Kısım : Köyler arası ortak işler ve birlikler başlığını taşıyan 1 bölüm, (197) 1 maddeden,

VII. Kısım : Nüfusu 500 den aşağı olan köyler; çeşitli; geçici ve son hükümler başlığını taşıyan 4 bölüm. (198-212) 15 maddeden,

Köy Kanunu Tasarısının Düşündürdükleri

Meydana gelen oldukça geniş kapsamlı bir tasarı hüviyetini taşımaktadır. Ve görüldüğü gibi 85 madde ile en fazla ağırlık köy mâliyesine verilmiştir.

Bir fikir verebilmek için hiç olmazsa Tasarının madde başlıklarını yazmak ve kısaca özelliklerini tanıtmak isterdik. Ancak burada böyle bir girişim için tasarının uzunluğu nedeni ile sayfaların yeterli olmadığını söyleyebiliriz. Biz, bütünü yerine üzerinde görüş belirtmek istediğimiz maddelerle bunlara ilişkin görüşlerimizi yazmakla yetinmek zorundayız.

MADDE 2 : Madde metni oldukça uzun yazılmıştır. Köyün kurulması için gerekli işlemleri ve safhalarını düzenlemektedir. Madde metnine göre belirlenen şartları taşıyan yerleşim birimlerinin yazılı müracaatı üzerine oylama yapılacak, sonuç olumlu çıktığı taktirde valilik, il idare kurulu ile genel meclisin görüşünü alacak ve bu şekilde tamamlanmış olan dosya İçişleri Bakanlığına gönderilecek, Köy İşleri ile İmar ve İskan Bakanlıklarının görüşü de alınarak İçişleri Bakanlığının onayı ile köy kurulması tamamlanacaktır.

Görüldüğü gibi köy kurulması sırasında ilçe, hukuk açısından devreden çıkarılmaktadır. Halbuki bir bölgenin özelliklerini kaymakamlık ve ilçe idare kurulu, valilikten ve il idare kurulundan daha yakından ve daha iyi görmek, daha iyi değerlendirmek olanağına sahiptir. Tasarı bu şekli ile kanunlaşsa bile il idare kurulu, genel meclis ve valilik uygulamada, öngörülen incelemeyi kaymakamlıklar aracılığı ile yapacaklar ve yaptıracaklardır. Araya gereksiz bir

merci koymaktansa; ilçe idare kurulunun ve kaymakamın gerekçeli karar ve görüşünün il genel meclisinde kabulünden sonra valiliğin gerekçeli kaarrmm İçişleri Bakanlığına gönderilmesi ile dosya tamamlanmış olmalıdır.

Alınması öngörülen bu görüşlerin niteliğine değinilmemiş olmakla bir boşluk yaratıldığı akla gelmektedir. Anladığımızı göre görüşün mutlaka olumlu olması gerekecektir. Olumsuz bir görüş bildirilmesi durumunda köy kurulamayacaktır. Bu taktirde böyle bir işlem için oylamadan başlayarak sarfedilen emek, para ve zaman boşa harcanmış olacaktır. Bu nedenle ilgili bakanlıklar görüşlerini daha önceden bildirmiş olmalıdırlar.

Oylama, yapılması gerekli işlemlerin ilk sırasında yer almış bulunmaktadır. Oysa oylama Devlete masraf yükliyen bir işlemdir. Bir an için

Köy Kanunu Tasarısının Düşündürdükleri

oylamanın köy kurulması yönünde sonuçlandığını, il seviyesindeki işlemlerin tamamlandığını ve dosyanın Ankaraya gönderildiğini fakat bir bakanlığın olumlu görüş vermediğini düşünelim. Sanırsız bu sonuç en azından mahallinde bazı sürtüşmelere ve ilgili bakanlıkta siyasi girişimlere, baskılara, tercihlere neden olacak niteliktedir.

«Bir köyün adının değiştirilmesi, köy meclisinin kararı, il idare kurulu ile il genel meclisinin görüşü alınmak suretiyle...» hükmünü getiren 6. madde, 2. madde için belittığımız mahzuru bir kere daha kanunun yapısına sokmaktadır.

MADDE 8/2 : «.. hukuki varlığı sona eren köy tüzel kişiliğinin her türlü hak, alacak ve borçları ile taşınır ve taşınmaz malları, bağlı bulunduğu ilin özel idaresine intikal eder.»

Köyün tasarrufundaki malların, özellikle mer'a, otlak, yaylak ve kışlakların özel idareye devri sürtüşme ve haksızlıklara, siyasi tercih ve kişisel kayırmalara neden olacaktır. Malların özel idare yerine hazineye devri daha uygun olacaktır.

Köy sınırlarının çizilmesi ve sınır uyuşmazlıklarının çözümlenmesi başlığını taşıyan I. kısım 3. bölümde sınır ihtilaflarının tanımı yapılmamış, özellikleri belirtilmemiştir. Uygulamada 4081 sayılı Kanundan ve köyler arasındaki çeşitli sürtüşmelerden doğan uyuşmazlıklar sınır ihtilâfi imişcesine başvurma konusu yapılmaktadır. Uyuşmazlığın sınır ihtilâfi sayılıp

sayılmıyacağına kim., hangi kıstasları uyguluyarak karar ve- cektir? Her başvurma sınır ihtilâfı olarak mı işlem görecektir? Yoksa Bu Kanun yürürlüğe girince köy kurulması, birleştirilmesi veya kaldırılması dışında kalan uyuşmazlıklar sınır ihtilâfı sayılmayacak mıdır? Böyle olacaksa ihtilaf yaratır durumdaki köylerin sorunlarına nasıl bir çözüm yolu bulunacaktır? Bize göre çözüm yolu bu bölüme eklenecek yeni birkaç madde ile bulunabilir. Bir madde ile sınır uyuşmazlığı tarif edilmeli ve bazı kıstaslar öngörülmelidir. Ayrıca uyuşmazlığı saptıyacak makam açıkça belirtilmelidir. Zira sınır uyuşmazlıkları Ülkemizdeki asayiş olaylarına küçümsenemeyecek ölçüde katkıda bulunmaktadır.

MADDE 20 : «Vali veya kaymakamlar, mahalli idareler müdürlüğü ve şefliklerinin teknik elemanlarında içine almak üzere il ve ilçede bulunan kamu kuruluşlarında görevli ve bu konuda teknik bilgi sahibi elemanlarla...»

Köy Kanunu Tasarısının Düşündürdükleri

Yerleşim alanı planlarının hazırlanması için yukarıdaki personelin görevlendirileceği öngörülmektedir. Bu yetki herhangi bir müeyyideye dayandırılmadığı için çeşitli kamu kuruluşları kişisel nedenlerle veya kuruluş kanunları gereği veya üstleri nedeni ile verilen görevi yapmayacaklardır. 5442 sayılı Kanunun; uygulamada bu konudaki zorlayıcı hükümlerinden yararlanma olanağı da kalmamış gibidir. Bu engeller 25. maddedeki «mahalli idareler müdürlüğü ve şefliklerinin teknik elemanları» için de geçenidir. Ve zaten ilçe seviyesinde mahalli idare müdürlüklerinin teknik elemanı yoktur.

MADDE 40 : Bu madde «zarar ziyan tesbiti ve karara bağlanması» konusunu düzenlemektedir. Tasarının önemli bir özelliği 4081 sayılı Kanunun kapsamında kalan konularda yeni bazı hükümler getirmesidir ve 210. maddeden anlaşıldığına göre 4081 sayılı Kanun gene yürürlükte kalacak fakat bu Tasarının yürürlüğe girmesi ile çelişkili hükümler doğarsa yeni kanun asıl kabul edilecektir. Bu durumda uygulayıcılar sıklıkla her iki kanuna birden başvurmak zorunluluğunu duyacaklardır. Örneğin bu madde ile zarar ve ziyanın tesbiti işlemleri yeniden düzenlenmekte olduğu halde 4081 sayılı Kanundaki zararı yapanın veya yaptırının muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından bulunması mecburiyetine değinilmemektedir. Bilirkişilerin alacakları ücretler belirtilmemektedir.

Tasarının 41. maddesiyle düzenlenen itiraza ve mahkemelere ilişkin

hükümlerle 4081 sayılı Kanunun murakabe heyetlerine ilişkin hükümleri anlaşılabilir bir duruma düşmektedir. Buna Tasarının 159. maddesi ile getirilen para cezalarına ilişkin hükümde eklenince uygulamada çıkabilecek karmaşıklık şimdiden görülebilmektedir.

Bu görüşümüz başıboş yakalanan hayvanlarla ilgili 43. madde için de geçerlidir. Madde, bir zarar vermediği halde ihtiyar meclisi tarafından alınmış olan yasaklama vb. kararlara uymayan sahipli veya başıboş hayvanlar için hüküm koymamakla bu konuda da 4081 sayılı Kanuna atıf yapmış olmaktadır. Gerçi 158. maddede yasaklarla ilgili müeyyideler öngörülmüştür ama bu durum dahada karmaşıklık yaratmaktan başka bir fayda sağlamıyacaktır. Zira böyle bir rihtilâfta uygulayıcı hem Tasarıdaki 43. ve 158. maddelere ve hemde 4081 sayılı Kanundaki hükümlere bakmak zorunda kalacaktır.

Bize göre olumlu yol ya 4081 sayılı Kanunu tam anlamıyla bu Tasarıya içine alıp 4081 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmaktır ya da bu Ta-

Köy Kanunu Tasarısının Düşündürdükleri

sarıda bu konuya hiç girmeyip, 4081 sayılı Kanunun noksanlıklarını ayrıca kanun konusu haline getirmektedir.

MADDE 49/2 : İhtiyar meclisi üyeliğine seçilme yeterliklerini düzenleyen bu maddenin 2. fıkrasında seçilebilmek için en az 6 aydan beri o köyde yerleşmek niyeti ile oturmak hükmü getirilmekte ve fakat yerleşmek niyetinin kıstasları belirtilmemektedir. Madde bu şekli ile kanunlaşır istismara ve itiraza neden yaratılmış olacaktır.

MADDE 63 : «...Vali veya kaymakamın bildirmesi üzerine il idare kurulunca incelenerek gerekli görüldüğü takdirde köy meclisi fesh edilir ve seçime gidilir...»

İl idare kurulu yerine ilçe idare kurulu görevlendirilmelidir. İdare kurulu kararları kesin olmadığına göre il idare kurulu kararına itiraz edilmesi halinde konu Danıştaya gidecek ve belkide yıllarca orada bekliyecektir. Hattâ yeni bir seçim döneminin dahi girmesi mümkün olabilecektir. Karar ilçe idare kurulu tarafından verilir ve yapılacak itirazın karara bağlanması için il idare kuruluna belli bir süre tanınır sorun çözümlenmiş olacaktır.

Bu takdirde yapılması öngörülen seçim de yapılabilme şansını korumuş

olacaktır. Ancak, hemen belirtelimki kesinleşen karardan ne kadar sonra seçim yapılacağı da maddeye konmalıdır. Böylece bu işe subjektif taktir karışmamış olur. Zira İhtiyar meclisi Tasarının getirdiği yeni bir müessese olduğundan bu konuda seçim mevzuatındaki sürelerden yararlanma olanağı yoktur.

MADDE 73 : Bu maddede sözü edilen köy meclisine Tasarı kimin başkan olacağını belirtmemiştir.

MADDE 88/B-7 : «Ödeme üstü sıfatı ile ödeme emirlerini imza etmek». Uygulamada ödemeler ihtiyar meclisi kararma dayalı ve ödeme sırasında düzenlenen basit senetlerle yapıyordu. Bu bakımdan maddedeki ödeme emri yeni bir gelişimdir, ancak yeteri kadar açık değildir. Ya maddeye açıklık getirilmeli ya da bu konuda yönetmelik çıkarılması öngörülmelidir. Ve uygulama birliği ile sorumluluk duygusunu sağlayıcı yönde kayıtlıyı hükümler getirilmelidir.

MADDE 194 : «Her köyün, bağlı olduğu İdarî merkezlerdeki T.C. Ziraat Bankasında bir cari hesabı bulunur.»

Köy Kanunu Tasarısının Düşündürdükleri

Köy parasının Ziraat Bankasına yatırılmasını öngören kayıtlıyı hüküm uygulamada Bu Bankayı köy paralarının yatırılması ve çekilmesine ilişkin işlemlerde tek otorite durumuna getirmektedir. Usullerini daima tek taraflı olarak değiştirmektedirler. Örneğin aldıkları yeni bir kararlar ödemelerin Mülkî İdare Amirinin imzası ile yapılması şeklindeki uygulamayı son derecede anormal bir gerekçe ile kaldırmışlardır. Muhtarlara doğruca ödeme yapmaya başlamışlardır. Bunun mahzurları uzun tartışmalara yol açacak kadar fazladır.

«Köyün bağlı bulunduğu ilçedeki bir bankaya» veya «sermayesinde Devlet payı bulunan bir bankaya» ya da «Mülkî İdare Amirinin başkanlığında kurulacak köyler mal sandığına» hükmü getirilmelidir.

Tasarının diğer bazı maddelerinde de ufak tefek noksanlıklar ve gereksiz tekrarlamalar vardır. Örneğin, 77/4, 87/4, 87/10, 87/19-20 ve 196. maddeler üzerinde bir kere daha çalışılabilir.

Yeni Köy Kanunu Tasarısı muhakkakki günümüzde çok ihtiyaç duyulan ve en önemli bir boşluğu dolduracak nitelikte bir tasarıdır. Her tasarı gibi bununda tenkit edilecek yönleri vardır. Kanunlaşınca her kanun gibi onunda tenkit edilecek tarafları olacaktır.

Şurası bir gerçektir ki iyi, doğru, ve çok faydalı olacak yönleri yanında sözünü ettiğimiz hususlar bir hiç denebilecek orandadır.

Dileğimiz bir an önce kanunlaşmasıdır.

YENİ NÜFUS KANUNU VE MÜLKİYE AMİRLERİ

SADRETTİN SÜRBAHAN
Hukuk Müşaviri

- I — GİRİŞ
- II — NÜFUS HİZMETLERİNİN KAPSAMI VE AMACI
- III — SİCİLLİ NÜFUS KANUNU
- IV — YENİ NÜFUS KANUNUNUN ESASLARI
- V — NÜFUS KANUNUNUN İLKELERİ
- VI — NÜFUS KANUNUNUN GETİRDİĞİ YENİLİKLER
- VII — MÜLKİYE AMİRLERİNİN GÖREV VE YETKİLERİ
- VIII — SONUÇ

GİRİŞ

Türkiyede kişilere ait nüfus sicilleri ve kayıtlarının tutulmasının pek eski bir tarihi yoktur. Bilimsel ve sistematik olarak nüfus sicilleri, 1914 yılından itibaren tutulmaya başlanmıştır. Bu tarihte çıkan Sicilli Nüfus Kanunu, 1882 tarihli Nüfus Nizamnamesi gereğince 1884 ve 1905 yıllarında yapılan, ancak, pek sahih olarak itibar edilemeyecek nüfus yazımlarına dayanarak ülkede bulunan bütün vatandaşların ve ecnebilerin «ahvali şahsiyeleri» ne ait kayıtların

tutulmasını emretmiş ve böylece bugün hala kullanılmakta olan nüfus kütüklerinin esaslarını ortaya çıkarmıştır.

Ama Türkiye dışında, özellikle, Avrupa ülkelerinde nüfus sicilleri ve ahvali şahsiye kayıtları, daha önceleri tutulmaya başlanmıştır. Hatta kiliselerin görev ve yetki yönünden organize bir hale getirilmesi ile kişilerin doğum, evlenme ve ölüm kayıtları kilise görevlileri tarafından tutulmuş ve bunlar siciller halinde yıllar boyu devam ettirilmiştir.

Ancak gerek sosyal ve kültürel şartların değişmesi ve gerekse teknolojik gelişmelerin sürat ve yoğunluk kazanması, toplumları her gün bir yenilikle karşı karşıya getirmekte ve böylece nüfus mevzuatı da bu gelişme ve değişen şartlar karşısında yetersiz kalmaktadır.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

Denilebilir ki Türkiyede de, nüfus ve hizmet ve teşkilâtı açısından bilimsel çalışmalar ve araştırmalar pek az olmuştur. Üniversitelerde, hukuk öğrenimi yapan fakültelerde ders kitabı olarak okutulan veya bilimsel amaçlarla çıkarılan kitaplarda, en az yer tutan konu, ahvali şahsiye ve buna ait siciller konusu olmaktadır.

Keza nüfus hizmetleri konusu, sadece, bir maddi hukuk sorunu değil, aynı derecede önemli olan, şekil ve usuller tekniği sorunudur. Bu teknikler üzerinde de Türkiyede herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır denebilir.

Yine nüfus hizmetleri konusu, Devlet hizmetleri içinde daha az önemli, hatta çok zaman, önemsiz görülmüştür. Halbuki usul ve şekillerinde en çok şikâyet ettiği nüfus hizmetleri, yasama ve yürütme organlarında ve kamuoyunda etkin bir tercih kazanamamıştır.

Konu hakkında, İçişleri Bakanlığınca bir hizmet ve teşkilât araştırması yaptırılmış ve tahmin ederiz ki, Türkiyede en geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir rapor ortaya çıkarılmıştır. (1)

Toplumsal ihtiyaçların, toplumsal şartlardan doğacağı gerçeğinden hareket edince, Türkiyede altmış yıl önce çıkarılmış bir Sicilli Nüfus Kanununun> bu

süre içinde Türk toplumunun hukuk, kültür, ekonomi ve teknik yönden uğradığı süratli değişmeler karşısında yetersiz kalacağı açıktır. Gerçekten Sicilli Nüfus Kanunu, Cumhuriyetin ilânından 9 yıl, Türk Medeni Kanununun yürürlüğünden 12 yıl önce çıkarılmıştır. Yeni şartlara uymayan kanunun bir takım hükümleri kaldırılmış, bazıları ka- diik olmuş ve aksayan bazı hükümleri ise Bakanlık genelle ve yazıları ile aktüel şartlara uydurulmaya çalışılmıştır.

Ama bütün bu çabalar, yeni bir mevzuat düzenlemesi ihtiyacını giderememiş ve sonuç olarak 1587 sayılı Nüfus Kanunu çıkarılmış bulunmaktadır. Nüfus hizmet ve teşkilâtında ve toplumda, kişilerin iş ve işlemlerinde bir takım değişiklik ve yenilikler getiren bu kanunen kapsam ve mahiyetini açıklamakta, hem hizmetliler ve hem de kişiler için yarar görmektedir. Kaldı ki mülkiye amirleri için de kanun bazı görevler ve yetkiler getirmekte ve hizmet arzına vesile olmaktadır. Bıa yönü ile de kanunun önemli hükümlerini açıklanmasında zorunluluk vardır.

1) Nüfus Hizmetleri Araştırma Raporu. Sadrettin Sürbahan. İçişleri Bakanlığı Hizmet ve Teşkilâtını Yeniden Düzenleme Projesi. I ve II. Cilt. Mart 1970.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

NÜFUS HİZMETLERİNİN KAPSAMI VE AMACI

Teorik olarak nüfus hizmetlerinin kapsamını, başlıca üç esas altında toplamak mümkündür.

1. Kişi halleri 5 ahvali şahsiye 7 sicillerini tutmak.

insan ve toplum hayatında, kişiliğe bağlı bazı önemli olayların belgelendirilmesi ve isbatını kolaylaştıracak surette tesbiti zorunlu olur. Bir insanın doğumu, evlenmesi, ölümü gibi olayların tesbitinde, hem hukuk düzeni ve hem de kişilerin hak ve menfaatlerinin korunması bakımından sayılamayacak faydalar vardır.

İşte kişi halleri sicillerine geçirilen kayıtlarla, kişilerin özel hak ve menfaatleri korunmakta ve bir çeşit hukuk düzenininin sağlıklı ve güvenilir bir nitelikte devam ettirilmesi mümkün kılınmaktadır.

2. Nüfus sicillerini tutmak.

Teoride nüfus sicillerinin anlamı, kişi halleri sicillerinden ayrıdır. Nüfus sicillerine, kişilerin ikametgâhları, meskenleri, bunlara ait değişiklikler, yer değiştirmeler, meslek, milliyet, din, mezhep, askerlik, okur yazarlık gibi bilgiler kayıt olunur. (2)

Nüfus hizmetleri ,nüfus sicillerine gerekli bilgileri de toplamak ve

kaydetmek görevi içindedir.

3. Nihayet nüfus hizmetleri, nüfusun, ülke içinde bir kesimden diğer kesime geçişleri, ülke dışına çıkanlar, iç ve dış göçleri tesbit etme suretiyle, Devlet görevlerinin, kamu hak ve yükümlülüklerinin yerin» getirilmesinde gerekli bilgiler sağlar.

Nüfus hizmetlerinin amacını da üç yönü ile tesbit etmek mümkündür.

1. Hukuki amaç.

Nüfus hizmetlerinin amacı, kişi hallerine ait sicilleri tutmak, değişiklikleri tesbit etmek ve bunları düzenli bir şekilde devam ettirmektir. 2

2) Kişi halleri sicili ile Nüfus sicilleri arasındaki fark için bakınız. Türkiye'de Nüfus Sicilleri. Sadrettin Sürbahan. İdare Dergisi Sayı : 333. 1971.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

Bu suretle kişilerin çeşitli hayat dönemlerinde ortaya çıkan, kişiliklerine bağlı ve diğer kişilerininkine nazaran özellikleri olan, hak ve yi- kümlülük yaratan tabii doğum, ölüm gibi, hukuki (nesebin tashihi, babalığa hüküm, boşanma, kayıt tashihi gibi) ve akdi (tanıma, evlâtlı'c, evlenme gibi) olayların tesbit ve kayıt edilmesi, nüfus hizmetlerin n başlıca amaçlarından biri olmaktadır.

2. İdarî amaç.

Nüfus hizmetlerinin diğer bir amacı, nüfus sicillerini tutmak, devam ve kontrol ettirmektir.

Devletin, mahalli idarelerin, diğer kamu kuruluşlarının yaptıkları hizmetlerden ötürü kişiler hakkında bazı bilgilere ihtiyaç duyacakları açıktır. Kişilerin din, dil, milliyet, meslek ve sanat, ikametyeri, seçim hakları, pasaport, çeşitli ruhsatnameler, mahkumiyet ve parmak izleri, okur yazarlıkları gibi bilgiler bunların aarsmdadır. Dinamik karaktere sahip olan bu çeşit bilgiler, nüfus hizmetleri dolayısıyla tutulur ve dala çok kamu hukukunu ilgilendirir.

3. Bilimsel amaç.

Toplum ve insanlar üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar, önceden elde

edilmiş bir takım verilere dayanır. Kişisel hal ve nüfus kayıtları, adli, idari ve teşrii organlara bilgi ve doküman toplama ve verme konusunda nasıl bir yükümlülük içinde ise, aynı suretle üniversitelere, bilimsel ve teknik kuruluşlarla da topladığı bilgileri vermek ve hatta arzu ettikleri bilgileri de toplamak ödevi içinde olmalıdır.

Böylece nüfus hizmetlerinin bir amacı da bilimsel değer taşıyabilecek bilgileri toplamaktır. Gerçi nüfus sicillerindeki kayıtların bir kıvım bilimsel yönden yararlı sayılabilirse de, özellikle, bilimsel açıdan toplanacak bazı bilgiler olabilir. Örneğin beden bozuklukları, uzuv noksanlıkları, körlük, renk körlüğü, sağırılık, akıl hastalıkları, meslek hastalıkları, öğrenim derecesi, ölüm sebebi, yabancı dil bilgisi gibi bilgiler, sadece, bilimsel değerinde olabilecek hususlardır. Başka herhangi bir kıvruluşun toplayamayacağı bu hususların, nüfus idarelerince daha kolay ve az masrafla sağlanacağı açıktır.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

SİCİL NÜFUS KANUNU

1914 yılında çıkan Sicilli Nüfus Kanunu ile «Bilimum Osmanlıların kendilerini sicilli nüfusa kaydettirmek zorunluğu getirilmiştir.

Mevcut nüfus, yerli ve misafir olarak iki sınıfa ayrılmış ve sicille kaydedilenlere birer nüfus cüzdanı verileceği hükme bağlanmıştır.

Kanun, nüfus siciline kaydedilecek nüfus olaylarını (vukuatı) doğum, ölüm, evlenme, yer değiştirme, kayıt tashihi, boşanma ve yeniden kayıt şeklinde ayrı ayrı belirtmiştir.

Sicilli Nüfus Kanunu, zamanına göre, gerçekten mükemmel bir mevzuat düzenlemesi idi. Cumhuriyet döneminde dahi, yıllarca, nüfus hizmetlerinin yürütülmesinde değerli fonksiyonlar ifa etmiş, ihtiyacı gidermiş ve o yıllarda koyduğu bir takım prensipler, bugün dahi geçerliliğini muhafaza etmiştir.

Ancak, Giriş bölümünde de izah ettiğimiz üzere, sosyal, kültürel ve teknik gelişmeler ve yeni mevzuat düzenlemeleri, zamanla, bu kanunu yetersiz hale getirerek, yeni bir kanuna olan ihtiyacı, hergün biraz daha fazlasıyla,

hissettirmiştir.

Yapılan tesbitlere göre Sicilli Nüfus Kanununda aksayan hususlar ve yeni bir kanuna ihtiyaç şunlardan ileri gelmiştir :

1 — Sicilli Nüfus Kanunu, Medeni Kanundan önce çıkmıştır. Bu sebeple nüfus olayları ve siciller yönünden her iki kanunda aykırılıklar bulunmakta ve bunların uyumlu hale getirilmesi zorunlu olmaktadır.

2 — Evlenme sicilleri, mahiyeti itibariyle, nüfus olay ve hizmetlerinden olduğu halde S.N.K. ve Medenî Kanun bu hizmeti belediye ve muhtarlara vermiştir.

3 — Nüfus kütüklerine, zorunlu ve yararlı olmayan bir takım bilgiler geçirilmekte idi. Yapılan incelemelere göre nüfus idareleri 32 çeşit bilgi tesbit etmekte ve kütüklere geçirmektedirler.

4 — Nüfus sicili defterlerinden başka, vukuat defteri isimi ile bir defter tutulmakta idi. Evrak zimmet defterinden öteye bir fonksiyonu

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

olmayan bu defterler, iş hacmi, personel ve maddi yönden israf ve lüzumsuz işlemlere sebep olmaktadır.

5 — Nüfus cüzdanlarına da yararsız bir takım kayıtlar yapılmakta ve taşınması güç bir defter haline sokulmakta idi.

6 — Kanun nüfus memuruna, özellikle, nüfus olaylarının tesbitinde aktif bir rol ve nitelik vermemişti.

7 — Bazı nüfus olaylarının bildirilmesinde, eski bir usul olan ilmühaber sistemi geçerli idi. Bunun yerine tutanak usulünün konulmasında çeşitli yarar ve kolaylıklar vardı.

8 — Nüfus kayıtlarının sağlıklı bir biçimde devamlılığının temini için, tapu kayıtlarında olduğu gibi, bir merkez arşivi sisteminin kurulmasında yarar, hatta zorunluluk vardı. Eski kanunda ise böyle bir sistem mevcut değildi.

9 — Kayıt yapılırken veya sonradan nüfus kütüklerinde yapılan veya ortaya çıkan hata ve tamamlama hallerinde yapılacak işlem ve yöntemler hakkında Sicilli Nüfus Kanununda herhangi bir usuli hüküm bulunmamakta idi.

10 — Nüfus kayıtlarının aleniliği ve bu konuda nüfus memurlarına tanınan yetkiler hakkında bir açıklık bulunmamakta idi.

11 — Nüfus memurlarının görev, yetki ve sorumlulukları hakkında da açık, seçik ve sistematik hükümler mevcut değildi.

12 — Nüfus idareleri ve hizmetlerinin teftiş ve denetimi, bunun usul ve şekilleri, sonuçların değerlendirilmesi ve denetim makamları hakkında derli toplu hükümler yoktu.

13 — Nüfus işlemlerinde kullanılan formlar ile, işlemlerin biçimsel akış ve işlerine dair kanun herhangi bir hüküm getirmemişti.

14 — Nihayet nüfus teşkilâtı hakkında eski kanunda belli hüküm ve esaslar yoktu.

Yukardaki gerekçelerle, Sicilli Nüfus Kanununun yerine yeni bir nüfus kanununun çıkarılması için yıllar boyu çaba harcanmış, birkaç

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

tasarı Meclislerde kadük olmuş ve nihayet 16.5.1972 tarihinde 1587 numara ile çıkabilmiştir. Ancak 1543 sayılı Genel Nüfus Yazımı Kanununa göre yapılacak nüfus yazımından sonra yürürlüğe girebilmesi için Kanunun yürürlük tarihi 1. Eylül 1974 tarihi olarak tesbit edilmiştir.

Şimdi bir yılı aşkın bir süreden beri yürürlükte bulunan yeni kanunun yukarıda belirtilen noksan ve boşlukları tamamlayıp tamamlamadığı, nüfus hizmetleriyle amaçlanan hedefleri bulup bulamayacağı, daha bir süre yapılacak uygulamalar sonucunda anlaşılacaktır. Ancak nazari planda yeni kanunun neler getirdiğini ve eski kanuna göre yenilik ve üstünlük sayılabilecek hususları şimdiden tesbit etmek mümkündür. Gelecek bölümlerde yapacağımız açıklamalardan böyle bir değerlendirme yapabileceğimizi ümit ederiz.

4. YENİ NÜFUS KANUNUNUN ESASLARI

1587 sayılı Nüfus Kanunu üç kısımdan ibarettir. Kısımlar sırasıyla Teşkilât, Ana. hükümler ve İdare'dir.

A) Teşkilât

Teşkilât kısmı, merkez ve iller olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, merkez birimlerinden, personelinin ve bunların görev, yetki ve sorumluluklarından söz etmektedir.

1 — Merkez.

2 — Nüfus İşleri Genel Müdürünün görev, yetki ve sorumluluğu.

- a) Nüfus hizmet ve teşkilâtına ilişkin mevzuatı uygulamak ve taşrada uygulanmasını sağlamak,
- b) Vatandaşlıkla ilgili mevzuatı uygulamak,
- c) Merkez arşivini kurmak, yönetmek ve devamlılığını sağlamak,
- ç) Uygulamadan doğacak ihtiyaca göre yasa tasarıları ve idari metinler hazırlamak,
- d) Nüfus personelinin yetişkinliğini sağlamak için yapılacak eğitim konusunda gerekli tedbirleri almak,

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

e) Nüfus idarelerinin ihtiyacı olan araç ve gereçleri ve ödenekleri sağlamak ve dağıtmak.

2— Genel müdür yardımcıları.

Genel müdür yardımcıları iki adet olup görev ve yetkileri şunlardır :

- a) Genel müdür tarafından yapılacak iş bölümüne göre verilen görevleri yapmak,
- b) Kendilerine bağlı alt birimleri yönetmek,
- c) Kanun ve yönetmeliklerin verdiği diğer görevleri yapmak.

3— Genel müdürlük müşaviri.

Genel müdürlüğün danışmanı olup, genel müdür tarafından verilen işleri yapar.

4 — Nüfus şubesi.

Vatandaşların şahsi hallerine ilişkin işlemler hakkında kanun, tüzük, yönetmelik ve genel emirlerin hazırlanması, nüfus yazımı hazırlıklarının yapılması, teftiş raporlarının incelenip değerlendirilmesi, istatistiklerin hazırlanması ve danışma yazılarına cevap verilmesi, bu şubenin

görevlerindedir.

5— Vatandaşlık şubesi.

Vatandaşlığa alınma, çıkma, çıkarılma ve kayıp işlemleri ile göçmen ve mültecilerin tescil işleri, vatandaşlık tetkik işleri ve vatandaşlıkla ilgili diğer işlere bakar.

6 — Arşiv şubesi.

Aile kütüklerinin ikinci nüshalarını tutmak ve taşrada kaybolan şahsi hal ve aile kütüklerinin örneklerini isteyen resmi makamlara ve ilgililere verir.

7 — Personel ve Gereç Şubesi.

Merkez ve taşrada çalışan memur ve hizmetlilerin özlük işleriyle bütçe, ayniyat ve levazım işlerini yürütür.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

8 — Evrak ve Dosya şubesi.

Haberleşme, dosya ve evrak işleriyle şubelerin dışında kalan konular üzerinde görev yapar.

II— İller Teşkilâtı.

Her il merkezinde bir nüfus müdürü, ihtiyaca göre bir nüfus müdür yardımcısı ile bir başmemur ve yeteri kadar katip bulunur.

Her herkez ve bağlı ilçelerde, bir nüfus başmemuru ile, nüfus sayısına göre, nüfus memuru ve birer katip bulunur. Ayrıca Bakanlıkça lüzum görülen yerlerde geçici nüfus memurları çalıştırılır.

Yukarıdaki personelin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır.

a) Nüfus müdürleri.

1. Nüfus idaresini temsil etmek,
2. Nüfus hizmetlerinin mevzuata uygun biçimde yürütülmesini

sağlamak,

3. Nüfus yazım hazırlıklarını yapmak ve uygulamak,
4. Nüfus idarelerini gözetim ve denetim altında bulundurmak,
5. Gezici nüfus memurlarının görev bölgelerini tesbit ve valiye teklif etmek,
6. Nüfus personeli için tecziye ve takdirname için tekliflerde bulunmak,
7. Nüfus istatistiklerini toplayıp Bakanlığa göndermek,
8. Nüfus personelinin atama, yerdeğiştirme, görev ve maaş yükselmeleri hakkında tekliflerde bulunmak,
9. Mevzuatın verdiği diğer görevleri yapmak.

b)Nüfus müdür yardımcıları.

Müdür yardımcıları, nüfus müdürleeri tarafından verilen görevleri yapar ve müdürün bulunmadığ zamanlar ona vekillik eder.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

c) Müdürlük başmemurunun görev ve yetkileri.

Her il nüfus müdürlüğünde müdürlüğün büro işlerini yürütmek üzer bir nüfus başmemuru bulunur. Bunların görev ve yetkileri :

- 1.Müdürlük bürosunu idare etmek,
- 2.Yazışma dosyalarını tutmak ve muhafaza etmek,
- 3.Yazışma dosyalarını tutmak ve muhafaza etmek,
- 4.Nüfus istatistiklerin tutmak ve diğer işleri yapmaktır.

ç) Nüfus başmemurlarının görev ve yetkileri :

- 1.Nüfus hizmetlerini düzgün biçimde yürütmek,
- 2.Aile kütüklerini tutmak ve muhafaza etmek,
- 3.Personel arasında işbölümü yapmak,
- 4.Özel kütükleri tesis ve muhafaza etmek,
- 5.Yapılan işlem ve hizmetleri gözetmek ve denetlemek,

- 6.Nüfus idaresini mahkemelerde temsil etmek veya ettirmek,
- 7.Resmî kurul ve komisyonlara nüfus idaresini temsilen katılmak.
- 8.Nüfus istatistiklerini toplamak,
- 9.Askerlik yoklamalarında bulunmak,
- 10.Mevzuatın verdiği diğer görevleri yapmak ve yaptırmak.

d)Nüfus memurlarının görev ve yetkileri.

- 1.Nüfus olayları ile ilgili doğum, ölüm ve yerdeğiştirme tutanakların tutmak,
- 2.Nüfus olaylarını ve değişikliklerini aile kütüklerine islemek,
- 3.Her çeşit kütükleri tutmak ve muhafaza etmek,
- 4.Aile kütüklerine ait soyadı fihristlerini düzenlemek,
- 5.Nüfus ve aile cüzdanlarını vermek ve gerektiğinde değiş irmek,

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

- 6.Nüfus kayıt örnekleri çıkarmak ve ilgililere vermek.
- 7.Zamanında bildirilmeyen nüfus olayları hakkında kovuşturma dosyalarını hazırlamak,
- 8.İhbarı gerekli nüfus olaylarını, süresi içinde ilgili makamlara bildirmek,
- 9.Askerlik çağma girenlerin listelerini hazırlayıp askerlik şubelerine vermek,
- 10.Yetki verildiği takdirde evlendirme memurluğu görevini 3/apmak,
- 11.Üç aylık istatistik cetvellerini düzenlemek,
- 12.Başmemur tarafından yetki verildiği takdirde, nüfus idaresini mahkemelerde temsil etmek.

e)Gezici nüfus memurlarının görev ve yetkileri.

- 1.Yukarıda nüfus memurları için gösterilen görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak,

- 2.Bölgeleri içindeki nüfus olaylarını tesbit etmek,
- 3.Bazı nüfus olayları için gerekli tutanakları düzenlemek,
- 4.Nüfusla ilgili belgeeri aile kütüklerine geçirmek üzere almak,
- 5.Merkeze döndüğünde, aldığı veya düzenlediği tutanakları aile kütüklerine geçirmek,
- 6.Nüfus ve aile cüzdanlarını düzenlemek ve ilgililere vermek,

f)Nüfus katiplerinin görevleri.

- 1.Yazışmaları daktilo etmek.
- 2.Gelen ve giden evrakları almak, deftere kaydetmek ve postaya hazır hale getirmek,
- 3.Yazışma dosyalarını düzenlemek ve muhafaza etmek, ait görevleri yürütmek.
- 4.Nüfus memurlarının hizmet yapamamaları halinde bunlara ait görevleri yürütmek.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

III — Atamalar.

Merkez teşkilâtındaki genel müdür, genel müdür yardımcıları, müşavir ve şube müdürleri ile taşradaki nüfus müdürleri 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunundaki usule göre atanırlar.

Burada Nüfus Kanununun getirdiği esaslara göre taşra personelinin atamalarına kısaca değinmek isteriz.

a) Nüfus müdürleri, Nüfus İşleri genel müdürünün teklifi ve Bakanlık müdürler kurulunun kararı ve Bakanın onayı ile atanırlar.

b) Nüfus müdür yardımcıları, Nüfus İşleri Genel Müdürünün teklifi ve Bakanın onayı ile atanırlar.

c) Nüfus başmemurları, merkez ilçe nüfus memurları ve katiplerinin atanması, nüfus müdürünün teklifi ve valinin onayı ile olur.

ç) İlçe nüfus memuru ve kâtipleri, ilçe nüfus başmemurunun teklifi, ile

kaymakamca atanır ve memurların^etleri valilerce onaylanır.

Yukarıdaki personelin yerdeştirmeleri de aynı usule tabidir.

Hangi illerde nüfus müdürü yardımcılarının aşıtırlacağına, Bakanlık karar verir ve atama yapar.

Gezici nüfus memurlukları kurulmasına, ilgili valiliğın teklifi üzerine bakanlık karar ve atanmaları, nüfus memurlarının atama usulüne tabi olur.

Nüfus memurlarının adedi, her yirmi bin nüfus için bir adet olmak üzere tesbit edilir. Buradaki nüfus, gene nüfus sayımlarına, göre tesbit edilen nüfus sayısıdır. Eğer sayımdaki nüfus, nüfus kütüklerinde kayıtlı olan nüfustan az ise, memur adedinin tesbitinde, kütüklerdeki nüfus esas alınır.

B) Ana Hükümler

Ana hükümler kısmı, başlıca 9 bölüme ayrılmıştır. Bölüm başlıklarından anlaşıldığına göre kanun bu kısımda, kütükler ile nüfus olayları hakkında hükümler getirmektedir. Bölümler sırasıyla kütüğe geçirme, doğumlar, evlenmeler, yerdeştirme, evlât edinme ve tanıma, boşanma

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

lar, ölümler, aile kütükleri ve kayıt düzeltmeleridir. Bölümlerin hepsinden ayrı ayrı söz etmek, bu yazı çerçevesi içinde, mümkün değildir. Ancak bazı temel unsur ve prensiplerle ilgili hükümlerden kısaca söz ederek, kanunun temel düşüncesini meydana çıkarmakta yarar vardır.

Yeni kanunu şu şekilde özetleyebiliriz.

1. Her Türk, ikametgâhının veya sonradan ikametgâh edindiğı yerin nüfus memurluğuna müracaat ederek, kendisini kütüğe yazdırmaya ve bir nüfus cüzdanı almaya mecburdur, (md. 4)

2. Nüfus kütükleri, ilçe esasına göre tutulur. Her mahalle ve köy için ayrı ayrı kütük defteri düzenlenir, (md. 6)

3. Nüfus kütükleri, aile kütükleri ile aile kütüklerinden meydana gelir. Aile kütükleri herkesin yazıldığı ve mahkemelerce tasdikli defterlerdir. Özel kütükler, doğum, ölüm, evlenme gibi nüfus olaylarına ait tutanak ve belgelerin ciltlenmesinden meydana gelir, (md. 6 ve 43)

4. Nüfus olaylarını bildirmekle ödevli ve yükümlü kişiler, bunları nüfus

memurluğuna bildirmeye ve nüfus memuru da bunları aile kütüğüne geçirmeye mecburdur, (md. 5)

5. Türkiye dışındaki Türk vatandaşlarına ait nüfus olayları da Türk konsoloslukuna bildirilir. Konsolosluk yoksa, yabancı yetkili makamlardan alınacak belge ile bu ödevi yerine getirirler, (md. 9)

6. Tutanak ve belgeler, ilgilinin kendisi veya veli, vasi veya resmi vekili tarafından imza edilir, (md. 10)

7. Yabancı devlet vatandaşları da, arzu ettikleri takdirde, doğum ve ölüm olaylarını, olayın vukubulduğu yer nüfus memurluğuna tesbit ettirebilirler, (md. 12)

8. Nüfus kütüklerini, teftiş ve denetlemeye yetkili olanlar dışında, hiç kimse göremez ve inceleyemez. (md. 14)

9. Doğum, ölüm ve yerdeğiştirme olayları memurunca düzenlenecek tutanaklarla bildirilir. Diğer olaylar, resmi belge veya mahkeme kararı ile tesbit edilir.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

10. Nüfus olayları, başlıca, doğum, evlenme, yerdeğiştirme, evlât edinme ve tanıma, boşanma, ölüm ve kayıt düzeltmelerinden ibarettir, (md. 16, 23, 28, 29, 31, 33, 46)

11. Doğum olayı, baba, veli ,vasi veya resmî vekilleri tarafından bir ay içinde bildirilir ve nüfus memurunca tutanak düzenlenir.

12. Bir aydan büyük bir altı yaşından küçük çocuklar, kaymakam veya valinin muvafakati ile nüfus kütüğüne tescil edilir, (md. 16)

13. Yaşları 6 ilâ 18 arasındaki çocukların yaşları bir kurulca tes- bit edildikten sonra /vali veya kaymakamın onayı ile tescil edilirler.

14. 18 yaşından büyük olanlara saklı nüfus denilir. Bunlar, haklarında zabıta tahkikatı yapıldıktan sonra yine mülkiye amirinin onayı ile nüfusa tescil edilirler.

15. Evlilik dışında doğan çocuklar hakkında Türk Medeni Kanunu hükümleri gereğince işlem yapılır, (md. 20)

16. Evlenmeler, akit tarihinden itibaren bir ay içinde evlendirme memuru tarafından nüfus memurluğuna bildirilir.

17. Yerdeğiştirme bildirisini, yeni ikamet yerine varıştan itibaren iki ay içinde nüfus idaresine yapılır. Yerdeğiştirme tutanakları, ikamet değiştirmeler ile yeniden aile kurmalarda düzenlenir. Diğer hallerde yerdeğiştirme tutanağı düzenlenmez.

18. Evlât edinme ve tanıma, buna ait belgelerin verilmesi ile kütüklere işlenir.

19. Boşanma olayları, kararı veren mahkemenin başkâtipleri tarafından, kesinleşme tarihinden itibaren 30 gün içinde, nüfus idarelerine bildirilir, (md. 31)

20. Ölüm olayları, köylerde muhtar, şehir, kasaba ve sağlık teşkilâtı bulunan diğer yerlerde gömme izni verenler tarafından düzenlenecek tutanakla nüfus idarelerine on gün içinde bildirilir, (md. 35)

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

21. Toplu ölümler, vali veya kaymakam tarafından görevlendirilecek memurlarca tesbit olunur ve her şahıs için ayrı ayrı tutanak düzenlenir. (md. 37)

22. Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiç bir kaydı düzeltilemez, (md. 11).

23. Tutanak ve belgelerdeki bilgiler kütüklere geçirilirken bir hata yapılmışsa bunlara maddî hata denir ve dayanak belgesine uygun bir biçimde nüfus memurunca düzeltilir, (md. 47)

24. Meslek, sanat, din ve vücut değişiklikleriyle ana, baba adları, doğum yeri ve cinsiyete ilişkin bilgiler belgelerde bulunduğu halde kütüğe geçmemişse, ilğilerin çalıştıkları daireden veya köy veya mahalle ihtiyar kurulundan getirecekleri belge üzerine kütüklere ilâve edilir. Bu işleme tamamlama denilmektedir, (md. 47)

25. Bir soydan gelen ve aynı soyadını taşıyan kişiler, aynı aile kütük sıra numarası altında kaydedilirler.

Aynı sıra numarası altında kayıtlı reşit kişiler, isterlerse, yeni bir aile kurarak ayrı numara altında kaydolunurlar.

26. Aile kütükleri ile dayanağı belgeler ve bunlara dayanılarak çıkarılmış örnek ve bilgiler, resmi belgelerden olup aksi sabit oluncaya kadar geçerlidirler. (md. 13)

27. Özel kütükler, nüfus olaylarına ait aynı cins tutanak veya belgelerin bir araya getirilip yıllık olarak ciltlenmesinden meydana gelir.

28. Her aile kütüğü için, kayıtlı ailelerin soyadlarma göre, bir fihrist düzenlenir. Bu fihristler birleştirilerek ilçe soyadı fihristi yapılır. İlçe fihristleri her on yılda bir yeniden düzenlenir, (md. 45)

C) İdare

İdare diye başlık konulan üçüncü kısım, yükümlülük, teftiş ve denetleme, ceza hükümleri ve türlü hükümler bölümlerini kapsamaktadır.

1. Mahkeme başkatipleri, nüfus kütüklerini ilgilendiren her türlü mahkeme kararlarını 30 gün içinde nüfus idarelerine bildirirler, (md. 49)

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

2. Nüfus memurları, doğum, ölüm, evlenme, boşanma ve yerdeğiş-tirme hakkında üç aylık istatistik cetvelleri düzenlerler, (md. 50)

3. Nüfus idareleri, sırasıyla, nüfus başmemuru, nüfus müdürü, mülkiye amirleri veya memur edeceği kişiler, mülkiye müfettişleri ve İçişleri Bakanlığınca görevlendirilenler tarafından denetim ve teftiş altında bulundurulurlar. (md. 51)

4. Nüfus memurları, kütüklerin iyi bir şekilde tutulması ve muhafaza edilmesinden, nüfus müdür ve başmemurları ile birlikte şahsen sorumludurlar. (md. 51)

5. Nüfus memuru, tayin, nakil, emeklilik, istifa vesair suretle işinden ayrılırsa, yerine gelen memura, memur gelmemişse, mülkiye amirinin göstereceği kimseye, devir vermeye mecburdur. Ölüm veya devir yapılmasına imkân olmayacak surette ayrılırsa, mülkiye amirinin belli edeceği bir kurul tarafından bu devir işlemi yapılır, (md. 56)

6. Nüfus cüzdanı, doğum tutanaklarının nüfus kütüklerine işlenmesini müteakip nüfus memurunca verilir. Nüfus cüzdanının aslı, hiç bir yerde hiç bir suretle alıkonamaz, üzerine her hangi bir yazı, işaret vesaire düşürülemez. (md. 57) Nüfus cüzdanını kaybedenlere yenisi verilir ve özürsüz kayıp halinde ceza tertip edilir, (md. 52, 58)

7. Her aile reisinin, bir aile cüzdanı alması ve değişiklikleri buna işlettirmesi zorunludur, (md. 62)

8. Nüfus idareleri, askerlik ve adalet mercileri dışında, mülkiye amirinin izni olmadıkça, hiç bir daire ve kişiye nüfus kütükleri ve dayanakları belgeler hakkında, kopye, özet veya bilgi veremezler (md. 61)

9. Nüfus müdürleri, en az lise, nüfus memuru, başmemur ve nüfus müdür yardımcıları en az ortaokul mezunu olmalıdırlar. Bunlar yapılacak bir seçme sınavı ile teşkilâta alınırlar, (md. 63)

5. NÜFUS KANUNUNUN İLKELERİ

Her kanunî düzenleme, belli bir amacı gerçekleştirmek için yapılır. Amacın gerçekleştirilmesi ise, belli bazı ilkelerin dayanak alınması suretiyle mümkündür. Bu ilkeler, hem asli hükümlerin düzenlenmesinde,

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

hem de tali hükümlerin bütünleşerek ana hükümlere bağlanmasında ışık tutan başlıca veriler olarak kabul edilir.

Nüfus kanununda da bazı ana ilkelerin olacağı tabiidir. Ancak kanunun tedvin biçimi ve ifadesi, bu ilkelerin belirlenmesini bir hayli güçleştirmektedir. Buna rağmen biz, bazı ana hükümleri zorlamak suretiyle ve hatta tali ve ayrıntı gibi gözükken diğer hükümler yardımıyla, bazı ilkelerin çıkarılmasına çalışacağız.

1— Kanun, ikametgâh esasını getirmek bulunmaktadır. Kanunun

4. maddesinde «Her Türk, Türkiyede ikametgahının veya sonradan ikametgah edindiği yerin nüfus memurluğuna kendisini yazdırmaya mecburdur» denilmektedir.

İkametgah prensipi, diğer nüfus olayları içinde geçerlidir. Olayların vukubulduğu yer, bildirim yapılacak nüfus idaresinin de yerini tayin eder. Yani olay nerede olmuşsa, o yer nüfus idaresine bildirilmelidir.

2— Kütük esası, kanunun başlıca ilkelerindedir. Bu sebeple aile kütüklerinde yapılan işleme esas tutanak ve belgeler de birer kütük haline getirilmiştir. Özel kütük dediğimiz bu tutanak ve belgelerle aile kütükleri dışında herhangi bir nüfus kaydı tesisi mümkün değildir.

Kanunun, sadece, aile kütükleriyle özel kütüklere «resmi belge» niteliği vermesi durumu da yukarıdaki sonuçla ilgilidir. 13. madde aynen «Aile kütükleriyle dayanakları, resmî belgelerdendir» demek suretiyle bu hususu yeterince açıklamaktadır.

3— Kanun, tutanak esasını getirmiştir. Doğum, ölüm ve yerdeğiş- tirae olaylarına mahsus olmak üzere nüfus olayları, nüfus memurunun da düzenlemesine iştirak ettiği bir tutanakla bildirilmekte ve tescil edilmektedir. Nüfus memurlarını aktif hale getiren ve gerektiğinde olayın içine sokan bu ilke, yeni kanunun getirdiği önemli aşamalardan biridir.

4— Merkez arşivi sisteminin getirilmesi, nüfus hizmetleri anlayışında önemli bir adım olmuştur. Mevcut hukuki düzen güvencesinin dayanaklarından biri olan aile ve kişi kayıtlarının, taşrada ve merkezde olmak üzere, iki örnek şekilde tutulmasının önemi vardır. Zira merkez arşivi, zayi olma, tahrif veya tağyir gibi ihmal ve suistimallere karşı bir garanti olarak kabul edilmektedir.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

5— Nüfus kütük ve kayıtları, aleni değildir. Kanunun, aleniyet prensibini, ihtiyaç ölçülerinde, sınırlı tutmuştur. Nitekim kanunun 14 üncü maddesinde aynen «Nüfus kütükleriyle dayanaklarının, başmemur ve sorumlu memurlarla denetlemeye ve teftişe yetkili olanlardan başka hiç kimse göremez ve inceleyemez. 61 inci madde hükmü saklı kalmak şartıyla adli makamlarla resmî dairelere ve ilgilinin kendisi, karı veya kocası, veli, vasi veya resmî vekili^ usul ve furuu ile ikinci dereceye kadar olan civar hısımlarına nüfus kayıt örnekleri istenildiğinde verilir. İlgili bütün nüfus memurları, vazifeleri dolayısıyla aileler ve fertler hakkında öğrenecekleri halleri gizli tutmaya mecburdurlar.» demektedir.

6— Prensip olarak evlendirme memurluğu görevi de nüfus memurlarına aittir. Nüfus Kanununun getirdiği yeniliklerden birisi olan bu ilke, kademeli olarak uygulanacak ve beş yıl içinde bütün evlendirme memurluğu görevleri, nüfus memurlarına geçecektir,

7— Mülkiye amirleri, nüfus hizmetlerinde daha aktif ve etkili bir hale

getirilmiştir. Örneğin Nüfus Kanunu 16 ncı maddesinin 3 üncü Merasına göre, doğum bildirim süresi geçtikten sonra vani bir ay sonra yapılan doğum olayı bildiriminin nüfus kütüğüne tescil edilebilmesi için, mülkiye amirinin emri gereklidir. Bunun gibi kanunun 14, 17, 37, 47, 51 ve 56 ncı maddeleri de mülkiye amirlerine görev ve yükümlülükler vermektedir.

8— Nüfus olaylarını bildirmede, kamu hizmetlilerinin görevleri artırılmıştır. Bu konuda en büyük gelişim, mahkeme başkatiplerine verilen görevlerde olmuştur. Kanunun 31 ve 49 uncu maddeleri, boşanma kararları ile nüfus kütüklerini ilgilendiren diğer kararların, kesinleşmesinden itibaren 30 gün içinde, mahalli nüfus idarelerine bildirilmesini zorunlu kılmıştır.

9— Nüfus kayıtlarının, bir fihrist esasına bağlanması ilke olarak kabul edilmiştir. Uygulamada sürat ve kolaylık sağlamak bakımından fihristlerin önemi vardır. Her kütük defteri için özel bir fihrist yapılacağı gibi, bütün kütük fihristlerinin birleştirilmesi suretiyle de ilçe soyadı fihristi ortaya çıkarılmaktadır. Her on yılda bir fihristlerin yeniden düzenlenmesi, kullanılışlarını sağlıklı bir düzeye getirmektedir.

10— Nüfus cüzdanları, kullanılışı yönü ile, daha pratik ve yararlı bir hale getirilmektedir.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

6. NÜFUS KANUNUNUN GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Nüfus Kanunu, eski Sicilli Nüfus Kanununa nazaran bir takım yenilikler getirmiştir. Bunların önemli olanlarını, eski kanunla mukayese ederek, belirleme, yarar görmekteyiz. Ancak bazı konular hakkında daha önce bilgi verildiğinden, tekerrür olmaması için, kısa bir açıklama ile yetinilecektir.

1— Eski kanunda teşkilât ve personele ait hükümler bulunmuyordu. Sonradan çıkarılan «Sicilli nüfus idarelerinin teşkilâtı ile memurlarının vezaifini mübeyyi Nizamname» kanunun bu boşluğunu doldurmaya çalışmıştır. Diğer yönden 1624 sayılı Dahiliye Vekaleti Teşkilât Kanunu, nüfus genel müdürlüğü merkez teşkilâtı hakkında bazı kısa hükümler getirmiştir.

Yeni kanun, hem merkez ve hem de taşra teşkilâtı için bir takım hükümler koymuş, teşkilâtın bölümleri ile bunların görevlerini ayrı ayrı göstermeye çalışmıştır.

2— Yeni kanunla nüfus memurlukları, nüfus başmemurluğu hali-* ne getirilmiştir. Başmemurluklar, bir başmemur, nüfus memuru ve bi-* rer katipten oluşmaktadır. Başmemurun temsil yetkisi mevcut olup ilçe-4 de de idare şube başkamdır. »

3— Her nüfus idaresinde bulundurulacak nüfus memuru sayısı, yeni kanun ile, bir esasa bağlanmıştır. İşlerin çokluğu ve memur sayısının azlığı hakmda öteden beri yapılan şikâyetler, buna karşı kadro alma imkânlarının çok sınırlı olması, yeni kanunun getirdiği bu esas ile önlenmiş bulunmaktadır. Her yirmi bin nüfusa bir memur kadrosu ve-« ölmesi ile, konu objektif bir çözüme bağlanmış olmaktadır.

4— Yeni kanun, nüfus kayıtlarının bulunduğu kütükleri, genel olarak, nüfus kütükleri şeklinde nitelendirerek, bunların da aile kütüğü ve özel kütüklerden ibaret olduğunu kabul etmiştir.

Eski kanunda, sadece nüfus kütükleri vardır. Keza yeni kanunda olduğu gibi, bu kütüklerin niteliği, mahiyeti, biçim ve yazım usulleri de gösterilmemişti. Kütüklerin dayanağı olan ilmühaber ve belgeler, vukuat defterlerine kaydedildikten sonra dosyalar içine konulmakta idi. Bu dosyaların ise ayrıca bir kütük değeri yoktu. Halbuki yeni kanun ,bu

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

belge ve tutanakları da, her yıl sonu, ciltletip kütük haline getirmekte ve bunlara özel kütük ismini vermektedir. Böylece dayanak belgelerin hukuki değerleri de asıl kütükler ölçüsüne çıkarılmaktadır.

5— Yeni kanun, kütük defteri fihristi ile ilçe soyadı fihristi esasını getirmiştir.

Eski kanunda böyle bir hüküm mevcut değildi. Ancak uygulamada, son derece ihtiyaç duyulduğundan, her nüfus dairesi, kendi anlayışına göre, fihrist şeklinde isim cetvelleri düzenlemekteydi. Yeni Kanun; bu ihtiyacı kanunî bir hale getirmiştir.

6— Yeni kanun, tutanak usulünü kabul etmiştir. Doğum; ölüm ve yerdeğiştirme olaylarında kişilerin beyanları nüfus memurunca, örneğine uygun, bir forma geçirilmekte, tanıklarla beraber müştereken imza edilmektedir. Bu suretle nüfus memurları, nüfus olaylarını içine bizzat girmekte, hatalı ve yanıltıcı

beyan ve işlem ihtimali önemli derecede azalmaktadır.

Eski kanunda ilmühaber usulü vardı. Muhtar veya diğer görevliler tarafından nüfus olaylar için bir ilmühaber doldurularak nüfus idarelerine verilmekte veya gönderilmekte idi. İlmühaberlerin dolduruluşunda yapılan hatalar, kütükteki kayıtları tutmaması, ilmühaberlerin işlem yapmaya elverişsiz olması gibi hususlar, nüfus hizmetlerinin gecikmesinde büyük etken olmakta idi.

7— Yeni kanun, Vukuat defterlerini kaldırmıştır.

Bilindiği üzere, eski kanun döneminde, nüfus idarelerine gelen ilmühabere ve belgeler, önce, vukuat defterlerine kaydedilir ve sonra nüfus esas defterlerine geçirilirdi. Vukuat defterleri, bir çeşit gelen-giden evrak defteri biçiminde idi. Hem işgücü ve zaman ve hem de maddî külfete sebep olan bu defterlerin hukuken de bir değeri yoktu. Belgeler, esasen bir numara alıp ana kütüklere işlendiğin göre, bunların ayrıca bir deftere kayıt edilmesinde her hangi bir yarar olamazdı. Bu sebeple yeni kanun bu sistemi kaldırmıştır.

8— Yeni kanunun getirdiği en önemli yenilik, şüphesiz, merkez arşiv sistemidir. Tapu kayıt defterlerinde olduğu gibi, taşrada tutulmakta olan her aile kütüğünün bir örneği de Bakanlıkta tutulmaktadır. Taşra

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

nüfus idarelerince kaydedilen her tutanak ve belgenin bir örneği, mutlaka, merkez arşivine gönderilmektedir.

Eski kanun, nüfus kütüklerinin tek örnek olarak tutulmasını kabul etmektedir.

9— Eski kanunda, tutanak ve belgelerin düzenlenmesi, kaç nüsha olacağı, nasıl bir işlem göreceği hususları belirtilmemiştir.

Yeni kanun, bu konulara açıklık .(getirmiş, nüfus olaylarına ait hükümlerinde, işlem tarz ve şekilleri de göstermiştir.

10— Nüfus olaylarını bildirmekle yükümlü olanları, eski ve yeni kanunlar, saymak suretiye göstermiştir. Örneğin doğumları, baba, veli, vasi nüfus idarelerine bildirir ve tutanağı imza eder.

Yeni kanunun getirdiği bir yenilik, tutanak ve belgelerin, ilgilinin kendisi, veli veya vasisinden başka bunların resmi vekillerinin de imza edebilmesidir. Örneğin bir kişi, çocuğunun doğumunu bildirmek ve tutanağı imza etmek üzere bir başkasını resmi vekil olarak tayin edebilir. Buradaki resmî vekilden maksat, noterden düzenlenmiş bir vekaletnameye dayanarak vekil olan kimsedir. Kanunun 10, 14 ve 57 nci maddeleri, tutanak ve belgelerin imzalanması, nüfus cüzdanlarının alınması ve nüfus kayıtları hakkında bilgi istenmesi konularında resmi vekillere yetki tanımaktadır.

11— Yeni kanun, kayıt düzeltmeleri, hatalar ve tamamlamalar hakkında daha ayrıntılı ve açık hükümler getirmiştir. Kanunun 11 inci maddesine göre «Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kayıtlarının hiç bir hükmü düzeltilemez ve kayıtların anlamı ve taşıdığı bilgileri değiştirecek ilâve ve şerhler yapılamaz, ancak olayların aile kütüklerine işlenmesi sırasında nüfus memurlarının yaptıkları maddî hatalar, dayanağı begelere uygun olarak düzeltilir. Ve başmemurla nüfus memuru tarafından onama şerhi verilerek imzalanır. «Kanunun 47 nci maddesinde de «Meslek, sanat, din ve her hangi bir arıza sebebiyle vücuttaki şekil değişiklikleri nüfus kütüklerine yapılması gerektiği halde her nasılsa yapılmamış ve dayanağı belgede kalmış ana, baba adı, doğum yeri, cinsiyet ve soyadı gibi haller» ilgilinin getireceği belge üzerine ve mülkiye amirinin emri üzerine kütüklere işlenir.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

Böylece yeni kanuna göre :

- a) Kütüklere yazılmış bir kaydın düzeltilmesi ancak mahkeme kararı ile mümkün olur.
- b) Bir tutanak veya belgeden nüfus kütüklerine kayıt aktarılırken hata yapılmışsa, bu husus, maddî hata kabul edilerek, nüfus memuru tarafından düzeltilebilecektir.
- e) Dayanağı belgedeki bazı bilgiler kütüklere aktarılmamış ise, bu da tamamlama biçiminde kabul edilerek, idari makamlardan getirilecek belgelerle nüfus memurunca tamamlanacaktır.

Eski kanunda bu biçimde bir sınıflama ve işlem tarzı gösterilmemiştir.

12— Eski kanunda, nüfus kütüklerinin aleniyeti hakkında hüküm

bulunmamaktadır. Yani nüfus kütüklerinin kimler tarafından görülebileceği veya bilgi istenebileceği veya bilgi istenebileceği açıklığa kavuştu- rulmamıştır.

Yeni kanunun 14 üncü maddesinde konu hakkında hüküm getirilmekte ve 61 inci maddeye de atıf yapılmaktadır.

Kanunun bu maddeleriyle, nüfus kütük ve kayıtlarında alenilik kabul edilmemektedir. Ancak zorunlu hallerde bilgi vermenin gereği de gözönünde tutularak bir takım ayrıcalıklar getirilmiştir. Kanuna göre nüfus kayıtları hakkında bilgi veya örnek isteyebilecek olanlar şunlardır :

- a) İlgilinin kendisi,
- b) Karı veya kocası,
- c) Veli, vasi veya resmi vekili,
- ç) İlgilinin usul veya furuu,
- d) İlgilinin ikinci dereceye kadar civar kısımları,
- e) Askerlik şubeleri,
- f) Adalet mercileri,
- g) Mülkiye amirinin müsaadesiyle diğer resmi daireler.

13— Nüfus kanununun getirdiği yeni bir müessese, gezici nüfus memurluğudur.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

Çeşitli engeller yüzünden zamanında nüfus olaylarının nüfus idarelerine intikal ettirilemediğini düşünen kanun koyucu, vatandaşlara kolaylık olmak üzere, nüfus memurlarını vatandaşın ayağına kadar götürmeyi amaçlamış ve 3 üncü maddedeki hükmü koymuştur.

14— Yeni kanun, evlendirmeye memurluğu görevinin de nüfus memurlarınca yapılmasını kabul etmiştir. Türk Medenî Kanunu bu görevi, belediye başkanları veya vekil edecekleri kimselerle muhtarlara vermişti. Nüfus Kanununun 15 inci maddesi ise, Bakanlar kararı ile beş yıl içinde bütün evlendirme memuruğu görevinin nüfus memurlarına geçeceğini kabul etmektedir.

15— Süresi içinde doğumdan yazdırılmayan kişiler hakkında yeni kanun, daha ayrıntılı hükümler getirmektedir. Buna göre bir aylıktan altı yaşma, 6 yaşından 18 yaşma ve 18 yaşından yukarı olanlar, doğumdan nüfus kütüklerine yazılmamışsa, kanunun 16 ve 17 nci maddelerinde gösterilen şekil ve suretlerde kayıt edilmektedir. Konu hakkında daha önce ayrıntılı bilgi verildiğinden burada başkaca bir açıkama yapmayacağız.

Eski kanun, konu hakkında, sadece, saklı nüfus şeklinde hüküm getirmiş ve yeniden kayıt olayı olarak değerlendirerek yapılacak işlem ve usuller hakkında ayrıntılara girmemiştir.

16— Yeni kanun, Türk Medenî Kanunun hükümlerine paralel olarak, nesep hakkında da bir takım hükümler getirmiştir. Ama bu hükümler, daha çok, nüfus kütük ve kayıtları yönünden olmuş, evlilik harici doğan çocukların neseplerinin tayini ve kütüklere yazılma usulleri ayrı ayrı saptanmıştır, (md. 20)

Eski kanun, Medenî Kanundan önce çıktığı için, tabiatıyla, böyle hükümleri kapsamamakta idi.

17— Keza evlât edinme ve tanıma hakkında da yeni kanun bazı esaslar getirmiş, işleme şekil ve usullerini göstermiştir, (md. 29-30) Bu maddelerde, Medenî Kanundaki hükümlerin uygulama biçimlerini belli eden hükümlerdir.

18— Eski kanun, boşanma olaylarının nüfus idarelerine bildirilmesi hakkında her hangi bir yükümlülük koymamış, daha çok tarafların isteklerine bırakmıştır.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

Yeni kanun, önceleri değindiğimiz üzere, yükümlülüğü, kararı veren mahkeme başkatiplerine vermiştir.

19 — Yeni kanun, toplu ölümler konusunda ne suretle işlem yapılacağını ve nüfus kütüklerine nasıl intikal ettirileceğini 37 nci maddesi ile belli etmektedir.

Eski kanunda ise bu hususa değinilmemiş, daha çok, uygulamada çıkacak ihtiyaç ve zorunluluğa bırakmıştır.

20 — Yeni kanun, kayıt düzeltme davalarına ait hükümler koymuş, mahkemeye müracaat usulünü, nüfus memurlarının davalardaki durumlarını, c. savcısının müdahalesini ve temyiz şekillerini göstermiştir.

Kayıt düzeltme davaları, ilgilinin kendisi veya resmi bir dairenin göstereceği lüzum üzerine c. savcılar tarafından asliye hukuk mahkemesinde

açılır.. Nüfus memurları^ hem hukuk, hem de ceza mahkemelerinde bakılan yaş düzeltme davalarında bulunurlar.

Mahkeme tarafından verilen karara karşı taraflar temyiz yoluna başvurabilirler. Dinini değiştirenler, isimlerini değiştirebilmek için dava açmaları gereklidir. Yaş düzeltme davası ancak bir defa açılabilir. Soyadı değiştirenlerin eşleri ile reşit olmayan çocuklarının da soyadları değişir. Adını değiştirenlerin çocuklarının ana ve baba adları da değişmiş olur.

Mahkemece verilen düzeltme kararları, ancak kesinleştikten sonra nüfus kütüğüne işlenir. Kesinleşen kararlar mahkeme başkatipleri 30 gün içinde mahalli nüfus idarelerine bildirmekle yükümlüdürler.

21— Yeni kanun, teftiş ve denetlemeye dair yeni hükümler getirmiştir. Kanunun 51 inci maddesine göre :

- a) Nüfus başmemurları,
- b) Nüfus müdürleri,
- c) Mahallî mülkiye amiri veya görevlendirecekleri,
- ç) Mülkiye müfettişleri,
- d) işleri Bakanlığınca görevlendirilecek kişiler, nüfus teşkilâtım sürekli olarak denetim altında bulundurulur. Bu kişiler, denetim sırasında mevzuat hükümlerini yürütmeye ve gerekli tedbirleri almaya yetkilidirler.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

Eski kanunda c. savcılar tarafından yapılan yıllık nüfus işlemleri denetimi, böylece kaldırılmış olmaktadır.

22 — Türk Medenî Kanununun 37 nci maddesine göre «Ahvali şahsiyeyi kayıtlı mükellef nüfus memurları, kendilerinin ve maiyetlerinin kusurlarından ileri gelen zarardan şahsen mesuldurlar.»

Yeni kanun, yukardaki hükme paralel olarak 54 üncü maddeyi getirmiştir. Maddeye göre «Şahsi hal belgeleri ve aile kütüklerinin iyi tutulmamasından, saklanmamasından ve memurun başka yere kaldırılması veya memuriyetten ayrılması halinde devir ve teslimin usulüne göre yapılmamasından nüfus memurlarıyla bu işleri yaptırmakla ödevli il nüfus müdürleri ve nüfus başmemurları şahsen sorumludurlar.»

Her iki madde arasında mahiyeten uygunluk bulunmakla beraber

sorumluluk bağlantısı yönünde farklılık vardır. Medenî Kanun, nüfus memuru ve maiyetini sorumlu tutarken, Nüfus Kanunu bu sorumluluğu yukarı doğru çıkarmış, başmemur ve nüfus müdürlerinin de iştirakini sağlamıştır.

Eski kanunda sorumluluk hakkında hüküm bulunmakla beraber, bu sorumluluk daha çok cezaî mahiyet arzietmekte, mutazzarır olanların, memurlar aleyhine zarar ziyan davası açabilecekleri belirtilmektedir.

23 — Nüfus kütükleri ve belgelerinin devir teslim konusu, eski kanun döneminde bir sorun olarak devam etmekte idi.

Yeni kanun, 56 ncı maddesiyle, herhangi bir suretle ayrılan veya ölen nüfus memurlarının ne suretle devirde bulunacağını ayrıntılı bir surette saptamış ve konu hakkında bir yönetmelik çıkarılacağını emretmiştir.

24 — Nüfus cüzdanları konusu, eski kanunda da bulunmakla bera ber yeni kanun bazı değişik esaslar getirmiştir. Bunları özetlersek :

a) Nüfus cüzdanı, doğum tutanağı aile kütüğüne işlendikten sonra doldurulup ilgilinin kendisine, veli, vasi veya resmî vekillerine verilir.

b) Nüfus cüzdanının aslı hiç bir yerde alıkonamaz. Lüzumu halinde resmî daireler örneğini çıkarıp kendileri onaylayabilirler.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

c) Nüfus cüzdanına, kanunun gereklerinden başka hiç bir kayıt yapılamaz ve işaret konulamaz.

ç) Nüfus cüzdanını kaybedenlere, muhtar veya çalıştıkları daireden getirecekleri belgeler üzerine, yenisi verilir.

d) Haklı bir sebebe dayanmaksızın cüzdanım kaybedenlere, idare kurulu kararı ile para cezası verilir.

25 — Nüfus Kanununun getirdiğı önemli bir yenilik de, aile cüzdanlarıdır. (md. 57, 62) Bu maddelere göre :

a) Her aile reisine bir aile cüzdanı verilir.

b) Aile cüzdanlarına, ilerde vukubulacak değişiklikleri işletmek

mecburidir.

c) Her aile reisinin aile cüzdanı alması da mecburidir.

ç) Aile cüzdanı almayanlardan, idare kurulu kararı ile para cezası alınır.

d) Aile cüzdanları örnekleri içişleri Bakanlığınca tesbit edilir ve Maliye Bakanlığınca bastırılır.

26— Yeni kanun, nüfus personeli için belli bir öğrenim şartı koy* muştur. Nüfus hizmet ve işlemlerinin sağlıklı ve düzenli bir surette yürütülmesini temin için, her şeyden önce, bu hizmetleri yapacak personelin yetişkinliğine bağlı olacağı açıktır. Bu yetişkinliği sağlayacak belli bir genel kültür formasyonunu düşünen kanun koyucu 63 üncü madde ile öğrenim şartını öngörmektedir.

Kanun bütün nüfus personeli için en az lise öğrenimi görmüş olmayı şart kılmaktadır. Ortaokul mezunları, istisnai hallerde nüfus teşkilâtına alınabilecektir.

Halen görevde bulunan nüfus personeli için kazanılmış haklar saklıdır.

7. NÜFUS KANUNU İLE MÜLKİYE AMİRLERİNE VERİLEN GÖREV VE YETKİLER

Sicilli Nüfus Kanununda hiç bir hüküm bulunmazken yeni Nüfus Kanunu, mülkiye amirlerine bir takım görev ve yetkiler vermiş bulun-

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

maktadır. Genel idare içinde önemli fonksiyonlar ifa eden mülkiye amirleri için bu görev ve yetkiler, Türk idare hukuku alanının en dikkate değer bir gelişmesi olmuştur.

Gerçekten nüfus işlemleri bir yönü ile medenî hukukun gerekleri iken, diğer yönü ile İdarî özellik ve nitelikler arzeder.

Nüfus hizmetleri ise, büyük çoğunluğu ile, İdarî karakterdedir.

Mülkiye amirlerinin Nüfus Kanunu ile ilişkilerini ,bazı ayrıntılara girerek, açıklayacağız. Bu suretle uygulanması henüz yeni olan ve haklı bir şekilde bazı tereddütler bulunan bazı konularda meslekdaşlarımıza yararlı olmak imkânı bulacağız.

1— Önce atama konusunda vali ve kaymakamların yetkilerinden söz etmek isteriz. Nüfus müdürleri dışında kalan nüfus personeli, taşra teşkilâtı tali memurları sayıldığından bunların atama ve yer değiştirmeleri yetkisi, mülkiye amirlerine aittir.

İŖi çok olan il nüfus müdürlüklerine atanacak nüfus müdür yardımcıları için kadro ihdası da Bakanlığa ait olduğundan, bunların atamaları da Bakanlığa ait bir yetkidir.

Bu konuda daha önce gerekli açıklamalar yapıldığından burada tekrar etmeyeceğiz. (Bak. IV. Bölüm A/III.)

2— Gezici nüfus memurlarının alıŖma programları, vali ve kaymakamlarca onanır. Bunun için :

a) Gezici memurların bir ay içinde gezecekleri köy ve kasabalar ve banarın günleri hakkında ilçelerde nüfus baŖmemuru tarafından hazırlanan program kaymakam tarafından,

b) filerde ayni program nüfus müdürleri eliyle hazırlanıp vali tarafından,

onanır ve yürürlüğe girer. İlçeler gezici nüfus memurlarına ait programlar, kaymakamlar tarafından valiliğe gönderilir.

3— Nüfus kütüklerinin, tam aleni olmadığı ama bazı zorunlu ayrıcalıklar kabul edildiğini daha önceleri belirtmiŖtik.

Nüfus Kanunu bu konuda vali ve kaymakamlara iki türlü yetki tanımaktadır.

a) Nüfus Kanununun 14 üncü maddesine göre teftiŖ ve denetim yetkisi buluna nvali ve kaymakamlar, nüfus kütükleri ile dayanağı olan tutanak ve belgeleri, her zaman, görebilir ve inceleyebilirler.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

b) Adalet ve askerlik daireleri dıŖındaki resmî makam ve mercilere, nüfus kütüğü ve dayanağı olan belgelerdeki bilgilerden örnek veya zet verilmesi, vali veya kaymakamın yazılı emir ve müsaadesine bağlıdır. Bu konudaki müracaatların, öncelikle, valilik ve kaymakamlıklara yapılması gerekir. Vali ve kaymakam, yapılan müracaatın kanuna, ihtiyaa ve zarurete dayandığı hakkında tam bir kanaate varırsa, istenilen bilgilerin verilmesine müsaade eder. Aksi halde talebin, kısmen veya tamamen reddi mümkündür, (md. 61)

4— Süresi geçtikten sonra bildirilen doğum olaylarının nüfus kütüklerine kaydı, vali veya kaymakamın emir ve müsaadesine bağlıdır.

Süresi geçtikten sonra yapılan doğum olayı bildirimleri hakkında daha önce, açıklamada bulunmuşuk. Konu, vali ve kaymakamları yakından ilgilendirdiği için, daha fazla ayrıntılara girmek suretiyle buradaki görev ve yetkiyi ve yapılacak işlemleri açıklamakta yarar görürüz.

Bilindiği üzere, nüfus Kanununun 16 ncı maddesine göre, doğum olayları bir ay içinde nüfus idarelerine bildirilir. Ancak :

a) Bir ay ile altı yaşma kadar (altı yaş dahil) olanların bildiriminde, nüfus idarelerince hemen doğumdan tescilleri yapılmaz. Nüfus memuru, önce, bildirim yapanın ifadesini alarak, gecikme sebeplerini öğrenir ve bunları doğum tutanağının arkasına yazar.

Bu ifadeyi, ifade sahibine imza ettirdikten sonra nüfus memuru, kendi düşüncesini, sebeplerin haklı olup olmadıklarını altına ilâve eder. Bu tutanak vali veya kaymakamın onayına sunulur. Vali veya kaymakam, verilen izahatı yeterli gördüğü takdirde, tutanağı onaylayarak, doğumun nüfus kütüğüne işlenmesi için nüfus idaresine emir verir. İzahat yeterli görülmediği, şüpheli bir doğum olayı izlenimi verdiği takdirde, durumun her suret ve şekilde, yeniden incelenme ve araştırılmasını ister. Gerçekten böyle bir doğum olayının varlığına kanaat getirildikten sonra, tutanak onaylanıp tescili için nüfus idaresine emir verilir.

Vali veya kaymakam, bütün araştırma ve incelemelere rağmen, tutanağı onaylamazsa, bildirim yapan kişinin, mahkemeye müracaat etmesi ve doğum olayını adli yolla tesbit ettirmesi gerekir.

b) Çocuk, 6-18 yaşları arasında olursa, nüfus memuru, yukarıda açıklandığı gibi, ilgilinin ifadesini alır ve çocuğu yaşının tahmin edilme-

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

si için bir kurula sevkeder. Kurul, h. tabibi, nüfus başmemuru, nüfus memurundan ibarettir. Tabip bulunmayan yer veya hallerde, muhtar ve ihtiyar kurulundan bir üye kurula katılır. Kurul, çocuğun yaşını tahmin eder ve doğum tutanağının arkasına yazarak imza eder. Tutanağa, (a) fıkrasında belirttiğimiz gibi, nüfus memuru düşüncesini yazar ve vali veya kaymakamın onayına sunar. Aynı surette işlem yapılır.

c) 18 yaşından büyük olup da henüz nüfus kütüklerine tescil edilmemiş olanlara saklı nüfus denir.

Böyle bir bildirim yapıldığında, kişi için saklı nüfus formu doldurulur. Sonra doğum tutanağı yapılır ve kişinin ifadesi alınır. Doğum tutanağına yaşı yazılmaz. Kişi, yukarıda sözünü ettiğimiz kurula sevk edilir ve yaşı tahmin edilir. Eğer kişinin baba, ana veya yakınlarının kayıtları varsa bunlar çıkarılır veya başka belgeler elde edilebilir. Bütün bunlar, saklı nüfus formuna eklenerek araştırma yapılması için, zabıta makamlarına havale edilir. Zabıta makamları, kişinin şimdiye kadar nüfusa kaydolmama sebeplerini, Türk vatandaşı olup olmadığını, ikamet ettiği yeri, hakkında başkaca bir belge olup olmadığını araştırır ve bilgiler edinmeye çalışır. Hazırlanan bu dosya nüfus memurluğuna verildikten sonra, nüfus memuru da düşüncesini yazar ve vali veya kaymakamın onayına sunar. Dosyanın yeterli olup olmamasın göre mülkiye amiri, (a) fıkrasındaki işlemi yapar.

5— Toplu ölümlerin tesbit ve nüfus kütüklerine tescil ettirilmesi, vali ve kaymakamların görevlerindedir.

Nüfus Kanununun 33 üncü maddesine göre, sel, deprem, trafik ve maden kazası, yangın gibi toplu ölümler meydana getiren olayların vukuunda vali ve kaymakamlar :

- a) Olayı incelemek üzere birden çok memuru görevlendirirler.
- b) Bu memurlar olayı inceler ve ölümler hakkında iki nüsha toplu tutanak düzenlerler.
- c) Bundan sonra her kişi için ayrı ayrı birer ölüm tutanağı aynı kurul tarafından düzenlenir.

ç) Toplu ölüm tutanağının bir nüshası ile ayrı ayrı tutulan ölüm tutanakları nüfus memurluğuna verilir.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

d) Her hangi bir sebeple tutanak düzenlenmemiş veya düzenlenmesi mümkün olmamışsa, başkaca yetkili makamların verecekleri belge veya resmî yazılar üzerine ölüm tescili yapılabilir.

6— Ölümüne muhakkak nazarı ile bakılacak haller içinde kaybolmuş kişiler hakkında ölüm kaydı düşürülmesi, vali veya kaymakamın emri ile olur.

Nüfus Kanunu 40 maddesine göre, bir kimse, gemi batması, çarpışma, yanma, savaş gibi ölümüne muhakkak nazarı ile bakılacak haller içinde

kaybolmuş ve ölüsü de bulunamamış ise, mahallî mülkiye amiri, gerekli araştırmaları yaptırır. Gerçekten böyle bir kişi kaza içinde bulunmuş ve kaybolmuşsa ve ölüsü de bulunamamışsa, düzenlenecek dosya üzerine nüfus memurluğuna, ölümün nüfus kütüklerine geçirilmesini yazılı olarak emreder.

7— Nüfus kütüklerinde yapılan hata veya bir kayıt tamamlanması gerektiği hallerde, mülkiye amirinin emri şarttır, (md. 47)

Bir kişi, nüfus kütüğüne tescil edildikten sonra meslek, sanat, din veya vücudunda değişiklikler olabilir.

Keza bir tutanak veya belgeden nüfus kütüklerine kayıt aktarılrken cinsiyet, ana, baba adı, doğum yeri ve tarihi gibi hususlar kütüğe geçmemiş olabilir.

Böyle bir durumda ilgililer, çalıştıkları daire, kurum veya işyerinden veyahut köy veya mahalle ihtiyar kurulundan bu değişiklik veya noksanlığın mevcudiyetine dair bir belge veya ilmühaber alır ve mahalli mülkiye amirine takdim ederler. Mülkiye amiri, gerekli araştırmayı yaptırdıktan ve durumun gerçek ve haklı olduğuna kanaat getirdikten sonra hatalı veya noksan kaydın düzeltilmesi veya tamamlanması için nüfus memurluğuna yazılı olarak emir verir. Nüfus memuru ilgili kaydı düzelttikten sonra belgeyi kayıt düzetmeleri kütüğüne numara vererek koyar.

8— Mülkiye amirleri, nüfus dairelerini gözetim ve denetim altında bulundurma yetkisine sahiptirler.

Esasen İl idaresi Kanununun 13, 33/F ve 42/D maddeleri gereğince, mülkiye amirleri bütün resmî daire ve personeli gözetim ve denetim altında bulundurma yetkisini haizdirler.

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

Bunun yanında Nüfus Kanununun 51 inci maddesi, özel bir hüküm sevk etmek suretiyle yukarıdaki yetkiyi pekiştirmek ve özel bir denetim "yolu getirmiştir. Maddeye göre mahallî mülkiye amirleri, nüfus teşkilâtını sürekli olarak denetim ve teftişleri altında bulundurlar. Bu denetim, mülkiye amirlerinin görevlendirecekleri memurlar aracılığıyla da yapılabilir.

Mülkiye amirlerinin denetiminin kapsamını kanun açıklamamıştır. Nüfus müdür ve başmemurları esasen teknik kişiler olduğundan ve mülkiye

müfettişleri de kendi tüzük ve yönetmelikleri ile bu denetimi icra edeceğinden, bunların kapsam, şekil ve usulleri açıktır. Halbuki her mülkiye amirinin nüfus işlemlerini yeterince ve teknik yönleriyle bilmesi beklenemez.

Bu sebeple mülkiye amirlerinin denetimini, genel ve yüzeyden bir denetim ve gözetim kabul etmek gerekir. Ayrıca önemli bir durum görüldüğünde mülkiye amirlerinin, il veya Bakanlıktan yetkili bir eleman isteyebilmeleri, denetim hakkının verdiği bir yetki ve görevdir.

9— Vali ve kaymakamlar, idare kurullarının başkanlarıdır. Bu sıfatla kurullarda görüşülen idarî istişari ve kazaî kararlar iştirak ederler.

İdare kurullarının bir görevi de Nüfus Kanununun 52 nci maddesi gereğince, para cezası vermektir. Bu yönü ile de vali ve kaymakamların, nüfus işlemleriyle ilişkileri olmaktadır.

52 nci maddeye göre :

- a) Şahsi hal olaylarını bildirmeyenler,
- b) Nüfus ve aile cüzdanı almayanlar,
- c) Aile cüzdanında vukubulacak değişiklikleri işletmeyenler,
- ç) Olayları bildirmekle görevli olup bu yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmeyenler,
- d) Mazeretsiz olarak nüfus cüzdanlarını kaybedenler,
- e) Yerdeğiştirmeyi süresi içinde bildirmeyenler,

İdare kurulları kararı ile 10 liradan 250 liraya kadar para cezası ile cezalandırılırlar. Tekerrürü halinde cezalar bir kat artırılır. Para cezaları zaman aşımına tabi değildir.

Ulaşım imkânlarının aksaması veya yok olması veya başka bir zorunlu sebeple yükümlülüğün yerine getirilememesi halinde, cezanın hafifletilmesi veya hiç verilmemesi mümkündür, (md. 53)

Yeni Nüfus Kanunu ve Mülkiye Amirleri

10 — Nüfus memurlarının devir ve teslim işlerinde de mülkiye amirlerine bazı görevler düşer.

Nüfus Kanununun 56 ncı maddesi uyarınca :

- a) Nüfus memuru, herhangi bir sebeple işten ayrılırsa, yerine gelen nüfus memuruna devir ve teslimde bulunur.
- b) Yerine bir memur gelmediği takdirde, nüfus memurunun devir ve

teslim yapacağı kişiyi mülkiye amiri tayin eder.

c) Nüfus memuru ölür veya devir veremeyecek bir halde işten ayrılırsa, bu defa mülkiye amiri, birkaç memurdan ibaret bir kurul teşekkül ettirir. Bu kurul, yeni gelen memura devir ve teslim yapar. z

ç) Devir ve teslim tutanakları dört nüsha şeklinde düzenlenir.

d) Nelerin devir ve teslim edileceği, Nüfus Kanuna göre ayrı bir yönetmelikte gösterilecektir. Ancak aile kütüklerinin, tutanak ve belge- lre ait özel kütüklerin, nüfus memurluğu mühürünün, mevcut nüfus ve aile cüzdanlarının, demirbaş eşyaların, nüfus olaylarına ait form ve diğer kırtasiyenin var*a eski nüfus kütüklerinin, öncelikle, teslim edilmesi gerekir.

8. SONUÇ

Yıllarca ihmal edilmiş bir Devlet kesimi ve hizmetlerinde, yem bir ruh ve yapı getirilmesi, elbette, Devlet ve toplum hayatında büyük yararlar sağlayacaktır. Yeni Nüfus Kanununun yeterli olduğu kanısında değiliz. Hatta eski kanuna nazaran, bürokrasiyi ortadan kaldırdığı da iddia edilemez. Uygulamada, eski kanun zamanında yapılan formalitelerin tamamının, yeni kanun döneminde de yapıldığı müşahade edilecektir. Ancak kanunun uygulanmasını gösterir yönetmeliğin bir ölçüde, bürokratik tikanıklık ve güçlükleri ortadan kadiracağım ümit etmekteyiz.

Bununla beraber yeni kanunun mülkiye amiri meslekdaşlarımıza, hizmetlerin etkinlik ve verimlilik konularında tanıdığı yetkileri doğru ve yerinde bir adım olarak kabul ederiz. İyi ve etkili bir biçimde kullanıldığı takdirde, vatandaşa güçlük şeklinde çıkacak bir takım sorunların, bu yetkiler aracılığıyla, kolayca çözümleneceği ve bir anlayış havası yaratacağından eminiz.

BİR HALKLA İLİŞKİLER DANIŞMANININ ANILARI

**Edward L. BERNAYS, Biography of an Idea : Memoirs of a Public
Relations Counsel. Simon and Schuster, New York, 1965.**

Özet-Çeviri :
YÜCEL ERTEKİN
Todaie Asistanı

Bir fikrin Biyografisi : Bir Halkla İlişkiler Danışmanını Anıları, Edward L. Bernays'in yazdığı ve Halkla İlişkileri bir uğraşı alanı olarak seçenler için okunması ve üzerinde durulması gereken bir yapıttır. Bir halkla ilişkiler görevlisi olarak Edward L. Bernays'in müşterileri arasında, dünyanın şimdiye dek yetiştirdiği en büyük aktörler, müzisyenler ve sanatçılar vardı. O, aynı zamanda büyük bulucular (kâşifler), politikacılar ve iş adamları için de çalışmıştı. Bernays, birkaç Amerikan Cumhurbaşkanı'na da danışmanlık yapmıştı. Çalışmaları ile modadan dış işlerine dek her alanda Amerikalıların fikirlerini etkilemiştir. Acaba o, kamuyu aydınlatma alanında bu başarıyı nasıl sağlamıştır? Açıkçası Bernays, geçen yüzyılın sonundaki «halk birşeyden anlamaz» yolundaki anlayışı kabul etmemiştir. Daha uğraşının ilk yıllarında, başarılı bir tanıtma temsilcisi (publicity agent) olabilmek için «kamu» nun lanetlenmesini değil, incelenmesi gerektiğini anlamıştı. Ve zihninde bu fikirle Bernays birçok kimsenin yapamadı işleri başarmıştı. Böylece Bernays kamunun aydınlatılması alanında (ki o yıllarda halkla ilişkiler sözü pek kullanılmıyordu, bu terim 1920 lerde kullanılmaya başlandı) öncü oldu.

Bu yazıda Bernays'in, halkla ilişkiler alanındaki gerçekten önemli bu ilk kitabı tanıtılmağa ve özetlenmeğe çalışılmıştır. Kitap, yazarın kendi deneylerinin bir listesinden daha fazla bir içeriğe sahiptir. Bu yapıt; modern halkla ilişkilerin doğuşunun, fikir olarak nasıl ortaya çıktığının, yayıldığıının ve sonuç olarak nasıl benimsendiğinin öyküsüdür. Yazarın ilk uğraş yıllarının (1913 - 1930) önemli deneyleri aşağıda verilmiştir.

1912 yılında Bernays, Cornell Üniversitesi Tarım Okulundan mezun oldu ve New York'ta birtakım küçük gazete ve dergilerde çalışmaya başladı. Bu dergilerden biri, zührevî hastalık konusu ile ilgili kamu oyunda tartışılan bir piyesi desteklemeğe karar verdi. Bernays'in işi, henüz o

Bir Halkla İlişkiler Danışmanının Anıları

sıralarda evlerde bile tartışılmayan bu konunun, genel bir tiyatrodaki piyes olarak oynandığında tutunmasını sağlamaktı. Bernays, konuya ilgi duyan doktorlara ve etkili New York'lulara piyesin metnini göndererek onların desteğini ve imzalarını istedi, böylece sorunun ortaya çıkmasını sağladı. Bu imzaların dergide yayımlanmasından sonra, halk söz konusu piyes için bilet almaktan çekinmedi ve onun büyük bir başarı kazandı. Bernays bunu simpozyum yöntemi (symposium method) olarak adlandırdı ve sonraki çalışmalarında da bunu çok yararlı buldu.

Kısa bir süre sonra Bernays New York'un en büyük rezervasyon acentası olan Klaw and Erlanger'in Broadway temsilcisi oldu. Bu sıfatla, birçok değerli ders ve yöntemleri öğrendi. Örneğin, bir konunun gazetede yayımlanmasının ne denli önemli olduğunun farkına vardı. Sabahleyin, öğleden sonra veya Pazar günü yayımlanmakla; Times veya Herald'da yayımlanması arasındaki büyük farkı anladı. Girişimcilerle, aktörlerle ve genel olarak halkla birlikte çalışan Bernays, halkla nasıl iyi ilişkiler kurulacağını anladı ve insanları tanıdı. Böylece o, halkın anlaşılması ve tanımlanması için onun aydınlatılması gerektiğini kavradı.

1917 de Bernays, Metropolitan Opera ve Diaghleff'in Rus Balesi Şirketi için tanıtma çalışmalarında bulunurken ünlü tenor Enrico Caruso ile tanıştı ve onu kısa bir gezi için ikna etti. Bu olay onun için ilk büyük fırsat oldu. Çünkü hiçbir tehlikeyi göze almaksızın öğrendiklerini uygulama olanağı buldu. Böylece o, Caruso'nun en çok nerede sevgi gördüğüne karar vermeğe çalışarak Amerikan kentlerinin bir çoğunda aylarını harcadı, halkı incelemeğe çalıştı. Pittsburg, Cincinnati ve Toledo gibi kentlerde Bernays, buraların Caruso'nun gezisi için durak yerleri olarak seçilmiş olduğunu anladı. Yerel gazeteler çok meraklıydı, ünlü biri tenorun kendi kentlerinde konser vermesini büyük bir şeref olarak gösterdiler. Bernays son bağlantıları yapıyor ve yayın organlarına bilgi sağlıyordu, çok meşguldü. Gezi büyük bir başarıyla sürmüştü. Verilen üç konserden her birine dört binden fazla dinleyici katılmıştı. Aynı zamanda Bernays de kişi olarak basından büyük ilgi görmüştü. O yalnız «Caruso'nun basın temsilcisi» değildi, bir gazetenin dediği gibi «basın temsilcilerinin de Caruso» su idi.

1917 Nisanında Almanya'ya karşı savaş ilân edilince, Bernays silâhlı kuvvetlere katılmak istedi ama gözünün zayıflığı nedeniyle kabul edilmedi. Bu yıl sonra, George Creel'in «Kamuyu Aydınlatma Kurulu» nda görev almayı başardı. Kurulun işi; «Amerika Birleşik Devletlerinde müt-

Bir Halkla İlişkiler Danışmanının Anılan

tefiklerin moralini yükseltmek, düşmanın moralini zayıflatmak ve tarafsızları kazanmaktı.» Bernays'in görevi, yabancı yayın organlarına gönderilecek olan Amerikan gelenekleri, eğitimi ve ekonomisi ile ilgili fo- toğarf ve makaleler üzerinde çalışmaktı. Aynı zamanda, Almanya'nın Latin Amerika'yı ekonomik bakımdan etki altına almağa çalıştığı da anlaşılmıştı. Böylece Bernays ve Kurulun öteki üyeleri çabalarını Alman propagandasını gösterecek olan yazı ve

resimlerin Latin Amerika dergilerine gönderilmesi konusunda yoğunlaştırmışlardır.

Savaşın sonunda; Bernays'in de içinde bulunduğu bir kısım Creel Kurulu üyeleri barış görüşmelerinde Amerikan Heyetinin basınla ilişkilerini düzenlemek üzere Paris'e gönderildiler. Ama bir takım kişiler bunu duyar duymaz, Creel Kurulu üyelerinin Paris'e gidiş amaçlarını yanlış yorumladılar ve onların barış görüşmelerindeki tüm bilgilere sansür koyacaklarını sandılar. Bir çok baskılardan Creel, Paris grubunu Amerikan halkına gerçek savaş haberlerini iletme yükümlülüğünden tam olarak vazgeçerek dağıttı. Böylece Bernays ve ötekileri Paris'e ulaştıklarında, işlerinin sona erdiğini gördüler. Herşeye karşın, Bernays'in Creel Kurulundaki deneyleri kötü bir biçimde sona erdi ama çok değerli bir ders öğrenmiş oldu : Sözcükler ya bir silâh olarak ya da alenen kullanıldıkları zaman çok kuvvetli olabilmektedirler.

Fransa'dan döndükten sonra Bernays, Rusya'dan ayrılan Litvanya'- ya Amerikan yardım ve desteğini sağlamak için bir proje yürüten Cari Byoir ile karşılaştı. Byoir Bernays'in yardımını istedi ve o da bunu kabul etti. Önceki deneyler Bernays'e halkın kendi kişisel ilgisini çeken şeyleri okuduğunu öğretmişti. Bu nedenle o, ansiklopedilerden ve öteki bir takım kaynaklardan Amerikan geleneklerine uyan ve Amerikalıların ilgisini çekecek olan Litvanya gelenek ve göreneklerini araştırdı. Müzik, tiyatro, iş dünyası, yiyecek, giyecek ve aile yapısı gibi benzerliklerin olduğu konularda yazılan ve yayımlanan makalelerle Amerikalıların ilgisini arttırıldı. Gerçekte, 1922 yılında Litvanya'nın Amerikan Hükümeti tarafından resmen tanınması ilgili bütünü arttırdı. Sonraları bu fikir yani bir amaç için okuyucunun asıl ilgisini saptayarak buna göre onun dikkat ve ilgisini artırma, parçalara göre yaklaşım (segmental approach) olarak adlandırıldı.

1919 yılında Bernays New York'ta kendi özel iş yerini açtı. O zaman kendisi yaptığı işi, tanıtma hizmetinin yönetimi (publicity directi- on) olarak adlandırdı. Çünkü, «basın temsilcisi», «kamuyu aydınlatma»

Bir Halkla İlişkiler Danışmanının Anılan

ve «reklâm yönetimi» gibi isimler istenmeyen bir takım anlamlara yol açabiliyordu. Bir yıl sonra Bernays, «Halkla İlişkiler Danışmanlığı» sözünü benimsedi ve «Contact» adlı bir veni dersiyle bu veni alanı açıklamaya çalıştı. Contact'm baskı sayısı (tirajı) editör, yayımcı ve örsüt vö- neticesi olarak onbeşbine yaklaştı. 1923 yılında Bernays halkla ilişkiler alanındaki ilk vapıtımı

Crystallizing Public Opinion (Kamu Oyunun Belirlenmesi) ni yayımladı.

Bernays'in bu yeni iş alanındaki ilk müşterileri aarsında New York- tan başka Londra ve Paris'te de ünlü mücevher mağazaları bulunan Pi- erre Cartier vardı. Cartier'nin işi biçimselliğe dayanıyordu. Onun iş ilişkileri, 19. yüzyıl diplomasisi ve tedbirliliği içinde yürütülüyordu. Bu, Bernays için bir sorun olarak ortaya çıktı. Çünkü Cartier'yi açıkça yayım yoluyla tanıtmak onun geleneğine uymuyordu. Bu nedenle Bernays nirengi (Triangulation) denen yeni bir yöntem geliştirdi. Ne w York'taki Cartier mağazası tarihsel değeri olan veya etkileyici mücevherler satın aldığı zaman, bunu konu edinen bir haber yazılır ve yayılmak üzere Paris'teki mağazaya gönderilirdi. Sonra Paris Mağazası bunu Amerikan bildirmenlerine (Muhabirlerine) iletir, onlar da telgraflarla haberi Amerika'ya geri gönderilirdi. Böylece haberi konu edinen hikâye Paris çıkışlı olur ve Cartier'inin New York mağazası satın alman mücevherleri doğrudan doğruya kendisi yayım yoluyla açıklamayarak saygınlığını korumuş olurdu.

Bernays'in bir başka ilginç müşterisi ise Ivory sabunlan yapımcısı Procter ve Gamble firması idi. Ivory'nin satışını artırmak için Bernays tüm çabasını sabunu ender bulunan özelliklerinden biri üzerinde yoğunlaştırdı. Sabunun bol köpüğü suda yüzdüğü için, Central Park'taki gölde «Ivory Yat Yarışı» m başlattı. Yüzlerce genç delikanlı gölün bir tarafından öteki yakasına sabun kalıplarını yüzdürmeğe çalıştılar ve bu olay ülke çapında bir ilgi uyandırdı. Kaldı ki Ivory piyasadaki tek beyaz sabundu ve Bernays neden okul çocukları arasında ulusal düzeyde bir «Sabundan Heykel Yarışması» başlatılmasını diye düşündü. Sonuç olarak, sabundan nefret edenler yüzyılın ikinci çeyreğinde Ivory sabunu kullanır oldular.

Belki de Bernays en çok sigara endüstrisindeki çalışma ve deneyleri ile bilinmektedir. Onun bu konudaki ilk müşterisi, Chesterfield sigaraları yapımcısı Ligett ve Meyers oldu. 1920 lerin sonlarında Lucky Stri- ke piyasada öne geçti ve Bernays'in işi Lucky'nin başarılı reklâm kam-

Bir Halkla İlişkiler Danışmanınının Anılan

panyasıyla başa çıkmaktı. Luck Strike'ı reklâm dışı bırakmaya çalış- maktansa az kullanılan alay (little-used ridicule) yöntemini uygulamaya karar verdi. Eğer Lucky'nin reklâmlarının çıktığı gazeteleri alay konusu edebilirse, rakip firmanın reklâmlarının etkisi azalacaktı. En son Lucky reklâmlarında opera sanatçılarının tavsiye mektupları vardı ve « Lucky - ler sesinize iyidir. Boğazınızı

hırpalamaz.» deniliyordu. Bu nedenle Bernays, «Ses terbiyesi için tütün demegi» ni kurdu ve birliğin amacını şöyle açıkladı : «...Tavsiye mektuplarında önerilen sigaranın zorlamasıyla sesleri çatallaşan aktör ve şarkıcılar için bir yuva meydana getirmek.» Doğal olarak bunu hemen halkın tepkisi izledi ve adı geçen «demek» bir çok gazetelerde eğlenceli düşüncelerin ortaya atılmasına neden oldu. Böylece Bernays amacına ulaşmıştı.

Bernavs'in sigara sanayiindeki ikinci müşterisi ise Lucky Strike'- den başkası değildir. Bu hayret edilecek bir şeydir. Sanki Bernays Lucky aleyhtarı bir kampanya için çalışmamış gibi, Lucky için de çalışmıştır. Bu konuda onun yaptığı Lucky Strike'ı daha fazla kadının içmesini sağlamak olmuştur. Burada asıl üzerinde durulan nokta, moda dünyasını inandırarak Lucky paketlerinin renklerini kadınların o yıl moda rengi yapmak yolundaki çabadır. Ve bu girişim de başarı ile sonuçlanmıştır. Çünkü Bernays hedef kitleyi nasıl incelemek gerektiğini çok iyi bilmektedir.

1929 da Bernavs'in General Electric namına çalışması onun bazı işlerinde amacının ne kadar büyük olduğunu gösterir. General Electric, «Işığın Altın Jübilesi» diye adlandırılan ve elektriğin Thomas A. Edison tarafından bulunuşunun ellinci yıldönümünü kutlamağa hazırlanıyordu. Aynı sıralarda, Henry Ford, Dearborn'da (Michigan) Amerika'nın ilk yıllarını anmak için 19. yüzyılın çiftlik kulübeleri, kiliseleri ve hanlarını dan oluşan Greenfield köyünü kuruyordu. Edison Ford'un iyi arkadaşıydı ve «Işığın Altın Jübilesi» ni>. Greenfield köyünde yapılması fikri onundu. Independence Hall'un aynı olan bir bina Greenfield'de yapıldı ve Edison'un yarattığı tüm şeyler Ne w Jersey'in Menlo Parkandan buraya taşındı. Bernays ilk elektrik ampulünün burada yeniden yaratılmasıyla ve bizzat Edison'un gelmesiyle ilgili hazırlıkları yaptı. Daha da önemli olanı, Bernays'in Başkan Hoover'in resmen hem «Greenfield» köyünü ve hem de «Işığın Altın Jübilesi» ni kutlama törenini açmasıyla ilgili olarak görevli olmasıydı. Bu olay çok başarılı bir olaydı ve bunu anmak için bir de pul çıkartılmıştı.

Bir Halkla İlişkiler Danışmanının Anılan

Bernays General Eectric deneyini şöyle özetler; Halkla ilişkiler, kamunun anlayış ve saygınlığını kazanmada artık köşeyi dönmüştü. Bu noktada, eğer bir sonuca belli bir zamanda ulaşılacak isteniyorsa, o fikrin halk tarafından benimsenmesi için planlı ve eşgüdümlü bir çabayla yönetilmesi gerekir.

Bernays 1961 yılında iş hayatından çekildiğinde hizmet ettiği müşterilerinin listesi 230 ismi kapsıyordu. Her bir deney ona iş hayatı ve insanlar hakkında yeni bir takım şeyler öğretmişti. Bu uzun bir savaştı ve asıl fikir de kabul edime ve anlaşılma için savaşıyordu. Ama geniş Ölçüde Bernays'in çabaları ile yeni bir halkla ilişkiler doğdu. Bu yalnız «sezgi» ye dayanan bir halkla ilişkiler değildi, sosyal ve davranışsal bilimlere dayalı bir çalışmaydı.

Aşağıda Bernays'in deneylerine dayanan bir takım önemi halkla ilişkiler kuralları özetlenmiştir :

- 1— Halkı anlamak için kişisel ilişki ilk koşuldur. Masa başında oturmakla kamuyu veya ilgilendiğiniz «halk» ı anlayamazsınız.
- 2— Müşterilerin hiç bir mantığa dayanmayan kendini beğenmiş fikirleri olayların gidişini sık sık etkiler. Protokol ve müşterilerin istekleri konusunda uyanık olmak gerekir. Davranışlar ve biçimselliğe uyma, kişiler arası ilişkilerde önemli rol oynar.
- 3— Hangi «halk» la uğraşacaksınız, onu iyice incelemeli ve anlaşılma çabalarını çalışmalısınız. Kendinizi onların yerine koymağa çaba harcamanız gereklidir.
- 4— Hedef kitleyi iyice inceledikten sonra, onu daha ayrıntılı sonuçlarıyla birlikte düşününüz.
- 5— Müşterilerinizle ustaca bir ilişki kurunuz. Duyularınızın kavrularını etkilemesine izin vermeyiniz.
- 6— Olanak olduğu sürece kişisel ziyaretleri, telefon konuşmalarına yeğ tutunuz.

Bir Halkla İlişkiler Danışmanının Anılan

- 7— Halkla ilişkiler çabası, dolaysız olarak harekete geçirilmeden meydana gelmeli ve yaratılan etkiye göre değerlendirilmelidir.
- 8— İnsanlar çok fazla şey beklemedikleri zaman, gerçek karşısında daha çabuk hayal kırıklığına uğurlarlar. Bir başka deyimle, müşterilerle

ilişkilerde ölçülü olmak gerekir.

9— Sözcüklerin arkasındaki anlamları dikkatle düşünmek çok önemlidir.

10— Önceden yazılı izin almaksızın, hiç kimsenin yazı ve sözlerini kullanmayınız.

11— İyi niyet asla kendi başına bir amaç olarak düşünülemez.

BORÇKA İLÇESİNİN TOPLUMSAL VE EKONOMİK YAPISI

İBRAHİM ÖZDEN KABOĞLE
Tetkik Kurulu Şefi

I — COĞRAFYA DURUMU

II — TARİHÇE

III— YÖNETSEL YAPI

IV— SOSYO - KÜLTÜREL YAPI

A — Nüfus ve Yerleşme Durumu

- 1.Nüfus
- 2.Yerleşme Durumu

B — Eğitim ve Öğretim

- 1.Millî Eğitim
- 2.Halk Eğitimi

C — Toplumsal Yaşam

- 1.Yapılar, İlişkiler ve Adetler
- 2.Toplumsal Değişme ve Gelişme
- 3.Folklor
- 4.Asayiş Durumu

V— KAMU HİZMETLERİ

A — Sağlık Hizmetleri

B — Ulaşım

C — Su ve Elektrik

VI— EKONOMİ

A — Genel Olarak

B — Tarım

- 1.Ziraat
- 2.Hayvancılık

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

C — Sanayi

- 1.Resmî Kesimdeki Kuruluşlar
- 2.Özel Kesimdeki Kuruluşlar

Ç — Ticaret

- 1.Genel Olarak
 - 2.Ticaretin Gelişmesine Katkıda Bulunan Kuruluşlar
- D — Ormancılık
- 1.Genel Olarak
 - 2.Orman İşletme Müdürlükleri
 - 3.Ormancılık Çalışmaları
- E — Turizm

VIII — SONUÇ VE ÖNERİLER

I—COĞRAYA DURUMU :

Borçka, Artvin İline bağlı bir sınır ilçesidir. Doğuda Şavşat, batıda Hopa ve Arhavi ilçeleri ile komşu olup, kuzeyi Sovyetler Birliği sınırları ile çevrilidir.

İlçenin yüzölçümü 1168 km. karedir. Denizden uzaklığı 36 km yüksekliği ise 125 metredir.

Çok engebeli araziye sahip olan İlçe oldukça dağlıktır. Art arda uzanan yüksek dağlar, birbirinden derin vadilerle ayrılır. Borçka'da ova yoktur; akarsu kenarlarında çok dar düzlüklere rastlanır. Başlıca dağlar: batıda ve güneyde, denize paralel olarak dağların ikinci sırasını oluşturan Parih (1380 m.) ve (Tiryol) dur; doğuda ise, Karçkal (3428 m) ve Kiiçükyayla (2500 m.) dağları en yüksek olanlardır.

Yüksek dağları parçalayan derin vadiler, debi ve rejimi yüksek olan akarsuların yatağını oluşturur. İlçenin en büyük ve vadisi en derin akarsuyu Çoruh'tur. Nehir güneyde ilçe topraklarına karışır: Merkezden geçer. İlçe topraklarından aldığı kollarla güçlenerek Muratlı Bucağında sınırlarımızı terkeder. Çoruh nehrinin Borçka'daki kolları sırasıyla şunlardır : Murgul suyu, Deviskal deresi, İçkale (Çhala) deresi, Aralık (Klaskur) suyu ve Güreşen (Beğlevan) deresi. Murgul suyunun vadisi oldukça geniştir, öbürlerinkine göre.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Karagöl, İlçenin başlıca gölüdür. Aralık köyü üstünde, etrafı gür ormanlara çevrilidir. Yüzölçümü 41.000 metrekaredir. Göktaş Bucağında, Damar köyünün üstündeki Acıgöl, daha küçüktür.

İlçenin jeolojik yapısı, genellikle, ikinci ve üçüncü zamana aittir. Arazi, kırmızı ve kahverengi orman topraklarıyla kaplı olup, tür olarak daha çok kumlu-killi topraklar görülür. İlçe toprakları gür ve zengin bir bitki örtüsüne

sahiptir. Dağlar ormanlarla örtülüdür. Murgul suyu ve Deviskal deresinin aşağı kısımları hariç, ormanlar genellikle akarsu vadilerinden başlar; köylerin etrafında tarlalarla birlikte tepelere kadar yükselir. Yükseklerde yaylalar bulunur. Bölgelere göre farklılıklar görülmekle birlikte ,başlıca şu ağaç türleri belirtilebilir; iğne yapraklılar (ibrelî) lâdin, köknar ve sarıçam; yayvan yapraklılar (yapraklı) kayın, kızılâğaç, kestane, karaağaç, ıhlamur, akçaağaç ve meşedir Kimi kesimlerde, fazla büyümeyen, küçük yapılı ve sadece yakacak olarak kullanılan orman gülüne (kumar ve çalılık) bol rastlanır.

İlçe yaylaları, Murgul ve Karçkal olmak üzere iki grupta toplanabilir. İkinci gruptakiler Karçkal dağı eteklerinde toplanmış olup alan bakımından şöyle bir ayırım yapılabilir : Balcı, Alaca ve İbrikli; Atanoğlu ve Aralık; Camili, Maral ve Uğur; Düzenli, Kayalar ve Efeler.

Borçka tipik Karadeniz ikliminin hüküm sürdüğü; belki de deniz iklimi ile karaasıl iklim arasında bir «geçit iklimi» nin sahnelendiği bir ilçedir. İlçenin kuzeyi, yazlar serin, kışlar ılık ve hemen her mevsim yağışlı geçmekle beraber en çok sonbahar, en az ilkbahar mevsiminde yağış görülür. Bu kesimde gök yüzü çoğunlukla bulutlu ve nem miktarı yüksektir. İlçenin öteki kesimlerinde ise, yazlar sıcak, kışlar ılık geçer. Nem kuzey kısımlara göre daha azdır. Yıllık ortalama yağış 1180 mm. dir. Ortalama yağış günü se 100 dür. Bölgede kuvvetli dağ ve vadi meltemi görülür. İlçede kış mevsimi kar yağışlı geçer; ulaşım aksar. İlkbaharda karların erimesi ile akarsular taşar.

II-TARİHÇE

Milattan önce İran'daki Kiyaniyan Hükümeti tarafından işgal edilen bölge M.S. IV. Asırda Bizanslıların eline geçmiş; 6. yüzyılda ise Abbasiler tarafından zapt edilmiştir. Sırayla Zerdüş, Hristiyanlık ve Müslümanlık dinleri hüküm sürmüştür.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Abbasilerden sonra, Selçukluların egemenliği bu devletin parçalanmasına kadar sürmü; bölgeyi zamanla Gürcüler ele geçirmiş; fakat 1290 yılında yeniden müslümanlarca alınmıştır.

Bu yörenin Osmanlı İmparatorluğuna katılması, 1512 yılında Yavuz Sultan Selim'in seferi ile gerçekleşmiştir. Osmanlı yönetimi 1877 - 1878 Osmanlı - Rus savaşıma kadar sürmü; savaş sonunda imzalanan Berlin Anlaşmasına göre

Artvin, Batum, Borçka, Şavşat ve Hopa'nın kuzey doğu kesimi Ruslara bırakılmıŐtır.

Birinci Dünya Savaşında 1914 - 1915 yılları arasında, bölgede Rus iŐgaline karşı halk yer yer ayaklanmıŐ; ancak kısa süren bu durum yeniden Rus egemenliği ile sonuçlanmıştır. 3 Mart 1918 de Brest-Litovsk Anlaşmasına göre halk oyuna baŐvurulmuŐtur; oylama sonucu bölge geri alınmıştır. 18 Haziran 1918 de Trabzon da Osmanlı Devleti ile Ermeni- ler arasında imzalanan anlaŐmayla da yörenin Türk kesiminde kalması teyid edilmiştir. Ne var ki 30 Ekim 1918 de Mondros ateŐkes anlaşması ile bölge yeniden Ruslara geçmiştir.

Borçka'nın kesin olarak anavatana kavuŐması için ulusal kurtuluş savaŐma değin beklemek gerekir. Yöresel savaş Millı Hkmete de desteklenmiŐ ve 7 Mart 1921 de Borçka Türkiye'ye katılmıŐtır.

III—YÖNETSEL YAPI

Borçka 7 Temmuz 1921 de ilçe oldu. 26 Haziran 1926 tarih ve 877 sayılı kanunla tekrar bucak haline getirildi. Sonradan 28 Mayıs 1928 tarih ve 1282 sayılı kanunla yeniden ilçe oldu.

Buğun ilçenin bir mahallesi (Yeniyol); Göktaş (Murgul), Muratlı (Maraclit) ve Camili (Macahel) olmak üzere üç bucağı (1) vardır. Merkezde, Göktaş bucak merkezi ve Damar köyünde Belediye bulunmaktadır. Borçka ilçesine bağlı 40 köy vardır. Köyler, toplam 175 mahalleden oluşmaktadır. Bu durum, dağınık yerleşme biçiminin bir sonucudur.

Yerleşme Şekli hakkında, «yerleşme durumu» bölümünde bilgi verilecek. Şu kadarını belirtmeli : Dağınık yerleşme, bir köyün, çok kez,

-
- 1) Camili ve Muratlı'da bucak müdürlüğü kadroları iki yıl önce boŐaltılmıŐ, yeniden tayin yapılmamıştır.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

birbirinden kilometrelerce uzak birden çok mahalleden oluŐmasına ne den olmaktadır. Bu özelliğin olumsuz etkisi, sağlık, yol, su ve elektrik gibi hizmetlerden millı eğitime değin tüm kamu hizmetlerinde, görülebilir. İlgili blmerde aksamalar daha somut bir biçimde incelenecek; sonuç olarak hiç değilse Şimdilik kamu hizmetlerini köye götürme bakımından merkezileŐmenin kaçınılmaz olduğu görülecektir. Yeni düzenleme ile ilgili tartışmalar ve öneriler

ise sonuç bölümünde ele alınacaktır.

Ayrıca Muratlı ve Camili bucaklarının kaldırılması kararının yerin- deliği tartışılabilir. Gerçi, bu ülke düzeyinde bir uygulamalıdır. Ancak bölgenin coğrafi durumu ve yeri dikkate alındıkta sorunun bir kararla çözümlenecek kadar basit olmadığı anlaşılır.

Borçka'da, ilçe örgütü için öngörülen normal İdarî kuruluşlar vardır. Resmî dairelerin bir kısmı hükümet konağında görev yapmaktadır. Tapu Sicil Muhafızlığı, Müftülük, Emniyet Komserliği, Tekel Memurluğu, Veteriner Hekimliği ve Ziraat Mühendisliği kiralık binalarda faaliyetlerini sürdürmektedirler.

İlçedeki Askerlik Şubesinin Artvin'e taşınmış olması, özellikle uzak köylerde oturan vatandaşlar için büyük sıkıntılar doğurmaktadır.

Camili bucağında P.T.T. şubesi ve jandarma karakolu resmi kuruluş olarak görev yapmaktadır. Göктаş'ta bucak müdürlüğü faaliyettedir. Belediye, emniyet komserliği, jandarma takım komutanlığı, P.T.T. ve ziraat teknisyenliği kamu kurumları olarak sayılabilir. Bucağın Damar köyünde Belediye, P.T.T. şubesi ve Jandarma karakolu bulunmaktadır. Muratlı bucağında bir P.T.T. şubesi, Merkez ve Güreşen köyünde olmak üzere iki jandarma karakolu vardır. Borçka Veteriner hekimliğinde, hekim; ziraat mühendisliğinde ise, mühendis yoktur.

Bucaklarda nüfus memurluklarının bulunması halkın haklı yakınmasına neden olmaktadır. Örneğin; Camili bucağından ilçe merkezine 3 saatte, taşıt ücreti olarak 25 lira ile gelmekte; geceyi burada geçirmek zorunluluğu bulunmaktadır.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Millî eğitim, orman işletmeleri ve sağlık hizmetleri gibi özellik gösteren, geniş örgütlenmeyi gerektiren kuramlara ilgili bölümlerde yer verilecek. Sağlık kuramlarında yeterli elemanın bulunmaması sonucu büyük sorunların doğduğu hemen vurgulanmalıdır.

İlçe nüfusunu gösterir tablo (1) :

IV—SOSYO KÜLTÜREL YAPI

A — Nüfus ve Yerleşme Durumu :

1 — Nüfus :

1970 nüfus sayımına göre ilçe merkezinin nüfusu 4240; kırk köyü ile tüm ilçenin nüfusu 41323 dır. Bunun 21731 'i erkek, 19592'si ise kadındır. Bucak merkezlerinin nüfusu; Göktaş'm 4327, Muratlı'nın 1233, Camilinin ise 398 dir.

1970 sayımına göre Borçka'da nüfus yoğunluğu 35 dir. Yoğunluk ilçe merkezinde, Göktaş ve Damar yerleşme merkezlerinde yüksektir. Göktaş'm bir bucak merkezi olmasına karşın, nüfusu ilçe merkezinden fazla; bir köy olan Damar'da ise kentleşme süreci yüksektir. Bakır işletmelerinin varlığı, değişimin başlıca nedenidir. En seyrek yerleşme, yani nüfus yoğunluğu en düşük olan bölge, Camili bucağıdır.

Artvin'deki başka illere göç hareketi, Borçka için de geçerlidir. Do- layısı ile nüfus artış oranı azdır. Göç, daha iyi yaşam koşullarına kavuşma isteğı sonucu olmaktadır. Kimisi geçim sıkıntısı çektiğinden, bir kısmı da artan sermayesini büyük kentlerde değerlendirmeyi yeğlediğinden, göç etmektedir. İlçeye de göç olmuştur. Rize'de çay ekimine başlanmadan önce Fındıklı, Ardeşen ve Pazar gibi kıyı kasabalarından gelip Borçkaya yerleşen aile sayısı az değildir. Bunlar, daha çok İçkale ile Güreşen vadilerindeki köylerde barmabilmişlerdir.

Bölgede, Türkçenin yanında üç ayrı dilin kullanıldığı dikkate alınrsa, ilçenin değişik etnik yapılara sahip olduğu söylenebilir. Yaygınlık sırasına göre Gürcüce, Lazca ve Hemşince konuşulur.

Sıra No.	Köyün adı	Mahalle sayısı	Nüfusu	İlkokul Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı
Borçka merkez köyleri :					
1	İlçe Merkezi (Yeni yol)	1	4240	4	724
2	Adagül	7	547	3	67
3	Alaca	5	1221	3	151
4	Ambarlı (Dampal)	4	731	4	121
5	Aralık (Klaskur)	4	975	2	194
6	Arkaköy (2)	—	—	1	60
7	Atanoğlu	10	691	2	115
8	Balcı (Bagen)	6	743	2	108
9	Civan	—	375	1	56
10	Çifteköprü	4	588	1	131
11	Demirciler	5	1714	4	269
12	Düzköy	4	981	2	181
13	Fındıklı (Başköy)	1	565	2	137
14	İbrikli (Ebrika)	4	635	3	98
15	Kaynarca (Deviskel)	7	1146	1	162
16	Sülüklü (Arhva)	3	1115	1	101
17	Taraklı (Trapen (3))	2	—	2	93
18	Zorlu (Tıhlazor)	1	426	1	86

Camili bucağı köyleri :

19	Bucak Merkezi (Camili-Hertvis)	3	398	1	58
20	Düzenli (Zetvage)	5	611	JL	94
21	Efeler (Efrat)	7	519	3	82
22	Kayalar (Kuvabistav)	4	287	1	48
23	Maral (Mindiyet)	15	924	4	138
24	Uğur (Ariya)	1	564	1	48

1) İlgili kısımda fazla yer tutmaması için öğrenim durumu bu tabloda gösterilmiştir; rakamlar 1974-1975 öğrenim yılına göre verilmiştir.

2) Arkaköy, Alaca köyünden yeni ayrıldığından nüfusu onun içinde gösterilmiştir.

3) Sülüklü köyünden yeni ayrılan Taraklı'nın nüfusu, Sülüklü köyü içindedir.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı
İlçe nüfusu gösterir tablo (1) :

No. Köyün adı	sayısı	Mahalle		Sayısı	Sayısı
		İlkokul Nüfusu	ğrencisi		
Göktaş bucağı Köyleri					
25 Bucak Merkezi (Göktaş)	5	4365	3		866
26 Akantaş (Bucur)	1	551	2		108
27 Başköy	5	1006	4		160
28 Damar (Zansu)	4	3481	2		693
29 Erenköy (Eregona)	2	453	2		111
30 Kabaca (Kabarcet)	1	241	1		26
31 Korucular	2	468	1		26
32 Küre (Yukarı Küre)	3	256	2		40
33 zmal (Osmal)	n	827			
	J		2		121
34 Petek (Gurbin)	2	552	2		62
Muratlı Bucağı Köyleri :					
35 Bucak merkezi (Muratlı)	10	1218	2		176
36 avuşlu (Kadaphiya)	10	933	2		119
37 aylı	1	815	1		140
38 Güneşli	1	514	1		70
39 Güreşen (Beğlevan)	10	2632	8		460
40 Karşıköy	8	2462	4		371
41 şerefiye	2	674	2		142
Genel Toplam	175	41323	94		7083

2 — Yerleşme Durumu :

Borçka ilçesinde, Doğu Karadeniz'in tipik özelliği olan dağınık yerleşme biçimi görülmektedir. Kasabalar ve birkaç köy dışında ilçenin tüm köyleri birbirinden uzak, birden çok mahalleden oluşmakta; aynı mahallede bile evler birbirinden dağınık bulunmaktadır. Bu durum daha çok, çoğu orman bölgesine giren yerleşme alanlarının coğrafı yapısından doğmaktadır. Çok engebeli ve ormanlık arazi ulaşımı güçleştirmekte; halkı, ihtiyaını topraktan sağlama

bakımından kendi arazisi üzerinde konut yapmaya itmektedir.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

İlçede başlıca yerleşme alanları, Murgul suyu boyunca uzanan vadi, Deviskal vadisi, İçkale vadisi, Çoruh kıyıları, Güreşen vadisi ve Camili bucağıdır. Murgul suyunun sol yakası boyunca, nisbeten geniş ve az eğimli arazide, oldukça toplu köyler vardır. Deviskal vadisi dik yamaçlıdır. Konutlar tepe yamaçlarında kurulmuştur. Yukarı kesimlerde Balcı köyünde, mahalleler akarsu tabanlarına kadar iner. Bu kesimde geniş bir arazisi olan Kaynarca dışındaki köyler çok dağınıktır. İçkale vadisinde Düzköy hariç, öteki köyler oldukça dağınıktır. Yalnız burada öbür yerleşme alanlarından farklı bir süreç gözlemlenebilir: Borçka-Hopa yolunun buradan geçmesi ve kısmen düzlüklerin varlığı; halkı, akarsu kıyılarına doğru inmeye itmekte; yol kenarlarında bir kalabalıklaşma olgusuna tanık olunmaktadır. Muratlı yöresindeki topluluk, yerini, dar Güreşen vadisinden yukarılara çıkıldıkça, dağınıklığa bırakmaktadır. Yalnız Güreşen köyü merkezi vadidedir; öbür yerleşme yerleri yamaçlarda, hatta Güneşli köyü tepe üzerinde kurulmuştur. Klaskur vadisindeki Aralık ve Atanoğlu köylerinden ilkinde oldukça toplu yerleşme görülür.

Seyrek ve dağınık yerleşmenin görüldüğü Camili, yer bakımından öteki yerleşme alanlarına göre farklılık gösterir. Şöyle ki, Borçka ilçesinde, yerleşme alanlarının hemen tümü ya doğrudan doğruya Çoruh vadisi üzerindedir, ya da bu nehre kavuşan bir akarsu yamacıdır. Coğrafi durum olarak, adeta bir çanaldaşma sözkonusudur. Camili ise, Karçkal dağının öbür eteğinde, Çoruh'a akmayan akarsu kıyılarında kurulmuştur. Öyle ki, bu bölge, uzun zaman Borçka İlçesinden habersiz yaşamıştır.

Bölgenin kırsal kesiminde, özellikle yükseklerde, eskidenberi tahta (ağaç) tan evler yaygındır. Bugün Camili'deki evlerin tümü bu yapıdadır. Öteki kırsal alanlarda, tuğla, biriket ve hatta betonarme evlerin yapımı sıklaşmıştır. Oda sayısı veya büyüklüklerine göre, evlerin zaman içindeki durumu değişmektedir. Bu oluş, aile yapısıyla ilişkilidir. Ataerkil (pederşahi) veya modern aile olarak kesin bir sınıflama yapmak güçtür. Günbegün İkincisine doğru bir kayma görülür. Buna bağlı olarak, büyük ve geniş evlerin yerini, küçük bir ailenin barınacağı 2-3 odalı konutlar almaktadır. Buna karşın kırsal alanda toprağa bağlılık dikkate alınırsa, geleneksel ailenin yaygınlığını ileri sürmekte yanlış olmasa gerektir.

Yakın zamanlara değin ahırlar, evlerin alt katında idi. Yenileşme süreci ahır ve aile konutunun ayrılmasını sağlamıştır. Helalar genellikle

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

konutların içindedir. Kırsal kesimde, her aile, tüm Doğu Karadeniz'de olduğu gibi, bir serene (nalya) sahiptir. Dört direk üzerinde kurulan ağaç yapı, özellikle, mısır kurutmaya elverişlidir.

B — Eğitim ve Öğretim :

1 — Genel olarak

İlin öbür ilçelerine oranla geri olmakla birlikte, Borçka halkı genellikle okumaya eğilimlidir. Bugün artık ilokul öğrenimine kimse karşı çıkmamaktadır. Okumaya istek oranından maksat, İlkokuldan sonraki öğrenimdir.

Öğrenim oram, yerleşme bölgelerine göre değişir. Kültür yayılması nın fazla olduğu Muratlı ve Göktaş gibi yerlerde eskidenberi okuma arzusu ve öğrenim gören kişi sayısı daha çoktur. Camili halkı da oldukça yatkındır buna. Ama olanaksızlıklar içindedir. İçkale kesimindeki kıpırđanmalar yenidir. Devskel, Klaskur ve Güreşen vadilerinde yaşayan halkın bağınazlığı ve okumaya gereksinme duymaması karşısında, şimdilerdeki yönelmeler, istisnai durumu pek değiştirmemektedir.

1974 yılı ortalamasına göre, İlçede, belediyesi olan yerleşme merkezlerinde okuma yazma oranı % 70, köylerde ise % 60 civarındadır. Ancak gazete okuma ortalamasının günlük 1500-2000 civarında olması ve bunun kasaba sınırları içinde kalması, okuma yazma bilmenin bilinçlenme bakımından fazla bir şey getirmedigini gösterir. Kahvehanelerde ve birkaç kişinin bir araya geldiği toplantılarda, toplumsal ve özellikle siyasal konulardaki tartışmalar genellikle, radyo haberlerine ve yüzyüze ilişkiler sonucu edinilen kanaatlere dayanmaktadır.

İlçede, Borçka'da 7 Mart ve Göktaş'ta Doğu Postası olmak üzere haftada iki kez, iki yersel gazete yayınlanmaktadır.

Bölge halkı, öğrenim gören kişilerin ilçeye, herhangi bir biçimde katkıları olmadığından yakınmaktadır. Gerçekten Borçka'da okumak; iyi bir yaşam düzeyine erişmek için, kısacası ekonomik zorunluk sonucu olduğundan, bir kurtuluş olarak nitelendirilir. Öğrenim görmüş kişi, genellikle, İlçeye yabancılaşmaktadır.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

2 — Millî Eğitim

a) İlk Öğretim

Borçka İlçesinde, 1974-1975 öğretim yılında 94 ilkokul faal durumdadır. Bu okullardaki öğrenci sayısı, 3893 erkek ve 3190 kız olmak üzere 7083 dır; 294 öğretmen görev yapmaktadır.

İlköğretimde öğretmene gereksinme yoktur. Sorun, okul binalarının durumundan doğmaktadır. Çünkü okulların çoğu halkın kendi olanakları ile yapılmış olup geçicidir. Öğretim, 94 okuldan 21'i ev olarak yapılmış binalarda; 9'u ise camilerde sürdürölmektedir. Şu halde yalnız 62 bina okul olarak yapılmıştır; kesin olarak 32 binaya gereksinme vardır. Ancak bu, 62 yapının tümünün öğrenime cevap verdiği anlamına gelmez.

Göröldüğu üzere, İlçede 40 köyü karşın 94 ilkokul bulunmaktadır. Bu durum, dağınık yerleşme biçim, yani bir köyün birden çok mahalleden oluşması sonucudur. Ne varki 94 ilkokulun toplam derslane sayısı 259'dur. Sadece 10 tane 5 derslik yapı vardır. İlçede 8 öğrencisi olan okul bile bulunmaktadır. Bövlece öğrenci sayısı az, fakat birden çok sınıfı bir öğretmen okutmakta ve verim düşük olmaktadır.

b) Orta Öğretim :

aa) Ortaokullar

Borçka İlçesinde, biri merkezde, biri Muratlı'da ve öbür ikisi Gök- taş merkez ve Dan;ar köyünde olmak üzere 4 ortaokul öğretim yapmaktadır. Camili'de tek sınıflı ortaokul yapımına halkın girişimiyle başlanmışır.

Borçka ortaokulu 1949 yılında halk tarafından yaptırılmışır. Muratlı ortaokulu yine halkın gayreti ile, 1969 öğretim yılında hizmete açılmışır. Göktaş ortaokulu 1951 yılında öğretime başlamış; Damar'daki ise, 1973 yılında Karadeniz Bakır İşletmelerince yaptırılmışır.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

1974 - 1975 ğretim yılı izelgesi :

Ortaokulun adı	Öğrenci Sayısı			Sayısı	Öğretmen Derhane Sayısı
	Erkek	Kız	Toplam		
Borçka	421	84	504	8	5
Göktaş	404	116	520	12	8
Muratlı	82	27	104	4	4
Damar	277	82	359	7	8
Genel Toplam	1184	318	1502	31	25

Tabloda görüldüğü gibi, toplam 1502 öğrenciyi 31 öğretmen okutmakta; öğretmen açığı, ilkokullardan ve öteki meslek mensuplarından karşılanmaktadır. Borçka ortaokulunun binaya olan gereksinmesi açıktır.

Burada vurgulanması gereken bir nokta vardır : okulların bulunduğu yerleşme merkezlerinde, dışarıdan gelen öğrencilerin kalması için yurt veya pansiyon yoktur. Öğrenciler, kalacak yer hususunda sıkıntı çekmekte; kimisi akrabasının yanında barınmakta, kimileri birkaç arkadaş birleşerek oda kiralamakta, kimisi de sabah akşam köylerine gelip gitmektedir. Bu koşullarda başarı oranının düşüklüğü doğal karşılanmalıdır.

Muratlı ortaokulu merkezi yerde kurulmamıştır; dışarıdan gelen öğrenciler için pansiyondan yoksundur. Bu nedenle okulun bölgeye fazla bir katkısı olmamaktadır.

bb) Ticaret Meslek Lisesi

İlçede ortaöğretimin ikinci dönemi için sadece Boka Ticaret Meslek Lisesi öğretim yapmaktadır. Halkın girişimi ve maddi gücü ile 8 Mart 1972 de açılan Ticaret Meslek Lisesi, ortaokul pansiyonunu bina olarak kullanmaktadır. 28'i kız, 476'sı erkek olmak üzere 504 öğrencinin okuduğu 8 dershanelik okulda çift öğrenim yapılmaktadır. Lisenin 15 asıl, 13 dışarıdan gelen öğretmeni vardır. Okulun laboratuvarı ve yan kuruluşları (spor, folklor, vb. toplumsal faaliyetler

için) yoktur.

Okula devam eden öğrencilerin yarısı komşu ilçelerden gelmekte ve onların ikameti bir sorun olmaktadır. İlçede sadece 40 kişilik pansiyon faal durumdadır.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Ticaret Meslek Lisesine istem fazladır. Okulun arsası sağlanmıştı; yeni lise yapıldığı zaman sıkıntılar giderilecektir.

2 — Halk Eğitim Merkezi :

Borçka'da Halk Eğitim Müdürlüğü 24.9.1966 tarihinde kurulmuş olup bugünkü binası 1969 yılında hizmete açılmıştır. Sinema - konferans salonu ve kütüphanesi faaldir.

Halk Eğitim Merkezi, düzenlediği kurslarla yaygın eğitimi gerçekleştirmektedir. Kurslar, biri, meslekî ve teknik; öbürü, temel ve genel bilgi üzerine olup iki türdür. Mesleki ve teknik kurslar el sanatları ile ilgilidir. Erkek ve kadınlar için ayrı ayrı uygulanan bu gezici kurslar, yıldan yıla farklı yerleşme merkezlerinde açılmaktadır. Örneğin 1974- 1975 öğrenim yılında Kaynarca köyünde demircilik - marangozluk kursu; merkez ilçede, Gökteş bucak merkezi ile Damar, Akantaş ve Petek köylerinde biçkidikiş kursları açılmıştır. Temel ve genel bilgi dalında ise, halk derhaneleri ve okuma yazma kursları biçiminde, her yıl en az yedi-sekiz köyde düzenlenmektedir.

Merkezin dışında, köylerdeki kitaplık çalışmaları eğitim odaları yoluyla gerçekleştirilmektedir. Alaca, Ambarlı, Aralık, Efeler, Kaynarca ve Petek olmak üzere 6 köyde eğitim odası vardır.

C — Toplumsal Yaşam :

1 — Yapılar, İlişkiler ve Adetler

Kuşkusuz, ailesel yapıdan tüm toplumsal ilişkilere değin, kasaba ile kırsal yaşam biçimi farklılık gösterir. Daha geniş bir alanı içerdiği ve bölgenin özelliklerini damgaladığı için, köy kesimi bizi daha bir ilgilendirmektedir. Kırsal alanda, aile yapısında başlıca şu özellikler gözlemlenebilir : toprağa bağlı olan baba ailesinde, çok kez ana - baba ve evli erkekler birarada bulunur; bir süre toprağı birlikte işlerler. Ailede babanın üstün yeri vardır; onun sözü geçer. Bu, gelenek ve ekonomik yapı gereğidir. Zira aileyi baba geçindirir. Kadın ve çocuklar toprak işlerinde çalışır. Baba dışarıda (genellikle bakır fabrikalarında) çalışıyorsa haftada bir eve gelir; eğer mevsimlik bir işte ise (başlıca orman

işletmeleridir) kışı evde geçirir. İş bulamayan veya gelir getirir ürünü olan aile erkekleri, toprağında çalışır, Yazın kimi aileler yaylalara çıkar. Anılan nedenlerle köyler, yaz aylarında erkekler yönünden seyrek tir.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Evler ve mahalleler birbirinden uzak olduğundan, köy halkının bir araya gelme olanağı azdır; bu nedenle, grupsal ilişkiler yok denecek kadar sınırlıdır. Merkezi yerleri bulunan bazı köyler dışında, kırsal kesimde, kahvehaneye rastlamak güçtür. Bireylerarası toplu veya grupsal ilişkiler, daha çok, imecelerde^ düğünlerde ve cuma günleri görülür. İme- ce; halk arasındaki bir dayanışma aracıdır; özellikle, fındık ve çay toplamada, mısır harmanlarında ortaklaşa çalışılır. Arazi yapısı buna itmektedir, bölge insanlarını. Tarlalardaki imeceler, yerini, geceleri evlerdeki fındık ve mısır ayıklamaya bırakır. Daha kalabalık olan İkincisine erkekler de katılır. Karşılıklı türküler çağrılarak hem iş görülür> hem eğlenilir. Hastalık, ölüm gibi durumlarda, halkın birbirinin yardımına koşması çok doğal sayılmaktadır. Düğünler oldukça kalabalık geçer; gençlerin yanında yaşlılar da ilgi duyar. Evlenmelerde bölgesel adetler geçerlidir. Burada sadece hoş olmayan ikisine değinelim: Söz kesilirken alman başlık parası ve düğünlerde yakılan bol mermi. Cuma günleri namaz zamanında cami avluları, özellikle yaşlıların buluşma ve söyleşme yeridir.

Akşamları yorgun halk evine çekilir; elektrik olmadığı için bir sessizlik ve gariplik çöker köylere. Mısır ve fındığı yabani hayvanlardan korumak için, geceleri, tarlalardaki kulübelerde beklenir. Silâh ve bağrışma seslerine karışan ıslıklar, bu orman köylerinin sessizliğini bozar.

Kırsal kesimde bakkallar yiyecek maddeleri satar; giyim eşyasını bulunduranlar azdır. Bu nedenle halk köyünde karşılayamadığı ihtiyaçları gidermek için, kasabayla sürekli bağlantı kurmak zorundadır. Kasabaya yakın köylerin kimi erkekleri, zaman geçirmek için kahvehanelere; bir kısım köy gençleri ise, geceleri, sinemalara gider.

Kış mevsiminde köylerde, oldukça fazla kar yağar. Kar kalınlığı ba- zan 2- 3 metreye ulaşır. Evlerin çatılarındaki kar sık sık sökülür. Yaşam durgundur. Çok kez kasabalarla ilişkiler kesilir. Evdeki erkeklerin bir kısmı avla uğraşır; kimisi de, kasaba kahvehanelerinde zaman geçirir.

Yerleşme bölgelerine göre farklılıklar olmakla birlikte, giyimde fazlaca bağnazlık yoktur. Kadınlar çarşaf veya daha kapalı giysi kullanmamaktadır. Kadın ve kızlar günlük giysi olarak entari, başörtü ve etek kullanır. Kadınlar köy dışına çıkarken manto giyer ve atkı takar; etek bluz giyen kızlar genellikle başı

açık gezer.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Kasabalarda, köylerin tersine çekirdek (modern) aile egemendir. Başlıca toplumsal ilişkiler kahvehane ve klüplerde görülür. Düşünler salonlarda yapılır. Eğlence yeri olarak sadece sinemalar vardır. Giyimde ise daha bir serbestlik söz konusudur. Özellikle gençler modayı yakından izlemektedirler.

2— Toplumsal Değişme ve Gelişme :

Toplumsal ilişkilerin değişmesi, zaman içinde, ağır olmaktadır. Sanayi kuruluşlarının bulunduğu Gökteş bucağında, sürekli bir yenileşme ve gelişme vardır. Öteki kesimlerde sanayinin getirdiği bir yenilik yoktur. Daha çok, halkın yeniliklere açık olması veya onu benimsemesi durumunun var olup olmadığından söz etmek yerinde olur. Muratlı merkezi ve Gökteş köyleri yeniliklere daha açıktır; içkale vadisinin aşağı kısımları ise, şimdilerde uyanmaya başlamıştır. Devskel Vadisi, Güreşen Deresi ve Camili'de yaşayan halk ise, dışa açıldıkça, özellikle okuyan kişilerin çoğalmasıyla, yenilikleri benimsemektedir.

Borçka'da özellikle teknik yenilikler artık herkesçe kabul görmektedir. Kısacası, bölge halkının dinî inançlara bağlılığı, bağnazlığın dar çemberini kırmaya engel değildir.

3— Folklor

İlçede folklor faaliyetleri etkin bir düzenlemeden yoksundur. Bununla birlikte, gerek çalgı aletleride ve gerekse oyunlarla çeşitlilik görülür. Kalabalık düğünler, türlü folklor gösterileri ile şenlendirilir. İmecerde karşılıklı türküler söylenir; çeşitli çalgılarla oyunlar oynanır.

Yörenin çalgı aletleri akordeon, armonika, tulum ve zurnadır. Ke- mençe, ilçeye, kıyı kesiminden yapılan göçler sonucu girmiştir. Başlıca oyunlar, sarı çiçek, ata barı, atom, heipşin, Şeyh Şamil, livana, cilvelo- nanayda, düz horon ve deli horondur.

4— Asayiş Durumu

Yer yer ve zaman zaman istisnalarla karşılaşılmakla birlikte, halkın devlet

güçlerine karşı saygısı büyüktür. Bu hususta ilçe yöneticilerine düşen görev önemlidir.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Suçluluk; halkın geleneksel yapısından doğan suç işleme eğilimine bağlanmakla birlikte - örneğin kan gütmeye saiki ile adam öldürme - ekonomik nedenlerle işlenenler daha çoktur. Orman suçları başta gelir; kız kaçırma ve adam öldürme suçları görülür. Orman suçları, ağaç kesme ve tarla açma şeklinde işlenir. Devlet ormanı ile halkın yararlanacağı ormanın ayırt edilmemiş olması, orman köylerinde yaşayan vatandaşlar için sıkıntılar doğurmaktadır. Bölgede orman yangınlarına çok az rastlanılır. Trafikte, tedbirsizlik ve dikkatsizlikten doğan suçlar yanında, daha çok kayıtsız ve ehliyetsiz araba kullanma suçları işlenmektedir ki, bu da ekonomik nedenlere bağlanabilir. Son olarak silâh taşıma suçlarının fazlalığına da değinmek gerekir,

V — KAMU HİZMETLERİ

A — Sağlık Hizmetleri

İlçede 1955 yılında on yataklı Sağlık Merkezi hizmete girmiştir. Borçka'da sağlık hizmetleri ,1968 yılında, sosyalizasyon uygulamasıyla gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Aynı yıl Merkez Sağlık Ocağı kurulmuştur.

Sağlık hizmetleri, 4 hemşire, 2 memur, 1 şoför, 1 ahçı ve 4 odacı ile görülmektedir. Doktor kadrosu boş olduğundan bu görevi, Merkez Sağlık Ocağı tabibi yürütmektedir. Sağlık Merkezi tıbbî araçtan yoksundur; sadece bir ecza dolabı ve bir adet jeep ambulans otosu vardır.

İlçede merkezle birlikte Camili'de, Göktaş'ta ve Karşıköy'de olmak üzere dört sağlık ocağı bulunmaktadır. İlki hariç, öbür sağlık ocakları- da kadro bulunduğu halde tabip yoktur.

Personel durumu şöyledir : Merkez Sağlık Ocağı; 1 doktor, 1 tıbbî sekreter, 1 sağlık memuru, 2 ebe, 1 şoför ve araba, 1 odacı. Camili Sağlık Ocağı; 1 sağlık memuru, 1 sekreter, 1 ebe, 1 odacı. Şoför var, araba yok. Göktaş Sağlık Ocağı; 1 ebe, 1 sekreter, 1 hizmetli. Karşıköy Sağlık Ocağı; 1 sağlık memuru, 1 sekreter, 1 ebe, 1 şoför ve araba, 1 odacı.

Sözü anılan sağlık ocaklarına bağlı 19 sağlık evi bulunmaktadır. Borçka

Merkez Sağlık Ocağına bağlı sağlık evlerinden Alaca, Demirciler ve İbrikli'deki sağlık evlerinde bina ve ebe bulunmaktadır. Ambarlı, Ttanoğlu, Çiftköprü, Kaynarca ve Taraklı'da ise ebe var bina yoktur.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Camili Sağlık Ocağına bağlı Uğur Sağlık Evinde ne bina var, ne de ebe, Göktaş Sağlık Ocağına bağlı 4 sağlık evinden Erenköy'de ebe ve bina var; Başköy, Damar ve Özmal'da ise ebe olduğu halde bina yoktur. Kar- şıköy Sağlık Ocağına bağlı Güreşen ve Muratlı Sağlık evlerinde ebe ve bina faaliyettedir. Güneşli'de ebe var. bina yok; Şerefıye ise, her ikisinden yoksundur.

Borçka'da S.S.K. ya bağlı 1 sağlık istasyonu ve 1 pratisyen hekim vardır. Göktaş'ta faaliyette bulunan Etibank Murgul Hastahanesinde 1 operatör ve 1 pratisyen hekim görev yapmaktadır. Damar'da Karadeniz Bakır İşletmelerinin dispanserinde 1 pratisyen tabip bulunmaktadır.

Borçka'da Sosyal Sigortalar Kurumu Hastahanesi yapılması için girişimde bulunulmuştur.

İlçede, biri merkezde, üçü Göktaş'ta olmak üzere dört eczahane; ayrıca merkezde iki, Göktaş'ta 1 tane diş doktoru vardır.

İlçe, sosyalizasyon bölgesine girmesine ve belirtilen kurumlara karşım, personel eksikliği tıbbi araç ve gereç - özellikle ilaç - yetersizliği, konut sorunu çözümlenemediğinden sağlık hizmetleri yönünden geridir. Örneğin her sağlık ocağında doktor, sağlık memuru ve kolej mezunu hemşirenin bulunması gerekiyor. Oysa bu koşullar yalnızca Merkez Sağlık Ocağında gerçekleşmiştir. Sonra sadece bir ebenin bulunduğu sağlık evlerinin her birinin maliyeti 100 bin lira civarındadır. Bugünkü örgütlenme biçimi ile sağlık evleri halka yararlı olamamaktadır.

B — Ulaşım

Borçka, Hopa'yı, yani deniz kıyısını Artvin'e bağlayan yol üzerinde kurulmuş olup, il merkezine 32 km. lik asfalt yolla bağlıdır. Hopa ile olan ulaşımı, Cumhuriyetin 10. Yılında yapılan 36 km. lik şose yolu ile sağlanmakta; ancak, bin metre yükseklikte Cankurtaran dağım aşmak gerektiğinden ulaşım oldukça güçleşmektedir. Bu kesimde, yapımı sürmekte olan Hopa-Borçka yolunun tamamlanmasıyla ulaşım kolaylaşacaktır.

Borçka'nın bucaklarıyla olan ulaşım durumu şöyledir : Göктаş 17 km. olup, yol son yıllarda genişletilmiştir. Muratlı ile olan ulaşım Çoruh kıyısındaki, 19 km. lik dar ve tehlikeli bir şose ile sağlanmaktadır. En uzak bucak Camili'dir; 65 km. lik yolu kat etmek için 2500 metre yük-

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

seklikteki Küçükyayla dağımı aşmak gerekmektedir. Bu yol yılda altı-ye- di ay kapalı kalmaktadır.

Borçka - Göктаş arasında sürekli minibüs ve dolmuş - taksiler çalışır. Muratlı ile olan bağlantı ise, sabahleyin ilçe merkezine gelip, akşam üzeri dönen taşıtlarla sağlanır. Camiliyle, her gün ilçeden giden jeep veya pikaplarla sağlanan ulaşım, yalnızca yaz mevsimi için söz konusudur.

Borçka'nın köylerle olan bağlantısı kopuk değildir. Bugün ilçede sadece Arkaköy ve Efeler'e yol gitmemektedir. Yalnız şu var; İlçenin yüzey şekilleri bakımından engebeli bir yapıya sahip oluşu ve dağınık yerleşme biçimi, ulaşımı güçleştirmektedir. Köy yollarını YSE yapmaktadır. Orman işletmelerinin kırsal alanda yaptığı yollarla katkıları az değildir. Ne var ki, bu iki kurumun faaliyetleri birbirinden habersizdir. Uyum ve birlik sağlanırsa daha az giderlerle, daha iyi hizmet götürülebilecektir.

İlçenin köylere olan uzaklığı ortalama onbeş-yirmi km. arasında değişmektedir; en yakın köy iki km. ile Arkaköy, en uzağı ise 80 km. ile Uğur'dur. Köylerden sabahları minibüs ve jeepler kasabaya iner, akşamları döner. İçkale Vadisi Borçka-Hopa yolu üzerinde olduğundan ulaşımında güçlük söz konusu değildir. Kış mevsimi kar yağışlı geçtiği için, özellikle, Devskel ve Güreşen Vadilerindeki köy yolları kapanmaktadır.

İlçe merkezinin bucaklarla telefon bağlantısı normaldir. Camili ile haberleşme, kış aylarında tamamen kesilmektedir. Sadece iki köyde telefon vardır; bunlar Damar ve Karşıköy'dür.

C — Su ve Elektrik

Borçka ilçe merkezinde su sıkıntısı çekilmektedir. Kasabanın suyu kesonı kuyusundan sağlanmaktadır. Kövlerde, içme suyu çalışmalarını YSE yürütmektedir. Hemen hemen suyu olmayan köy yoktur.

Borçka'da elektrik enerjisinden yararlanma olanağı çok azdır. İlçe merkezi Hidro-Elektrik santrali ile aydınlatılmaktadır. 1973 de Hopa'da faaliyete geçen

santral dan sadece Bakır İşletmeleri Tesisleri yararlanmaktadır. Göktaş, elektriği Etibank'tan almakta; Damar köyü ise, Karadeniz Bakır İşletmeleri aracılığı ile bu olanağa kavuşmuş bulunmak-

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

tadır. Jeneratör ile ışıklandırılmaya çalışılan Muratlı bucağı, yaz avlarında elektrikten yoksundur. Acıdır ki, Muratlı'daki mevsimlik elektrik bir yana bırakılırsa, Sovyetler sınırı boyunca hiç elektrik yoktur. T.E.K. ten elektrik alınması için girişimlerde bulunulmuş; art arda yapılan ihaleler sonuçsuz kalmıştır. Bugün Borçka ilçesinde sadece Damar, Özmal ve Petek köylerinde elektrik vardır.

VI — EKONOMİ

A — Genel Olarak

Aşağıdaki açıklamalarda görüleceği gibi, ilçenin ekonomik yapısı geniş ölçüde tarıma dayanır. Borçka'da sanayi kuruluşları, Göktaş'taki Bakır İşletmeleridir. Bakır, magnezyum, pirit, kurşun, demir ve çinko gibi zengin maden yataklarına sahip olan ilçe, işletmeler kurulduğu takdirde gelecek için umut verebilir. Ormançılık ilçe ekonomisinde ağırlığını duyurmaktadır. Ticarî faaliyetlerin sönük olduğu söylenebilir.

B — Tarım

1 — Ziraat

İlçe, toprak varlığının % 70 i dağlık ve ormanlık, % 20 si ekilip dikilebilen kültür arazisi, geriye kalan % 10 luk alan ise taşlık, kayalık ve çorak yerlerden oluşur.

Toprak karasabanla işlenmektedir. Tarım faaliyetlerinin ilkel yöntemlerle yürütülmesi, arazinin dar ve engebeli oluşuna dayanmakta, bu nedenle modern tarım tekniği uygulanamamaktadır. Kültür arazisi erozyon nedeni ile gündün güne azalmaktadır. Önleyici tesisler kurulmamıştır. Yalnız çay ve kısmen fındık bahçeleri, teraslamalar sonucu erozyon tehlikesinden kurtarılmış durumdadır.

İlçede meyve bahçelerinin çoğunda ara sebzeçiliği ile tarla ziraati yapılmakta ve dar araziden fazla ürün alma olanakları aranmaktadır. Humusça zengin olan kumlu-killi toprak buna elverişlidir.

Meyvecilik ve tarla ziraati olarak iki gruba ayrılan ziraî faaliyetlerde en çok gelir getiren sınaî ürünler çay, fındık ve tütündür»

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Sanayi bitkilerinin üretim durumu :

Yıl	Ürün Adı	Ekili Alanlar	Üretici Sayısı	Üretim Miktan
1973	Çay	12 Köyde	2571 aile	1.789.500 kg.
	Fındık	700 Hektar	5000 »	1.000 ton
	Tütün	8 Köyde	119 »	27.800 kg.
1974	Çay	12 Köyde	2573 »	1.787.200 kg.
	Fındık	720 Hektar	5200 »	1.100 ton
	Tütün	11 Köyde	132 »	50.000 kg.

Fındık, ilçe dışında Fisko-Birliğe, yine ilçe dışında ve içinde tüccara satılmaktadır. 1974 yılında kilosu 12.40 liraya ulaşmıştır. Hopa Çay Fabrikasında işlenmekte olan yaş çay yaprağı, 1974 yılında 625 kuruştan satılmıştır. Aynı yıl tütünün kilosu 39.40 liradan işlem görmüştür.

İlçede yetişen başlıca meyveler; fındık, elma, armut, kiraz, şeftali, incir, erik ve duttur. Türlerini Patates, domates, patlıcan, kabak, hıyar, pırasa, biber, fasulye ve kara lahananın oluşturduğu sebzeler daha çok aile içi tüketimi için yetiştirilmektedir. Hububattan arpa ve buğday ekilirse de, yaygın bir biçimde ziraati yapılan ürün mısırdır.

Mısır ilçenin hemen her yerinde yetiştirilir. Fındığın başlıca yetiştirilme alanı İçkale Vadisidir. Bunu, Muratlı ve Güreşen Vadisi izler. Çay, Muratlı bucağında, kısmen de İçkale köylerinde yetişir. Tütünün başlıca ekim alanı Deskel Vadisidir. Meyve ve sebze ilçenin her tarafında yetişmektedir. Yalnız, Gökteş'teki Bakır İşletmeleri bu yörede ziraate olumsuz etkide bulunur. Camili'de yetişen patates ve armut ulaşım güçlüğü nedeni ile değerlendirilememektedir.

2 — Hayvancılık

Borçka'da hayvancılık daha çok aile ekonomisi için yapılmaktadır. Besicilik yoktur; yaylalardaki otlaklardan faydalanılır. Yazın mer'a ve yaylalara çıkarılır.

Bu alanlar bölgesel nitelikte olup, yörenin belirli kısımlarında toplanmıştır. Hayvanlar kışın, genellikle, mısır sapı, neker (1) ve kuru otlarla beslenir.

1) Yazın kurutulan ağaç yapraklarının kış aylarında hayvanlara yem olarak verilmesi.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Büyük ve küçük baş hayvanlarda yerli ırk yaygındır. Doğu kırmızısı ve kara sığır ırkı yanında, dağlıç koyunu ve kıl keçisi çoktur. Son yıllarda yapılan sığır ırkını ıslah çalışmalarından olumlu sonuçlar alınmaktadır. Daha çok montafonla yerli ırk arasında, melezlemelerle ıslah yoluna gidilmektedir. Tabii tohumlama, mayıs ve eylül aylarında Borçka ve Göktaş'ta yapılmaktadır.

1974 yılı itibariyle İlçede hayvan mevcudu :

Türü	Miktarı
Yerli sığır ırkı	20.169 baş
Melezleme	732 »
Manda	88 »
At	367 »
Eşek	273 »
Koyun	16.403 »
Keçi	12.708 »

Melez sığır ırkı günde ortalama 4 kg. yerli olanı ise 1.5-2 kg. süt vermektedir. Koyunlardan yılda ortalama 25 bin kg. yapağı elde edilmektedir.

İlçede arıcılık belirli bölgelerde yaygındır. Camili, Karşıköy, Güreşen, Balcı, Kaynarca ve Demirciler köylerinde arıcılık geliştirilebilir.

C — Sanayi

1 — Resmî Kesimdeki Kuruluşlar

a) Etibank Murgul Bakır İşletmesi

Bakır cevher yatakları Göktaş Bucağına 4 km. uzaklıktaki Damar köyünde bulunmaktadır. Etibank tarafından 1951 yılında kurulan fabrika «Sınırlı Sorumlu Murgul Bakır İşletmesi Müessesesi» adı altında faaliyete başlamıştır. İki yıl

önce, Etibank, Çakmakkaya'daki cevher üretimi ile ilgili tesisleri, Karadeniz Bakır İşletmelerine kiralamıştır.

Esas üretim blister bakırdır. 1964 yılında fabrikanın konverter fırınından çıkan kükürt dioksit gazından asit üretimine başlanmıştır. Ayrıca yan ürün olarak pirit konsantresi elde edilmektedir. 1975 yılı için

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

programlanan üretim miktarı; 650 bin ton işlenecek bakır konsantresi, 45 bin ton konsantre bakır, 9 bin ton blister bakır, 25 bin ton pirit konsantresi ve 18 bin ton sülfür asit gazıdır.

İşletmenin yönetim, teknik, sağlık ve hukuk bölümlerinde çalışan toplam memur sayısı 158 dir. Kayıtlı 1530, çalışan 1224 işçi bulunmaktadır.

Memurlar için yeterli lojman vardır. İşçilerin ise % 75 i bu olanak- dan yararlanmaktadır. İşletme civarında bulunan on köyün binyüz ailesine gaz teminatı olaark, yılda 2 milyon lira ödenmektedir.

b) Borçka Kereste abrikası

Orman İşletmelerine bağlı olan fabrika, 1952 yılında faaliyete geçmiştir. Bölge ormanlarından elde edilen özellikle sarıçam, köknar ve lâdin tomruklarını işleyip kereste haline getirmektedir. Fabrikanın günlük işleme kapasitesi 80-90 metreküp, yıllık ise 25 bin metreküp olup bunun % 30-35 miktarından kereste üretilir.

Fabrika 10 memur ve 110 işçi çalışmaktadır. Lojman sayısı 20 dir. İşlenecek olan ve işlenen ürünlerin taşınmasında yerli kamyonlara iş verilmektedir.

2 — Özel Kesimdeki Kuruluşlar

a) Karadeniz Bakır İşletmeleri (K.B.İ.)

Fabrika 1973 de Göktaş Bucağının Damar-Çakmakkaya kesiminde kurulmuştur. Etibank, tesislere % 49 oranında ortaktır.

K.B.İ.; Çakmakkaya ve Damar madenlerinden cevher çıkarmakta, cevher konsantre edildikten sonra, sıvı halde 65 km. uzunluğundaki boru hattı ile Hopa'ya akıtmakta, burada kurutulduktan sonra izabe için Samsun'a taşınması faaliyetlerini yürütmektedir. Fabrikanın günlük kapasitesi 73 bin ton konsantre

bakır, 28 bin ton pirit üretimidir. Tesislerde çalışan işçi sayısı 1420 dir. Yönetici ve teknik eleman olarak 20 kişi çalışmaktadır. İşçilerin 2/3 sine, memurların ise tamamına konut verilmiştir. Konuta kavuşturulamayan işçiler kira ücretlerinin yüksek oluşu nedeni ile sıkıntı çekmektedirler.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

b) Öteki Kuruluşlar

İlçede özel kesimde, K.B.İ. dışında sanayi kuruluşları sayıca az ve cılızdır. Murgul Özbay Madencilik ve Ticaret Limited Şirketinin adı anılabilir. Göktaş'm Baş köyünde faaliyette bulunan şirket yıllık üretimi olan 3000-4000' ton cevheri Etibank'a satmaktadır. İşletme 8 ay süreyle 60-70 işçi çalıştırmaktadır.

Borçka'da oto tamir atölyeleri ile tuğla ve kiremit ocakları vardır. Borçka ve Göktaş'ta birer matbaa faaliyettedir. İlçede kişisel işletme olarak kereste atölyeleri çalışmaktadır.

Ç — Ticaret

1— Genel olarak

İlçede faal bir ticari yaşam yoktur; üretilen malların büyük bir kısmı yerinde tüketilir. Ticaretin durgunluğu, ulaşım olanaklarının azlığı, sermayenin yetersizliği ve ticarî rekabetin bulunmayışı gibi nedenlere bağlanabilir. İl dahilinde üretilmeyen tüketim maddeleri Rize, Erzurum, Trabzon ve İstanbul'dan getirilmektedir. Taşıma güçlüğü maliyet fiatını yükseltmektedir. İlçede büyük tüccar ve mağazanın azlığı, özellikle, sımai tüketim maddelerinde tekelciliği kamçılmaktadır. Pazarlama olanakları sınırlıdır. Halk yetiştirdiği ürünleri, haftanın belli günlerinde kurulan kasaba pazarlarında satar.

2— Ticaretin Gelişmesine Katkıda Bulunan Kuruluşlar

İlçede, Toprak Mahsuleri Ofisi Ajans Müdürlüğü, halka, buğday başta olmak üzere pirinç ve un satmaktadır. Ancak bu kurumun gereksinmeleri karşıladığı söylenemez.

İlçe merkezinde yakında Sümerbank satış mağazası hizmete açılacaktır.

İlçede, merkezde Ziraat Bankası ve Halk Bankası, Göktaş Bucağında Ziraat Bankası ile İş Bankası faal durumdadır. Çoğu sınırlı sorumlu bir statüye sahip

olan ilçe kooperatifleri şunlardır : Camili Kalkınma Kooperatifi, Esenler İşçi Yapı Kooperatifi, Petek Köyü Üretim Pazarlama ve Tüketim Kooperatifi, Balcı Köyü Kooperatifi, Güreşen Koyu Çay Ekicileri Kooperatifi, Kaynarca Köyü Üretim Kooperatifi, Bakır Evleri İşçi Yapı Kooperatifi, Borçka Dev-Bağ Üretim Pazarlama ve Tüketim kooperatifi, Borçka Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi ve Borçka Tarım Kredi

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Kooperatifi. Ulaşım Güçlüğü ve örgütlenme yetersizliği, çıkarma ters düşen kişilerin olumsuz propagandası, kooperatiflerin etkinliğine gölge düşürmektedir.

İlçede üçü kolektif ve biri limited olmak üzere dört ticaret şirketi vardır.

D — Ormançılık

1— Genel Olarak

Topraklarının % 60'ından fazlası ormanlarla kaplı olan Borçka ilçesinin ekonomik yapısında, ormançılık çalışmaları önemli bir yer tutar. Borçka merkez ve Göktaş Bucağında iki ayrı Orman İşletme Müdürlüğünün varlığı dikate alınır, ormançılık faaliyetinin bölgede ne denli etkin olduğu daha bir açığa çıkar.

2— Orman İşletme Müdürlükleri

a) Borçka

Borçka Orman İşletme Müdürlüğü 13.3.1959 yılında kurulmuştur. Müdürlük, Borçka merkez, Balcı, Karşıköy, Camili, Çifteköprü ve Hopa ilçesi olmak üzere 6 Orman Bölge Şefliği ve 25 bölümden oluşur.

İşletmenin faaliyet alanına giren orman serveti, 7.044.582 metreküptür. Müdürlüğün memur sayısı, sürekli işçi ile birlikte 125 tir; Üretici olarak çalıştırılan 600 işçinin yıllık süresi 4-6 aydır.

İşletme, yılda ortalama 20 km. orman yolu yapmaktadır. 1974 yılı ürün planlaması, yapacak olarak 40500 metreküp, yakacak olarak 116 bin sterdi. Gerçekleşen miktar ise 19576 metreküp yapacak, 100 bin ster yakacaktır.

b) Göktaş

Borçka Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı olan Göktaş Orman Bölge Şefliği, 6.4.1964 tarihinde İşletme Müdürlüğü olarak örgütlenmiştir. Kuruma

bağlı, Göktaş Merkez, Başköy, Taraklı köyleri ve Arhavi ilçesi olmak üzere dört bölge şefliği ile 16 böüm faaliyettedir. İşletme alanına giren orman genel serveti 2.235.183 metre küptür. Örgütte 68 memur çalışmaktadır. Yılda 4-6 ay süre ile, ortalama olarak 3000-3500 işçi istihdam edilmektedir. Yıllık yol yapımı 20 km., onarımı ise 250 km. dir. İşletmeye bağlı köylerin % 90 ı bu yollardan yararlanmaktadır. Yılda ortalama 25 bin metre küp yapacak ve 30 bir ster yakacak üretilmektedir.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

3— Ormancılık Çalışmaları :

Gür ormanlara ve bol ağaç türlerine sahip olan ilçenin genel orman varlığı şöyledir :

İşletme Adı	Ormanlık Saha (Hektar)				Genel Saha
	Koruluk	Baltalık	Ormanlık Saha	Ormansız	
Borçka	54423.00	7910.00	62133.00	36092.00	98225.00
Göktaş	37589.50	5283.00	42872.50	27223.50	70096.00
Toplam	92012.50	13193.00	105005.50	63315.50	168321.00

Baltalık ve koruluk olmak üzere iki kısma ayrılan ormanlık alanda, üretim de iki biçimde olmaktadır; yapacak (tomruk) ve yakacak (odun) olarak. Üretim ile ilgili faaliyetler sonucu, değerlendirme, başka bir deyimle, orman işletmelerinin katkısı (hizmetleri) bir kaç yolla gerçekleşmektedir; yol yapımı, istihdam yolu ile iş istemini karşılamak, doğrudan doğruya kâr ve kamu kurumlarına gelir sağlamak.

Orman ürünlerinin satımı, ihale ve tahsis yolu ile olmaktadır. Köylüye, zati ihtiyacı için yakacak ve yapacak olarak düşük bedelle satış yapılmaktadır.

E — Turizm

İlçenin akarsularla yarılmış engebeli toprakları, yeşilliklerle kaplıdır. İlçe merkezi Artvin'i Hopa'ya bağlayan yol üzerinde Çoruh ırmağının iki yakasında, üç vadinin birleştiği yerde kurulmuştur. 1936 yılında yapılan 104 m. uzunluğundaki asma köprü, nehrin ikiye böldüğü kasabayı kavuşturmuştur.

İlçenin tek gölü niteliğindeki Karagül, Borçka-Camili yolu üzerindedir. Etrafı yüksek dağ ve ormanlarla çevrilidir. Bol alabalık yetişir gölde. Motörlü taşıt ulaşımı sağlanıyor; gerekli tesisler kurulursa hiç değilse çevre turistini çekebilir. Çiftköprü, Borçka-Hopa yolunun 14. km. sinde gür ormanlar

arasında, bir kırsal yerleşme alanıdır. İller Bankası'na yaptırılan modern turistik lokanta, gereği gibi işletilememektedir.

İlçe merkezine 35 km. uzaklıkta, Balcı köyünde, Otingo tabii sıcak su kaplıcası, modern kuruluşlardan yoksundur. Ulaşımında da güçlük çekilmektedir. Anılan iki sorun çözüme kovuşursa, halkın eğilimi de dikkate alındığında, kaplıcanın ilgi topayacağı söylenebilir. Ayrıca, Göktaş- taki Erenköy ve Muratlı'daki Çavuşlu köyü ılıcalarının adı anılabilir.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

İlçe merkezinde, Göktaş ve İçkale vadisindeki kaleler harabe halindedir. Devşkel vadisinde de bir kilise harabesi vardır. Borçka'da çokça rastlanan kemer köprüler birer tarihi eser niteliğindedir.

VIII— SONUÇ VE ÖNERİLER

Borçka ilçesi, konunun sınırları içinde tanıtılmaya çalışıldı. İyi ve kötü yönleriyle ilçenin durumu ortaya kondu. Böylece, Borçka'nın kendine özgü bir takım değerlere sahip olduğu görüldü; sorunlarına değinildi. Şimdi sıra, başlıca sorunların ve çözüm yollarının odaklaştığı noktaları saptamaya geldi.

1 — Kamu hizmetlerinin halka gereği gibi ulaştırılmaması, Borçka'nın en başta gelen sorunudur. İlçe, ulaşım, sağlık hizmetleri ve özellikle elektrikten yararlanma olanakları bakımından çok geridir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, Borçka'nın hemen bütün köyleri, elektrikten yoksun olduğundan, gaz lambası kullanmaktadır. Acıdır ki Sovyetler Birliği sınırındaki yerleşme merkezleri karanlıklar içindedir. Oysa, komşu ilçedeki Hopa Termik Santrali, bölgeyi fazlasıyla aydınlatabilecek güçtedir. Sorumsuz tasarruflar, elektrik hattının kurulmasını sürüncemede bırakmış; santralin hemen yakınındaki bölge halkının karanlıklar içinde kalmasına göz yumulmuştur.

Sağlık hizmetlerindeki aksaklıklar ilgili bölümde görüldü. Doktor ve öteki sağlık elemanlarının eksikliğine, tıbbî araç ve gereçlerin yokluğu eklenirse, hastayı tedavi olanaklarının ne denli sınırlı olduğu anlaşılır. Sağlık evlerinin durumu tartışma götürür. Hastaya yararlı olabilme bakımından ve hiç değilse yapılan yatırımın boşa gitmemesi açısından sağlık evlerinde belli bir örgütlenmeye ihtiyaç vardır; sağlık memurları ve ilk yardım için yeterli araç bulundurma gibi. Camili'nin özel bir durum göstermesif bucakta sürekli olarak doktor bulundurma zorunluluğunu gerektirmektedir. Kalınlığı metrelerce varan kar içinde vatandaşı ölüme terk edilemez.

Ulaşımında, vurgulanması gereken ilk sorun, on sene önce yapımına başlanan Hopa-Borçka yolunun, şimdiye kadar bitirilmemiş olmasıdır, ilçe içindeki yollar bozuk ve tehlikelidir. Kış aylarında orman köyleriyle ulaşım kesilmektedir. Orman işletmesi köy civarında yapacağı yollarda YSE ile işbirliği yapmalıdır. Böylece daha ekonomik ve düzenli yollar yapılabilecektir. Camili ile sürekli ulaşımın sağlanması, Küçükayla dağında tünel yapılmasıyla gerçekleştirilebilir. Güreşen vadisi halkı, Hopa'nın Kemalpaşa bucağıyla bölgeleri arasında ulaşımın sağlanması isteğinde

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

dir. Aşağı yukarı 20 km. lik bir yolla, Muratlı bucağı, deniz kıyısıyla daha yakından bağlantı kurabilecektir.

2— İlçede eğitim ve öğretime duyulan istek yüksektir. Buna karşın bir çok sıkıntıyla karşılaşılmaktadır. Dağınık yerleşme biçimi, bir köyde birden çok okul gerekli kılmakta; öğretim kumrularının dağılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, hiç değilse belli merkezlerde 8 yıllık bölge yatılı okulları kurulması zorunludur. Orta öğretimde ise, öğretmen yetersizliğinin giderilmesi ve öğrencilerin konut sorununun çözülmesi gerekmektedir. Halk eğitim faaliyetlerinin daha programlı ve yaygın bir biçimde yürütülmesi arzulanır.

Bölgenin belirgin niteliği, ormancılığın ve belli toprak ürünlerinin geçim kaynağı olmasıdır. İlkokulu bitirdikten sonra okuyamayan çocuğun seçeneği sınırlıdır. Şoförlüğün dışında belli bir meslek edinme olanağı azdır. Eğer sürekli bir iş edinemezse, yapacağı şey, toprağa dönmek veya ormanda çalışmak için iş aramak olacaktır. Bu durum dikkate alındığında, ilkokul programlarına konacak ziraat ve ormancılıkla ilgili derslerin yararlı olacağı söylenebilir. Sonra Halk Eğitim Merkezi, Ziraat Mühendisliğiyle işbirliği yapıp halkın ziraat konularında eğitilmesini sağlayabilir.

3— Yukarıda belirtilen hususlar, tarım alanındaki sorunlardan soyutlanamaz. Ekonomik değeri yüksek olan ürünlerle ilgili faaliyetlerde, elverişli alanların seçimi, verimin artırılması, ürünlerin değerlendirilmesi gibi konularda halkı eğitmek gerekmektedir. Ona, gerekli maddi araçlar da sağlanmalıdır. Bir örnek verelim : ilaçlama ile fındıktan daha iyi ürün alınmaktadır. Bölgeye şimdilerde girmeye başlayan bu uygulama, halkın olanağı gerekli araçları sağlamaya yetmediğinden, yaygınla- şmamıştır.

Karşıköyde kurulması öngörülen çay atölyesi için arsa sağlandığı halde, Muratlı-Karşıköy arasındaki çekişme siyasal çıkarlara araç kılındığından, bir sonuç elde edilememiştir. Bölgede yetişen 2000 ton civarındaki yaş çay ürünü,

50-55 km. uzaklıktaki Hopa'ya taşınmaktadır. Taşıma işlemi ilkel yöntemlerle yapıldığımadn, fabrikaya gelinceye değin yaş çayın niteliği oldukça zedelenmektedir. Merkezi bir yer olan karşı- köyde, hiç değilse, bir çay atölyesi kurulmalıdır.

Fındık üreticisinin sıkıntısı bilinmektedir. Ürünlerin değerlendirilmesi yönünden kooperatifleşme kaçınılmazdır.

Deviskal vadisinde tütün ekimi ve arıcılık geliştirilebilir.

Borçka İlçesinin Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

4— Satın alma gücü sınırlı olan halk, hayat pahalılığının ezici yükü altındadır. Kamu kuruluşlarının etkin kılınması ve kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması yarar sağlayacaktır.

5— Bölgenin zengin orman varlığı, işçi istihdamından ürün değerlendirilmesine değin, daha ciddi düzenleme gerektirmektedir. İlkel yöntemler yerine teknik egemen kılınmalı, hu kesimde çalışan işçiler güvenceye kavuşturulmalıdır. Orman işletmeleri, orman ürünlerini hammadde haline getirip tomruk olarak satmaktadır. Hammaddeyi işlemek için Borçka Kereste Fabrikasından başka kuruluş yoktur. Büyük harcamalar gerektiren faaliyetler sonucu elde edilen hammaddenin devletçe işlenmesi; özel kesimin ise, bundan sonraki aşamada yan ürünü değerlendirmesi önerilir.

6— Bölgedeki maden yataklarını değerlendirmek için işletmeler kurulmalıdır.

7— Etibank Bakır İşletmelerinde, sülfürit asit üreten tesisler teknik yönden geridir; bu nedenle bölgeye zehirli gaz yaymaktadır. Gaz, Göktaş Bucağında ziraî faaliyetleri felce uğratmıştır. Şimdi ise, insan sağlığını tehlikeye düşürecek nitelik almıştır.

8— Son olarak, İlçenin kırsal kesiminde planlama gerekliliğine değinelim. Dağınık yerleşme, harcamayla yarar dengesini bozmakta; kamu hizmetlerinin verimliliği ve etkinliğini azaltmaktadır. Bu nedenle kırsal alanda, şimdilik, hiç değilse hizmet bakımından merkezileşme kaçınılmazdır. Elektrik, sağlık, okul, vb. kamu hizmetlerini götürmede, yerleşme bölgelerine göre ulaşım ve alan durumu dikkate alınarak, merkezi yerler seçilebilir. Örneğin Devskel vadisinde Kaynarca, içkale'de Demirciler köyü merkezi, Muratlı'da Karşıköy, Güreşen vadisinde Güreşen köyü merkezi, Camili'de ise bucak merkezi, «merkeziyet» görevi yapabilir.

Bir de, Camili ve Muratlı Bucaklarının kaldırılması durumu var. Muratlı, İlçe merkezine yakın olmakla birlikte, sınır bölgesi olarak gösterdiği özellikler; mülkî ve askeri yönetimin karışmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan bucak yönetimi yararlıdır. Camilin de bir sınır bölgesi olması, İlçe merkezinden çok uzak bulunması ve türlü olanaksızlıkları anımsanırsa, bucak yönetiminin kaçınılmazlığı önerisine hak verilecektir.

